

Skyhøy kostnadsvekst: Hvordan påvirkes jord- bruket i Trøndelag?

Hanne Eldby
Margaret Eide Hillestad

Rapport 4–2023

Forfatter	Hanne Eldby og Margaret Eide Hillestad
Tittel	Skyhøy kostnadsvekst: Hvordan påvirkes jordbruket i Trøndelag?
Utgiver	AgriAnalyse
Utgiversted	Oslo
Utgivelsesår	2023
Antall sider	88
ISSN	Internett: ISSN 1894-1877
Emneord	Kostnadsvekst, jordbruk, investeringsvilje.
Forsidebilde	Trøndelag Bondelag: Steinkjer – Beitstad, skoddekorn

AgriAnalyse

AgriAnalyse er en faglig premissleverandør og et kompetent utredningsmiljø i spørsmål knyttet til landbruk og politikk. AgriAnalyse arbeider med nasjonale, internasjonale og organisasjonsinterne problemstillinger innenfor våre prioriterte satsingsområder. Ansatte i AgriAnalyse har tverrfaglig bakgrunn med kompetanse fra flere ulike samfunnsvitenskapelige og landbruksfaglige tradisjoner. Se www.agrianalyse.no for mer informasjon.

Forord

Misnøyen blant gårdbrukere i Trøndelag har vært stor det siste året. Jordbruksoppgjøret ga et løft i inntektene i 2022, men de økte prisene og tilskuddene ble spist opp og vel så det av kostnadsveksten som gjorde seg mer og mer gjeldende allerede fra våren av, og enda sterkere i løpet av høsten 2022.

Trøndelag Bondelag ønsket å undersøke omfanget av problemene gjennom en spørreundersøkelse blant alle gårdbrukerne i fylket. Det ble trukket e-poster fra Landbrukets Dataflyt AS. 38 prosent av gårdbrukerne, 1756 personer, svarte, noe som er tilstrekkelig til å få et godt bilde av situasjonen.

Undersøkelsen ble finansiert ved egeninnsats fra Norges Bondelag og tilskudd fra Trøndelag fylkeskommune. AgriAnalyse har gjennomført analysen av resultatene og står for vurderingene som er gjort i rapporten. Vi takker Trøndelag Bondelag og Trøndelag fylkeskommune for et spennende oppdrag. Vi takker også gårdbrukerne som stilte velvillig opp i gruppeintervjuer og som besvarte undersøkelsen vår.

Oslo, mars 2023

Christian Anton Smedshaug
Daglig leder AgriAnalyse

Innhold

SAMMENDRAG	1
1 INNLEDNING.....	3
1.1 METODE	3
1.2 BAKGRUNNSINFORMASJON OM PRODUSENTENE I UNDERSØKELSEN.....	4
2 HOVEDFUNN FRA UNDERSØKELSEN.....	10
2.1 LIKVIDITETSPROBLEMER	12
2.2 FRAMTIDSUTSIKTENE FOR VIDERE DRIFT	16
3 MELKEPRODUSENTENE	19
3.1 2 PROSENT OPPGIR BEDRE ØKONOMI I MELKEPRODUKSJONEN	19
3.2 MEN 78 PROSENT HADDE ET NEGATIVT ØKONOMISK RESULTAT	20
3.3 TILSTANDEN PÅ DRIFTSAPPARATET	21
4 STORFEKJØTTPRODUSENTENE	26
4.1 4 PROSENT MED STORFEKJØTT HADDE BEDRE ØKONOMI I 2022	27
4.2 MEN 55 PROSENT HADDE ET NEGATIVT ØKONOMISK RESULTAT	27
4.3 TILSTANDEN PÅ DRIFTSAPPARATET	29
5 SAU	33
5.1 7 PROSENT AV SAUEHOLDERNE FIKK BEDRE ØKONOMI I 2022.....	33
5.2 MEN 41 PROSENT OPPGIR ET NEGATIVT ØKONOMISK RESULTAT.....	33
5.3 TILSTANDEN PÅ DRIFTSAPPARATET	35
6 SVIN	39
6.1 9 PROSENT AV SVINEHOLDENE FIKK BEDRE ØKONOMI I 2022.....	40
6.2 MEN 44 PROSENT HADDE ET NEGATIVT ØKONOMISK RESULTAT	40
6.3 TILSTANDEN PÅ DRIFTSAPPARATET	41
6.4 GROVFØRPRODUKSJONENE OG SONENE FOR AREALTILSKUDD	44
7 FJØRFE	46
7.1 1 PROSENT AV FJØRFEHOLDENE FIKK BEDRE ØKONOMI I 2022.....	47
7.2 MEN 63 PROSENT HADDE ET NEGATIVT ØKONOMISK RESULTAT	47
7.3 TILSTANDEN PÅ DRIFTSAPPARATET	48
8 KORN	52
8.1 4 PROSENT MED KORN FIKK BEDRE ØKONOMI I 2022.....	53
8.2 MEN 76 PROSENT FIKK ET NEGATIVT ØKONOMISK RESULTAT.....	53
8.3 TILSTANDEN PÅ DRIFTSAPPARATET	55
9 POTET, GRØNNSAKER, FRUKT OG BÆR	58
9.1 BARE 2 PROSENT FIKK BEDRE ØKONOMI I 2022	59

9.2	MEN 46 PROSENT FIKK ET NEGATIVT ØKONOMISK RESULTAT.....	59
9.3	TILSTANDEN PÅ DRIFTSAPPARATET.....	60
10	TILLEGGSNÆRINGER.....	64
10.1	2 PROSENT FIKK BEDRE ØKONOMI I 2022.....	65
10.2	MEN 9 PROSENT FIKK ET NEGATIVT ØKONOMISK RESULTAT.....	65
10.3	TILSTANDEN PÅ DRIFTSAPPARATET.....	66
11	VELFERDSORDNINGER, PSYKISK HELSE OG KLIMA.....	70
11.1	VELFERDSORDNINGENE.....	70
11.2	PSYKISK HELSE.....	73
11.3	KLIMA.....	75
12	NÆRMERE DRØFTING OG OPPSUMMERINGER.....	79

Sammendrag

Mange gårdbrukere har meldt om stor bekymring for kostnadsveksten i jordbruket, som på kort sikt har truet likviditetsnivået blant gårdbrukerne, og for hele året har påvirket det økonomiske resultatet på gårdene i Trøndelag. For å avdekke i hvilken grad disse meldingene er representative for hele jordbruket i fylket, ba Trøndelag Bondelag AgriAnalyse om å gjennomføre en spørreundersøkelse blant alle bøndene i fylket. Undersøkelsen ble finansiert av Trøndelag fylkeskommune og egeninnsatsen til gårdbrukerne som bisto i arbeidet med undersøkelsen.

Undersøkelsen bekreftet at misnøyen med det økonomiske resultatet i 2022 var både stor og omfattende. På spørsmål om hvordan gårdbrukerne oppfattet at den økonomiske situasjonen på deres bruk var på det tidspunktet undersøkelsen ble besvart, sammenlignet med ett år tidligere, svarte 32 prosent «mye verre» og 41 prosent «noe dårligere». Svaralternativet «omtrent den samme» ble oppgitt av 21 prosent, mens bare 5 prosent oppgir at situasjonen var bedre.

Mange av gårdbrukerne oppgir også at de har opplevd likviditetsproblemer i 2022. Nær en tredjedel av respondentene oppgir at de har bedt om betalingsutsettelse, avdragsfrihet, forskudd på oppgjør eller lignende i 2022. Enda flere har overskredet betalingsfrister uten å be om utsettelse på grunn av dårlig økonomi i 2022, og 18 prosent har bedt om økt driftskreditt. De fleste, mer enn 8 av 10, av de som har overskredet betalingsfrister og lignende, oppgir at dette skjedde oftere i 2022 enn tidligere.

I rapporten er de ulike produksjonsretningene gått gjennom én etter én for å finne ut hvor mange som hadde opplevd enten en bedring av situasjonen eller en forverring, og om hvorvidt endringen skyldtes forhold i den bestemte produksjonen eller i andre produksjoner på gårdsbruket.

Den produksjonen som peker seg ut der flest hadde opplevd en forverring, var melkeproduksjonen. Her er det hele 78 prosent som oppgir at det økonomiske resultatet på bruket deres har blitt dårligere, og at forverringen er knyttet til endringer i melkeproduksjonen. Så følger fjørfe, der 63 prosent oppgir det samme, korn med 56 prosent og storfekjøtt med 55 prosent. Blant de produksjonene der færrest oppgir at de har opplevd en forverring, er det fortsatt snakk om et høyt antall. Saue-, grise- og grøntproducentene har alle over 40 prosent som oppgir en forverring i situasjonen i sine produksjonsretninger. Det eneste unntaket er tilleggsnæringene, der bare 9 prosent har opplevd en forverring som skyldes forhold i denne næringen.

Gårdbrukerne i spørreundersøkelsen er klare på at de har satt investeringer på vent grunnet de høye utgiftene og høyere rentenivå. 37 prosent oppgir at de er helt enige i dette, og 25 prosent at de er delvis enige. Under hver femte gårdbruker oppgir at dette ikke stemmer for dem. De produsentene som i størst grad oppgir at det er økonomiske grunner til at de ikke planlegger investeringer selv om det er behov, er kornprodusentene (43 prosent). Så følger

storfekjøttprodusentene med 41 prosent, melkeprodusentene med 38 prosent og de som holder sau, med 35 prosent.

Mange oppgir også at de mest sannsynlig vil avvikle produksjonen i løpet av 10 år. Det gjelder 38 prosent av de som driver med sau i Trøndelag, 35 prosent av de som driver med storfekjøtt, 33 prosent av de som driver med melk, og 32 prosent av de som driver med korn.

Det er også sett på om gårdbrukerne har sykdomsrelaterte symptomer, som på sikt kan gi dårlig psykisk helse dersom de er omfattende. Mer enn hver fjerde gårdbruker i Trøndelag oppgir å ha vært ganske eller veldig plaget det siste året av to eller flere av de symptomene de ble spurt om. Gårdbrukerne er også klare på at bekymringene deres skyldes den økonomiske situasjonen i landbruket. 49 prosent oppgir i høy grad, og 37 prosent oppgir i noen grad. De oppgir også at bekymringene har vært større i 2022 enn tidligere.

Da undersøkelsen ble gjennomført, var det få eller ingen som trodde at 2023 skulle bli et bedre år enn 2022. Til utsagnet *jeg er redd for at 2023 blir et vanskeligere år for økonomien i drifta på mitt gårdsbruk enn det 2022 ble*, er 7 av 10 enten helt eller delvis enig, mens bare 10 prosent oppgir at de er uenig.

1 Innledning

Trøndelag Bondelag har bedt AgriAnalyse gjennomføre en undersøkelse der det framskaffes kunnskap om situasjonen i jordbruket i fylket. Bakgrunnen for kunnskapsbehovet er de store omveltningene i rammevilkårene fra høsten 2020 grunnet sterk kostnadsvekst for alle innsatsfaktorer, fra diesel og gjødsel til kraftfôr, plast med mer. Det har vært et historisk skift i situasjonen for norsk jordbruk, som ble forsterket av kostnadsveksten og generell uro i næringen. Mange gårdbrukere har stått fram i media med den krevende økonomiske situasjonen, og mange har uttrykt sin bekymring internt i næringa og overfor Bondelaget. Derfor ønsker Trøndelag Bondelag å få tilbakemeldinger også fra de gårdbrukerne i fylket som ikke er aktive i media, på organisasjonens møter og på sosiale medier. Undersøkelsen tar sikte på å gi en bred presentasjon av status for hvordan trønderbonden opplever sin situasjon i forkant av jordbruksforhandlingene. Trøndelag fylkeskommune har bevilget midler til gjennomføringen av undersøkelsen.

1.1 Metode

AgriAnalyse gjennomførte to gruppeintervjuer med til sammen 10 gårdbrukere i Trøndelag, som representerte alle produksjonsretningene, med unntak av geitehold. Disse gårdbrukerne kommer fra ulike deler av fylket. Under gruppeintervjuet ble deltakerne presentert for et utkast til spørreskjema, som var utarbeidet av AgriAnalyse med hjelp fra Trøndelag Bondelag. På bakgrunn av tilbakemeldingene i gruppeintervjuene, ble spørsmålsskjemaet revidert og sendt ut for tilbakemelding fra de samme produsentene. Det ble gjort flere endringer i AgriAnalyses første utkast til spørsmålsstillinger. På den måten ble det sikret at spørsmålene var relevante, og at de ble stilt på riktig måte.

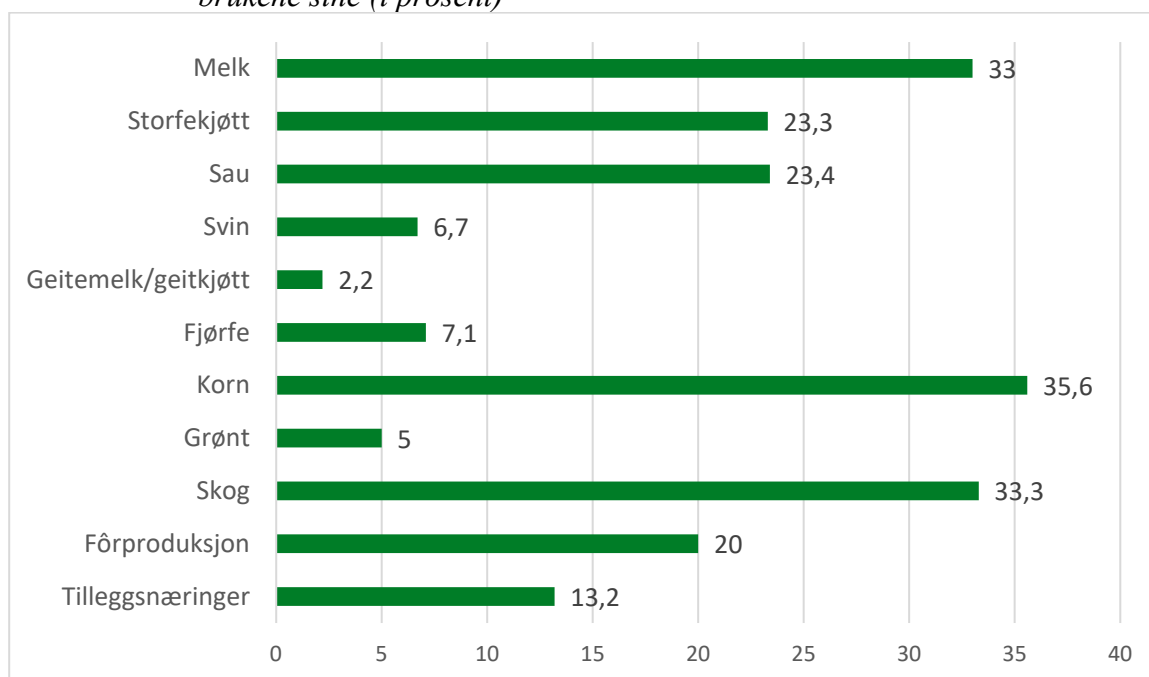
Målet med undersøkelsen har vært å framskaffe et bredt bilde av situasjonen i Trøndelag, og det ble derfor bestemt at undersøkelsen skulle sendes ut med e-post til alle aktive produsenter i fylket. E-postadressene ble levert av Landbrukets Dataflyt. Personer som kun driver med birøkt, ble utelatt fra uttrekket. Til sammen ble det sendt ut 4 577 e-postinvitasjoner 1. februar. Det ble sendt ut en første påminning 6. februar. På det tidspunktet var det kommet inn 1125 svar, det vil si fra 25 prosent av alle inviterte. Andre gangs påminning ble sendt ut 13. februar. Da svarte 1556 produsenter, og svarprosenten var oppe i 34. Undersøkelsen ble stengt 15. februar, og endelig svarprosent kom opp i 38 prosent. Dette må sies å være et høyt antall besvarelser, som vil gi et godt bilde av hvordan situasjonen er i det trønderske landbruket.

1.2 Bakgrunnsinformasjon om produsentene i undersøkelsen

Produksjonsretning

Til sammen 1753 produsenter svarte på undersøkelsen, og mange av dem hadde flere produksjonsretninger på brukene sine. Av figur 1.1 under framgår det at korn- og melkeproduksjon er de produksjonene som drives av flest. Storfekjøtt og sau drives det med på i underkant av hvert fjerde bruk i fylket. Det er en tredjedel av gårdbrukerne som oppgir at de driver med skog på gårdsbruket.

Figur 1.1 *Andeler av respondentene som driver med ulike produksjonsretninger på brukene sine (i prosent)*

N (alle produsentene)=1749

Drøyt 4 av 10 respondenter oppgir at de hadde én jordbruksproduksjon, én tredjedel at de hadde to produksjoner, og om lag én fjerdedel oppgir å ha tre eller flere produksjoner på gårdsbrukene. Skog er ikke regnet som en egen produksjon i disse tallene.

Tabell 1.1 *Antall produksjoner på gårdsbrukene (i prosent)*

Antall produksjoner	Prosent av alle
Én produksjon	41,4
To produksjoner	33,4
Tre produksjoner	16,2
Fire produksjoner eller flere	9
Alle	100
N.	1753

Areal

Litt over halvparten av gårdsbrukene disponerer under 300 dekar jordbruksareal, og den andre halvparten har mer enn 300 dekar. Hvert femte gårdsbruk oppgir å ha 500 dekar eller mer.

Tabell 1.2 *Hvor mye areal (eid og leid) er det på gårdsbruket? (i prosent)*

Dekar	Prosent av alle
Inntil 100	12,0
101 – 200	23,2
201 – 300	20,3
301 – 400	13,5
401 – 500	9,6
500 eller mer	21,4
Alle	100
N.	1737

Aldersgruppe

Nær halvparten av produsentene, 48 prosent, er mellom 45 og 59 år. 28 prosent er mellom 30 og 44 år. Bare om lag 3 prosent er under 30 år, og 20 prosent er 60 år eller eldre.

Tabell 1.3 *Hvilken aldersgruppe tilhører du? (i prosent)*

Aldersgruppe	Prosent
Under 30 år	3,4
30 – 44 år	28,2
45 – 59 år	48,3
60 år eller eldre	20,1
Alle	100
N.	1740

Økologiske produsenter

9 av 10 trønderske produsenter driver konvensjonell drift. 5 prosent driver utelukkende økologisk, og ytterligere 3,6 prosent oppgir at deler av drifta er økologisk drevet. 1 prosent oppgir at de er under omlegging av enten hele eller deler av drifta til økologisk produksjon.

Tabell 1.4 *Driver du økologisk eller konvensjonelt? (i prosent)*

Driftsform	Prosent
Konvensjonelt	90,1
Hele driften er økologisk	5,3
Deler av driften er økologisk	3,6
Driften er under omlegging til økologisk	0,6
Deler av driften er under omlegging til økologisk	0,5
Alle	100
N.	1731

Arealsoner

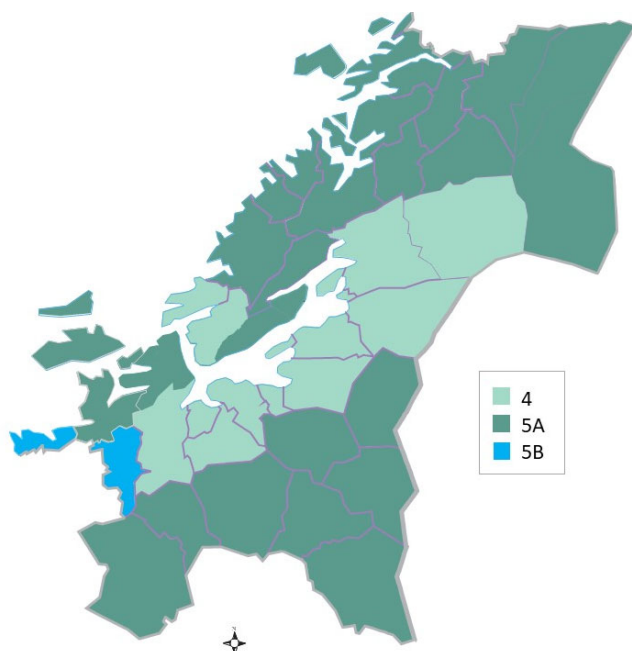
Norge er inndelt i 8 soner for areal- og driftstilskudd. Sonene kalles arealsoner. Et hovedformål med sonene er å kunne differensiere tilskuddene slik at de kan utjevne geografiske ulikheter i produksjonskostnader og inntektsmuligheter. Trøndelag har områder innenfor 3 av sonene. De beste forholdene i Trøndelag er i sone 4, som er de områdene hvor forholdene ligger til rette for kornproduksjon, og så følger sone 5A og 5B, hvor forholdene kun ligger til rette for grovfôrproduksjoner. Arealtilskuddene for grovfôr er 165 kr per dekar i sone 4, 360 kr i sone 5A og 405 kr i sone 5B.

Tabell 1.5 *Innenfor hvilken sone for arealtilskudd ligger mesteparten av arealet på bruket ditt? (i prosent)*

Arealsoner	Prosent
4	46,0
5A	19,2
5B	2,1
Ikke sikker	32,7
Alle	100
N.	1731

Bakgrunnen for at vi spurte om hvilken sone gårdbrukerne har jord innenfor, var en idé om at vi kunne dele utvalget inn etter disse sonene. Dette vanskeliggjøres av at det er om lag en tredjedel av produsentene som ikke vet hvilken sone de befinner seg i. Man kan ikke automatisk bruke kommunetilhørighet for å gjennomføre inndeling i soner, siden mange kommuner i Trøndelag har areal i flere av sonene.

Figur 1.2 Geografisk inndeling av Trøndelag etter arealtilskuddssoner

Vi valgte å bearbeide informasjonen vi hadde fra spørreundersøkelsen på følgende måte: Alle respondentene som oppgir en kommune som bare ligger innenfor én arealsone, ble kodet med den gjeldende arealsone. I de tilfeller der kommunen har flere arealsoner, valgte vi å bruke svaret til respondenten for arealbrukssone, dersom denne kunne være aktuell. Noen personer hadde oppgitt en kommune og arealbrukssone som ikke samsvarte. Det kan være at i disse tilfellene ligger driftssenteret på gården i den oppgitte kommunen, mens arealene i hovedsak er i en kommune med annen arealsone. Men siden det var så stor usikkerhet blant respondentene om hvilken arealsone de tilhørte, ble det foretatt et valg om å kode disse som ikke sikker/ubesvart.

Tabell 1.6 Bearbeidet variabel basert på oppgitt sone for arealtilskudd for mesteparten av arealet på bruket ditt og oppgitt kommune (i prosent)

Arealsoner	Prosent
4	51,0
5A	37,0
5B	1,8
Ubesvart/ikke sikker	10,3
Alle	100
N.	1754

Aksen, Kysten og Innlandet

Vi har valgt å dele Trøndelag inn i tre regioner basert på kommunetilhørighet for å se om det er ulik utvikling i ulike deler av fylket. De tre regionene går under betegnelsene Aksen (11 kommuner), Innlandet (16 kommuner) og Kysten (11 kommuner), og er en inndeling som har

vært benyttet for å dele fylket inn etter felles kjennetegn knyttet til bosetting og næringsstruktur. Aksen må betegnes som vekstkommunene som strekker seg fra Orkdal til Steinkjer; Kysten er, som betegnelsen antyder, kystkommunene, bortsett fra de av dem som utgjør en del av Aksen; og Innlandet er de øvrige kommunene i Trøndelag som verken har kyst eller utgjør en del av Aksen.

Tabell 1.7 *Kommunene delt inn etter regionene Aksen, Innlandet og Kysten*

Aksen	Innlandet	Kysten
Frosta	Grong	Flatanger
Inderøy	Holtålen	Frøya
Levanger	Høylandet	Heim
Malvik	Lierne	Hitra
Melhus	Meråker	Indre Fosen
Orkland	Midtre Gauldal	Leka
Skaun	Namsskogan	Namsos
Steinkjer	Oppdal	Nærøysund
Stjørdal	Overhalla	Osen
Trondheim	Rennebu	Ørland
Verdal	Rindal	Åfjord
	Tydal	
	Røros	
	Røyrvik	
	Selbu	
	Snåsa	

Tyngdepunktet for jordbrukets del befinner seg i Aksen, der over halvparten av produsentene hører til. Området er preget av gode jordbruksforhold. Like fullt er det forskjeller innad i disse kommunene også. Aksen-kommunen Steinkjer har for eksempel jordbruksarealer som befinner seg i både sone 4 og i sone 5A. Det samme gjelder Kysten-kommunen Indre Fosen. Heim kommune, som også er en del av Kysten, har arealer i både arealtilskuddssonene 5A og 5B.

Aksen er den delen av fylket som har de beste jordbruksområdene rundt fjorden. Her drives det både kornproduksjon, kraftfôrproduksjon og grovfôrbaserte produksjoner. Jordbruket i Kysten og Innlandet er i all hovedsak grovfôrproduksjon. I noen deler av Kysten er melkeproduksjonen veldig viktig, og i noen kommuner på Kysten er jordbruket på tur ut. Det er her større konkurranse med blå næring. Innlandet har også utfordringer med at brukene er mindre og dermed har lavere lønnsomhet enn for eksempel brukene i Aksen, som har mulighet til å øke arealgrunnlaget.

Tabell 1.8 *Inndeling av produsentene etter region (i prosent)*

Region	Prosent
Aksen	55,9
Kysten	18,0
Innlandet	26,1
Alle	100
N.	1721

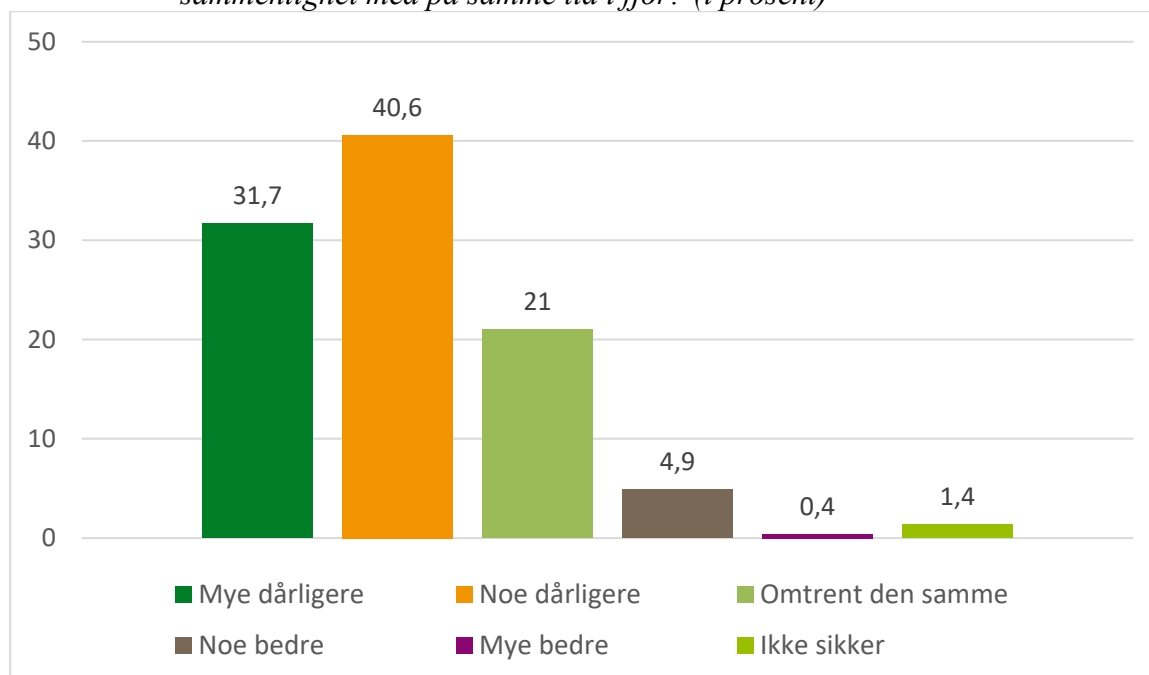
2 Hovedfunn fra undersøkelsen

I dette kapitlet besvares spørsmålene om hvordan utviklingen i jordbruket – stor kostnadsøkning for de aller fleste innsatsfaktorene og kompensasjonstiltak satt i verk av myndighetene – samlet sett har påvirket den økonomiske situasjonen på gårdsbrukene. Vi ser også på hvordan respondentene i undersøkelsen opplever likviditeten på brukene.

Det første spørsmålet gårdbrukerne ble stilt, var: Hvordan opplever du at den økonomiske situasjonen på ditt bruk er nå sammenlignet med på samme tid i fjor?

Tett mot én tredjedel av produsentene, 32 prosent, svarte at den er mye dårligere, og 41 prosent svarte at den er noe dårligere. Hver femte gårdbruker svarte at den er omtrent den samme som før, og 5 prosent at den er noe bedre eller mye bedre enn på samme tid i fjor.

Figur 2.1 Hvordan opplever du at den økonomiske situasjonen på ditt bruk er nå sammenlignet med på samme tid i fjor? (i prosent)

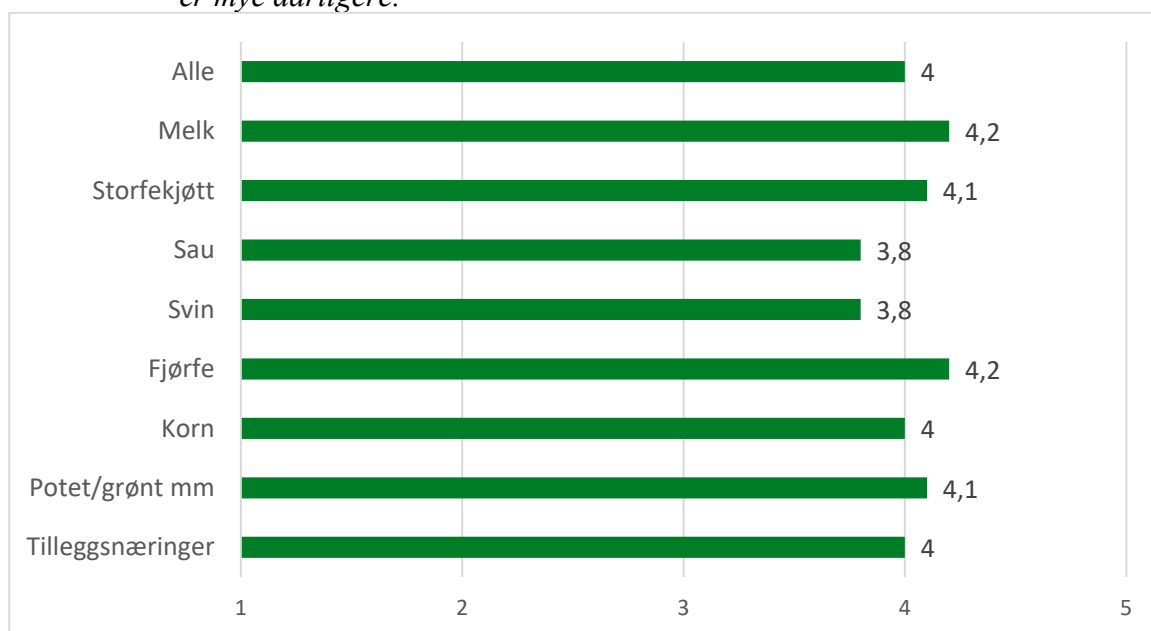
N=1749.

Det er små forskjeller mellom gårdbrukere med ulike produksjoner. Det går fram av figur 2.2. Men nå skal vi huske at vi spør om økonomien på bruket. Hele 2 av 3 av gårdbrukerne har mer enn én produksjon, og det kan være noen produksjoner som er rammet hardere enn andre, uten at det framgår i gjennomsnittsscoren i figur 2.2. I gjennomsnitt er scoren 4,0 når vi tar utgangspunkt i at «mye bedre» er 1 og «mye dårligere» er 5.

Sau og svin har noe lavere score enn de øvrige produksjonene, 3,8 mot gjennomsnittet på 4,0, mens de øvrige produksjonsretningene ligger enten på gjennomsnittet eller litt høyere. Høyest score har melk og fjørfe, med 4,2.

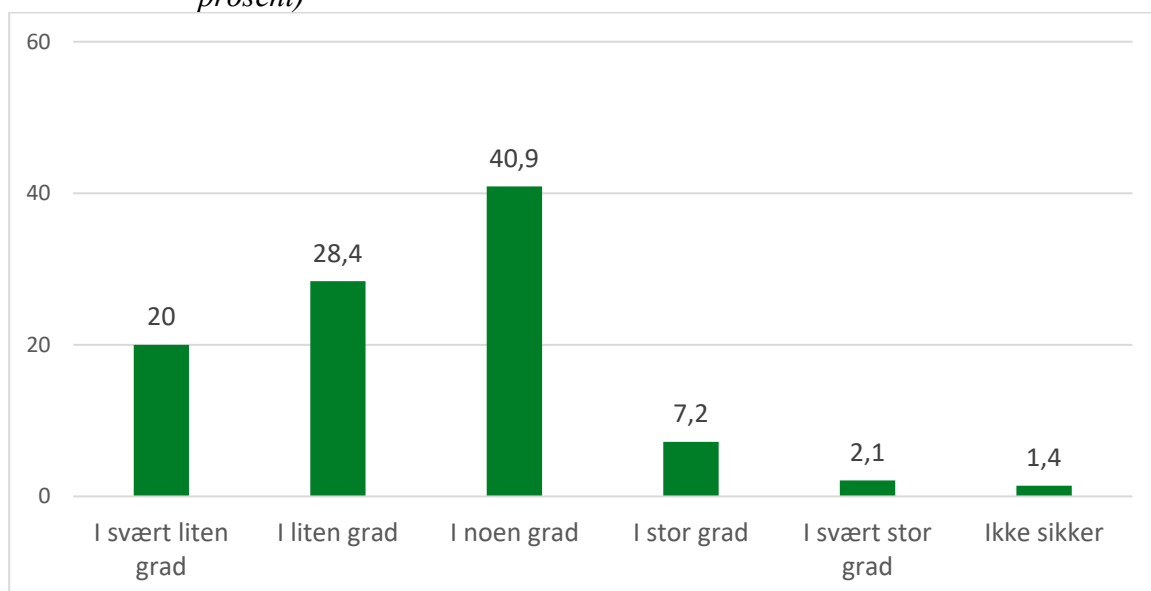

Figur 2.2 *Hvordan opplever du at den økonomiske situasjonen på ditt bruk er nå sammenlignet med på samme tid i fjor? Gjennomsnittscore: 1 er mye bedre og 5 er mye dårligere.*

Nesten halvparten, 48 prosent av de som svarte på undersøkelsen, oppgir at de ekstraordinære produksjonstilskuddene og prisøkningene enten bidro i svært liten eller i liten grad til å kompensere for den høye kostnadsveksten. 41 prosent svarte at de hadde bidratt i noen grad, og under 10 prosent oppgir at de hadde bidratt i stor eller svært stor grad.

Figur 2.3 *I hvilken grad bidro de ekstraordinære produksjonstilskuddene og prisøkningene til å kompensere for den høye kostnadsveksten i 2022? (i prosent)*

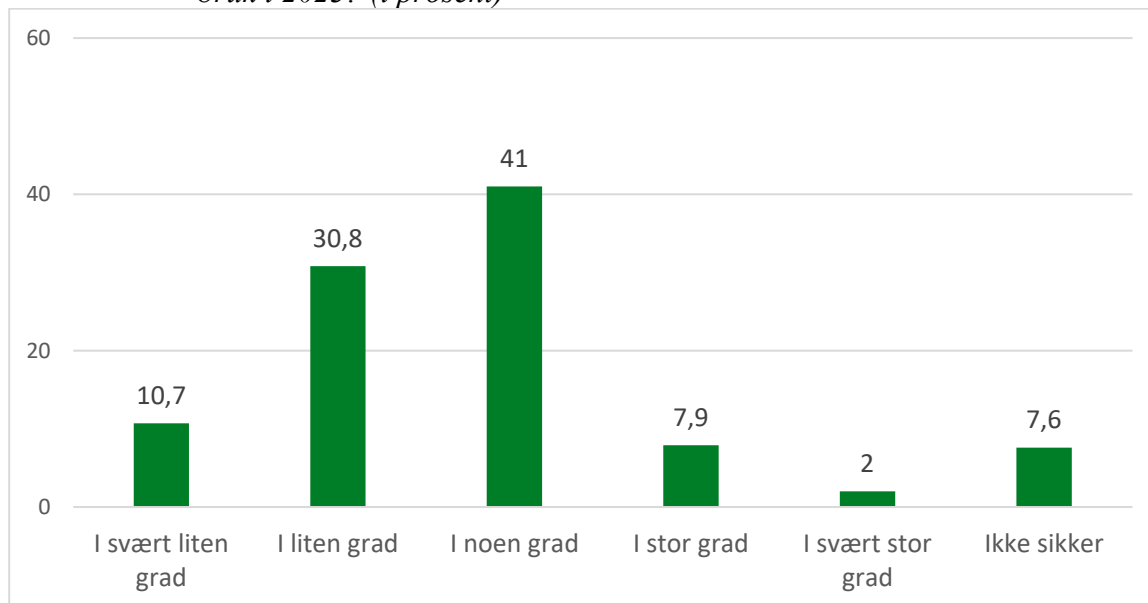

N=1753

På spørsmål om hvordan respondentene tror tilskuddene og målprisene vil bidra til lønnsomheten på brukene sine i 2023, er de noe mer usikre. Andelen som tror de vil bidra i

enten svært liten grad eller i liten grad, er noe lavere enn den var for 2022, mens andelen som svarte «ikke sikker», er større. Andelen som mener de vil bidra i stor eller veldig stor grad, er omtrent den samme som i 2022.

Figur 2.4 *Hvordan tror du tilskudd og økte målpriser vil bidra til lønnsomheten på ditt bruk i 2023? (i prosent)*

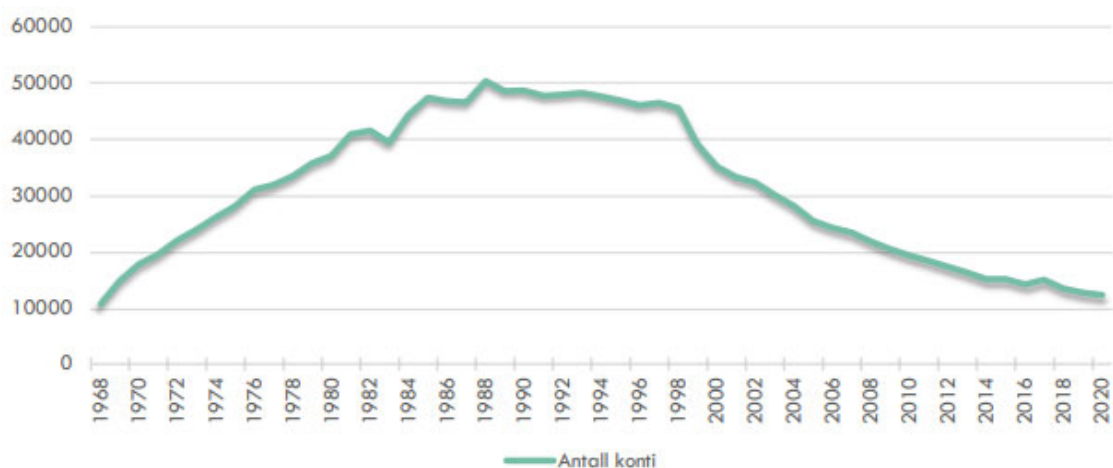
N=1745

2.1 Likviditetsproblemer

Soliditet og likviditetsgrad er viktige nøkkeltall for å vurdere en bedrifts økonomi. Selv om lønnsomheten er bra, kan betalingsevnen være dårlig. Det avhenger av om innbetalinger kommer før utbetalinger, slik at det alltid er likvide midler til å betale regningene. Derfor er det viktig å planlegge drifta slik at man ikke mangler kontanter. En bonde har dårlig likviditet dersom det stadig er vanskeligheter med å klare å betale regningene. For en bonde kan det å ha kontanter i banken og/eller ha hogstmoden skog der driftsforholdene er enkle, være lett tilgjengelige kontanter. Muligheter for nye lånopptak, kreditt hos leverandører og forskudd på salgsoppgjør på for eksempel melk og kjøtt, betyr også mye for likviditeten.

Det er ikke alltid slik at inntektene kommer før utgiftene. En måte å løse det på er å opprette en driftskreditt hvor man kan låne penger for å betale regninger og betale ned alt når inntektene kommer. Mange bønder har tilgang til en driftskreditt i regi av landbrukssamvirke. Fra etableringen av ordningen i 1967 til år 2020 har andelen vokst, og den har fulgt strukturutviklingen i jordbruket. I 2021 var 12 110 bønder med i ordningen, det vil si at 32 prosent av alle bønder er med i ordningen.

Figur 2.5 Utviklingen i antall konti i driftskredittordningen fra 1968 til 2020¹

Driftskredittordningen i landbruket er basert på en rammeavtale mellom Finans Norge og Sparebankforeningen på vegne av bankene på den ene siden, og Norsk Landbrukssamvirke på vegne av de økonomiske organisasjonene i landbruket på den andre siden. Ordningen går ut på at bankene gir produsentene i landbruket driftskreditt på basis av oppgjør for leveranser som overføres til produsentens bankkonto. Normalt gis kreditt for inntil 40 prosent av årlig omsetning. Bankens primære sikkerhet for driftskreditten er pant i produsentens krav på oppgjør for leveranser til vareavtakerne. I tillegg garanterer vareavtakernes organisasjoner for inntil halvparten av bankens tap på en driftskreditt. Banken kan innen visse rammer kreve ytterligere tilleggsikkerhet². Tall fram til og med 2021 viser at det ikke er store tap i driftskredittordningen. I 2020 var det to tapssaker og i 2021 én tapssak. Ingen av disse var i Trøndelag. Tapene ligger på under 0,05 prosent³. Tallene for 2022 er dessverre ennå ikke klare når denne rapporten går i trykken.

Landkreditt Bank har ikke opplevd betalingsproblemer hos sine kunder fra 2021 til januar 2023. En e-post fra Landkreditt Bank forteller at trekk i Trøndelag på kreditter (driftskreditt og gårdskreditt) var på samme nivå i januar 2023 (67 prosent) som per 1. januar i 2021 (67,9 prosent) og 2022 (68,5 prosent). Trønderne ligger litt høyere på utnyttelse av kreditt enn for landet som helhet, men det er små utslag (mellom 1 og 5 prosent høyere utnyttelse i Trøndelag gjennom året. Det har ligget på dette nivået over flere år, så det er sånn sett ingen trend eller utvikling å se i tallene.)

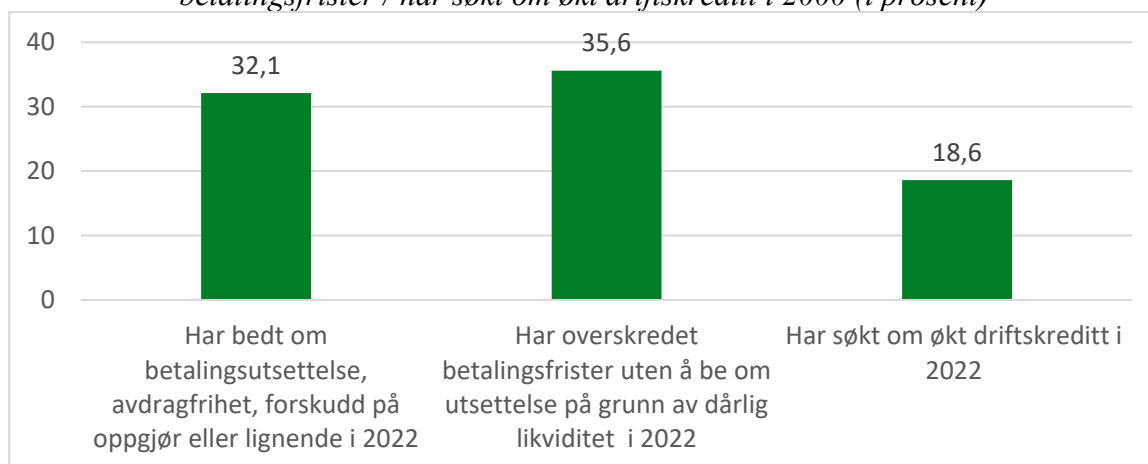
Mange gårdbrukere i Trøndelag har vist til at 2022 var et vanskelig år for dem, og at de økte kostnadene som slo inn over landbruket i løpet av 2022, påvirket likviditeten til gårdbrukerne. I spørreundersøkelsen oppgir nær én tredjedel at de måtte be om betalingsutsettelse, avdragsfrihet, forskudd på oppgjør eller lignende i løpet av året. Enda flere, 36 prosent, oppgir at de overskred betalingsfrister uten å be om utsettelse. Nær hver femte gårdbruker, 19 prosent, oppgir at de også søkte om økt driftskreditt i 2022.

¹ Oppgjørs- og driftskredittordningen i landbruket.

² <https://www.finansnorge.no/siteassets/verktoy/avtaler-og-regelverk/bank-og-betalingsformidling/driftskredittordningen/kort-veileder--hvordan-finne-fram-i-handboka-for-driftskredittordningen--samvirkeordningen.pdf> Lest 17.02.2023.

³ Oppgjørs- og driftskredittordningen i landbruket. Årsmelding 2021.

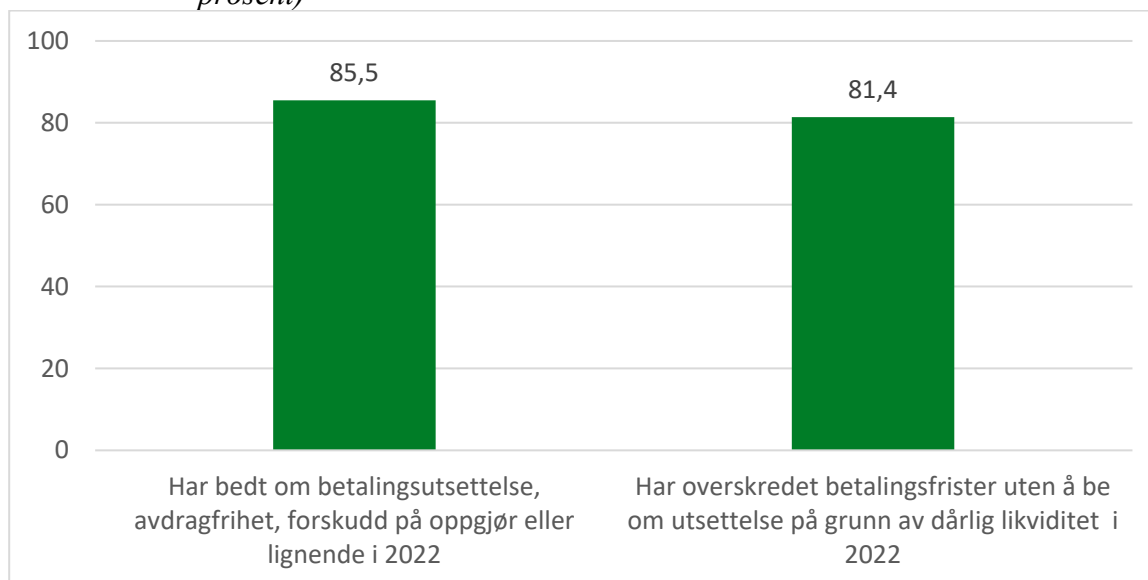
Figur 2.6 *Andel som har bedt om betalingsutsettelse m.m. / har overskredet betalingsfrister / har søkt om økt driftskreditt i 2000 (i prosent)*

N. Har bedt om betalingsutsettelse osv.=1745, Har overskredet betalingsfrister osv.=1727 og Har søkt om driftskreditt i 2022=1735.

Det finnes ingen oversikt over hvor ofte gårdbrukere overskrider betalingsfrister eller ber om utsettelse på betaling. Men ifølge gårdbrukerne selv skjedde dette oftere i 2022 enn i de foregående årene. Hele 86 prosent av de som ba om betalingsutsettelse, avdragsfrihet, forskudd på oppgjør eller lignende, svarte ja på at dette skjedde oftere i 2022 enn tidligere. Mer enn 8 av 10, 81 prosent, oppgir at de oftere overskred betalingsfrister i 2022 enn før.

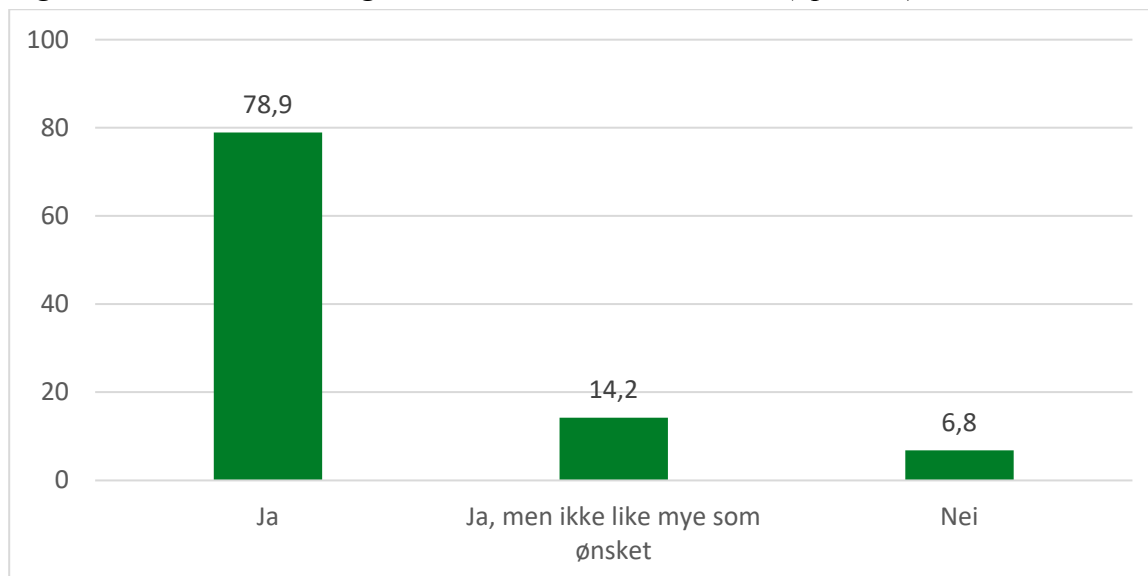
Figur 2.7 *Skjedde dette oftere i 2022 enn i de foregående årene? Andel som svarte ja (i prosent)*

N. Har bedt om betalingsutsettelse osv.=559 og Har overskredet betalingsfrister osv.=613.

De fleste som søkte om økt driftskreditt, ble innvilget dette. Noen, 14 prosent, fikk ikke like stor driftskreditt som de ønsket, og 7 prosent fikk avslag.

Figur 2.8 Ble du innvilget den ønskede kredittrammen? (i prosent)

N=323.

Vi valgte også å undersøke om eventuelle betalingsproblemer påvirket skogsdriften til respondentene. På spørsmål om gårdbrukerne forserte hogst av hogstmoden skog på eiendommen i 2022, svarte 22 prosent ja. Av de som svarte ja, oppgir nær halvparten, 48 prosent, at dette skjedde fordi de trengte inntektene for å dekke økte utgifter.

Tabell 2.1 Forserte du hogst av hogstmoden skog på eiendommen i 2022? (i prosent)

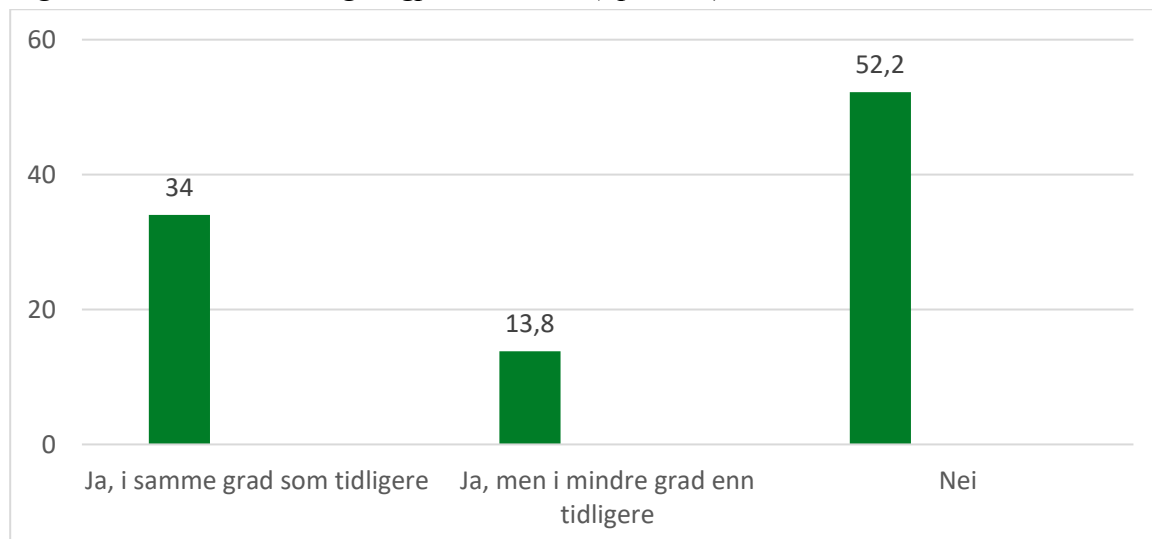
Ja	21,9
Nei	78,1
Alle	100
N.	581

Tabell 2.2 Hva var grunnen til at du avvirket i 2022? (i prosent)

Jeg trengte inntektene for å dekke økte utgifter	47,6
Annet	52,4
Alle	100
N.	124

I perioder med dårlig likviditet kan det tenkes at noen arbeidsoppgaver nedprioriteres. Vi har stilt spørsmål til gårdbrukerne om de drev ungskogpleie i 2022. Her svarte 52 prosent nei, 34 prosent at de gjorde det i samme omfang som tidligere, mens 14 prosent svarte at de drev i mindre grad enn tidligere.

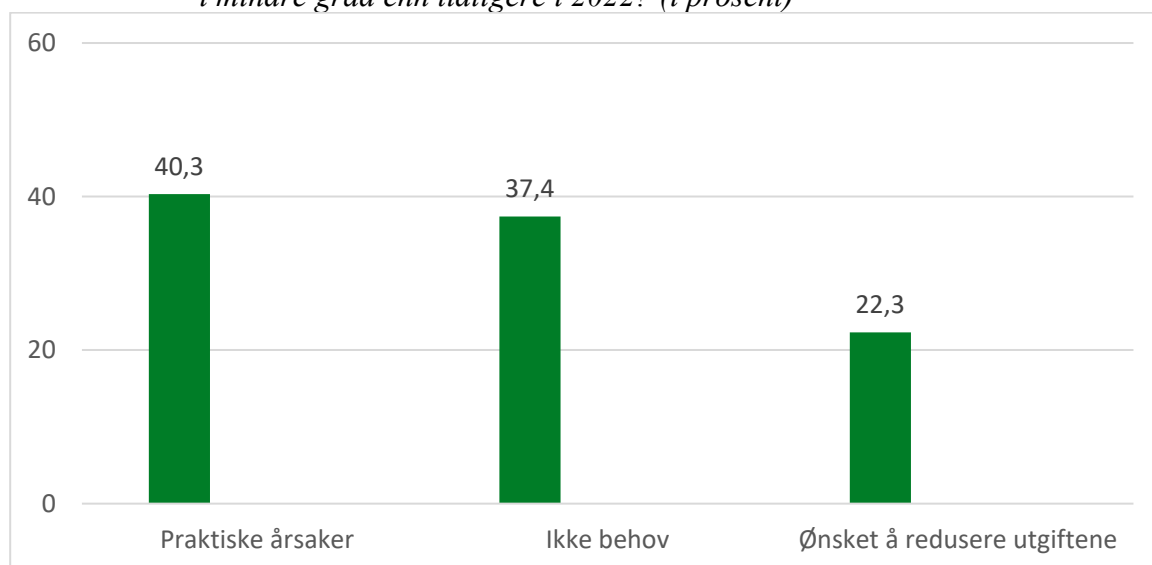
Figur 2.9 Drev du ungskogpleie i 2022? (i prosent)

N=573

Av de som svarte «nei» eller i «mindre grad enn tidligere», var det bare hver femte, 22 prosent, som oppgir at årsaken var at de ønsket å redusere utgiftene. Alt i alt ser det ut som om skogsdriften bare i begrenset grad har blitt påvirket av manglende likviditet/dårlig økonomi i gårdsdrifta i 2022.

Figur 2.10 Hva var grunnen til at du enten ikke drev ungskogpleie eller drev ungskogpleie i mindre grad enn tidligere i 2022? (i prosent)

N=377.

2.2 Framtidsutsiktene for videre drift

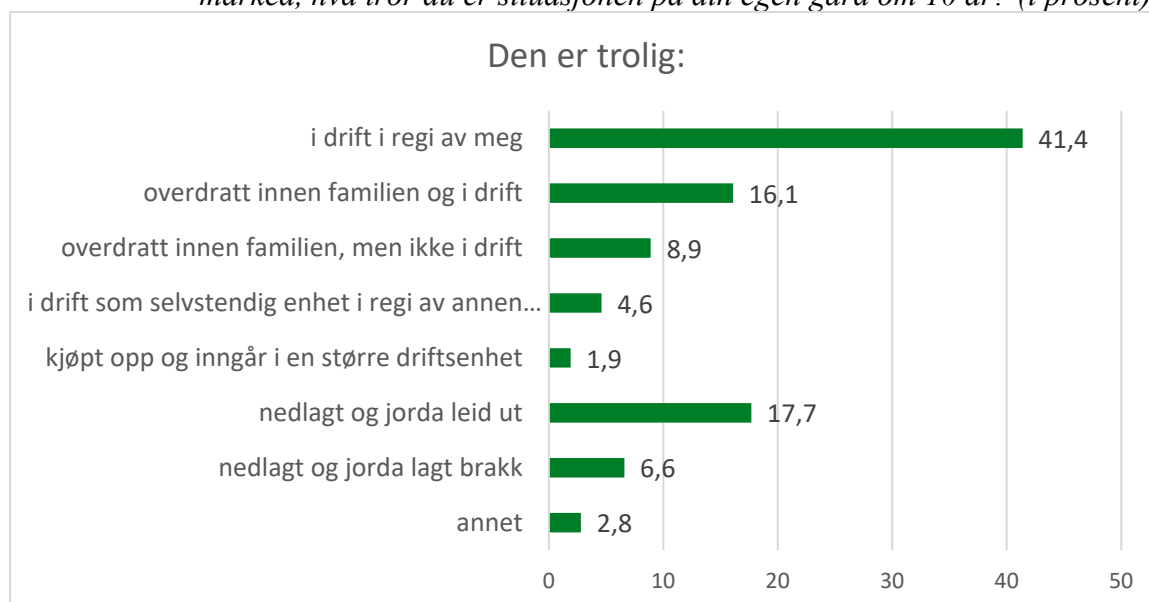
Nedgangen i antallet bruk har gått jevnt, både i landet som helhet og i Trøndelag, i hele etterkrigstiden. De økonomiske driverne bak utviklingen er lønnsomheten i produksjonen og økt mekanisering, som gir større produksjon på hvert enkelt bruk. Når lønnsomheten oppleves

som lav, og i ytterste konsekvens så lav at utgiftene overstiger inntektene over tid, vil dette kunne være en driver for å framskynde nedleggingstakten. Vi har stilt spørsmål til gårdbrukerne om hva de tror er situasjonen på deres bruk om 10 år.

Over halvparten, 58 prosent av respondentene, tror at gårdsbruket enten er i drift av dem selv eller at det er overdratt innen familien og fortsatt er i drift. I tillegg kommer 5 prosent som oppgir at bruket trolig vil være i drift, men i regi av en annen eier. 18 prosent tror driften vil være nedlagt, men at jorda vil være leid ut, og dermed i drift.

På den andre siden er det de som oppgir svaralternativer som innebærer at jorda mest sannsynlig ikke vil være i drift om 10 år. Det er de som oppgir at bruket er overdratt innen familien, men ikke i drift. Dette oppgis av 9 prosent. I tillegg er det 7 prosent som oppgir at gården vil være nedlagt og jorda lagt brakk. I gjennomsnitt er brukene som vil gå ut av drift, mindre gårdsbruk, slik at den prosentvise andelen areal som ikke er i drift, vil være noe lavere enn antall bruk som går ut.

Figur 2.10 Basert på din egen situasjon som bonde, sannsynligheten for at neste generasjon vil overta, samt antakelser om fremtidens rammebetingelser og marked, hva tror du er situasjonen på din egen gård om 10 år? (i prosent)

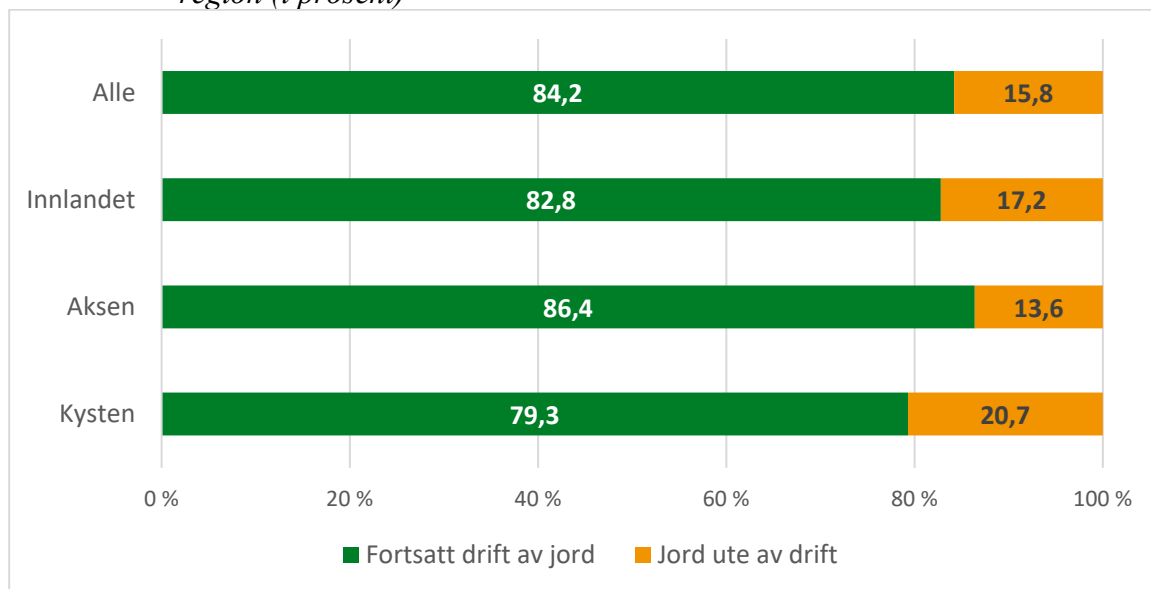
N=1750

Noen har også oppgitt «annet». De fleste som har svart «annet», er svært usikre på framtida. En av disse oppgir:

Usikker om jeg vil at barna skal drive videre. Drift her siden 1200-tallet.

I figur 2.11 under er svaralternativene slått sammen slik at vi har to grupper: de som oppgir at jorda mest sannsynlig vil være i drift, og de som oppgir at jorda mest sannsynlig ikke vil være i drift.

Figur 2.11 Andel av gårdbrukerne som oppgir at jorda mest sannsynlig vil være i drift, og andel som oppgir at jorda mest sannsynlig ikke vil være i drift om 10 år etter region (i prosent)

N: Alle: 1672, Innlandet: 436, Aksen: 936, Kysten: 300

I gjennomsnitt er det 16 prosent av gårdbrukerne som oppgir at jorda på brukene deres mest sannsynlig ikke vil være i drift om 10 år. Det er ikke stor forskjell mellom regionene. Det er kanskje en liten tendens til at flere oppgir at jorda legges brakk i Kysten og Innlandet enn i Aksen.

3 Melkeprodusentene

Av de 1753 produsentene som besvarte undersøkelsen, oppgir 578, det vil si 33 prosent, at de drev med melkeproduksjon.

Noe mer enn 6 av 10 av melkeprodusentene oppgir at de leverer mindre enn 300 tonn melk i året. Om lag 3 av 10 oppgir at de leverer mellom 300 og 500 tonn, mens 7,8 prosent oppgir at de leverer 500 tonn eller mer. Mens gårdsbrukene i Kysten og Aksen ser ut til å være svært like størrelsesmessig, er melkebrukene i Innlandet gjennomgående mindre enn i de to andre regionene.

Tabell 3.1 *Hvor mye melk leverte du i 2022? (i prosent)*

	Kysten	Aksen	Innlandet	Alle
Under 100 tonn	10,9	9,0	14,2	11,2
100 – 299 tonn	49,2	49,8	56,3	51,9
300 – 499 tonn	31,3	31,0	25,4	29,1
500 – 699 tonn	7,0	8,6	4,1	6,7
700 tonn eller mer	1,6	1,6	0,0	1,1
N.	128	245	197	570

8 personer har ikke oppgitt hvor mye melk de leverte, og dermed er N. i tabellen 570, og ikke 578 (som er antallet melkeprodusenter). I tabeller og figurer som er basert på krysstabeller, kan det forekomme mindre avvik som skyldes at noen ikke har svart på begge spørsmålene i krysstabellen. Dette vil ikke bli kommentert nærmere i senere tabeller/figurer.

3.1 2 prosent oppgir bedre økonomi i melkeproduksjonen

Av de 578 produsentene med melk var det bare 20 respondenter som oppgir at den økonomiske situasjonen for deres bruk var enten litt eller mye bedre i 2022 enn året før. Av de 20 oppgir 13 at bedringen skyldtes endringer i melkeproduksjonen, og 7 oppgir at det skyldtes endringer i andre produksjoner på bruket.

9 av de 13 oppgir at bedringen skyldes bedre oppgjørpris for melka, 5 oppgir at de har utvida produksjonen sin, og samme antallet oppgir at de har redusert kostnadene. 1 oppgir også at en medvirkende årsak var bedre avling i 2022 enn tidligere. Under «annet» oppgir en av produsentene følgende forhold som grunn til at de hadde en bedring i økonomien i sin melkeproduksjon:

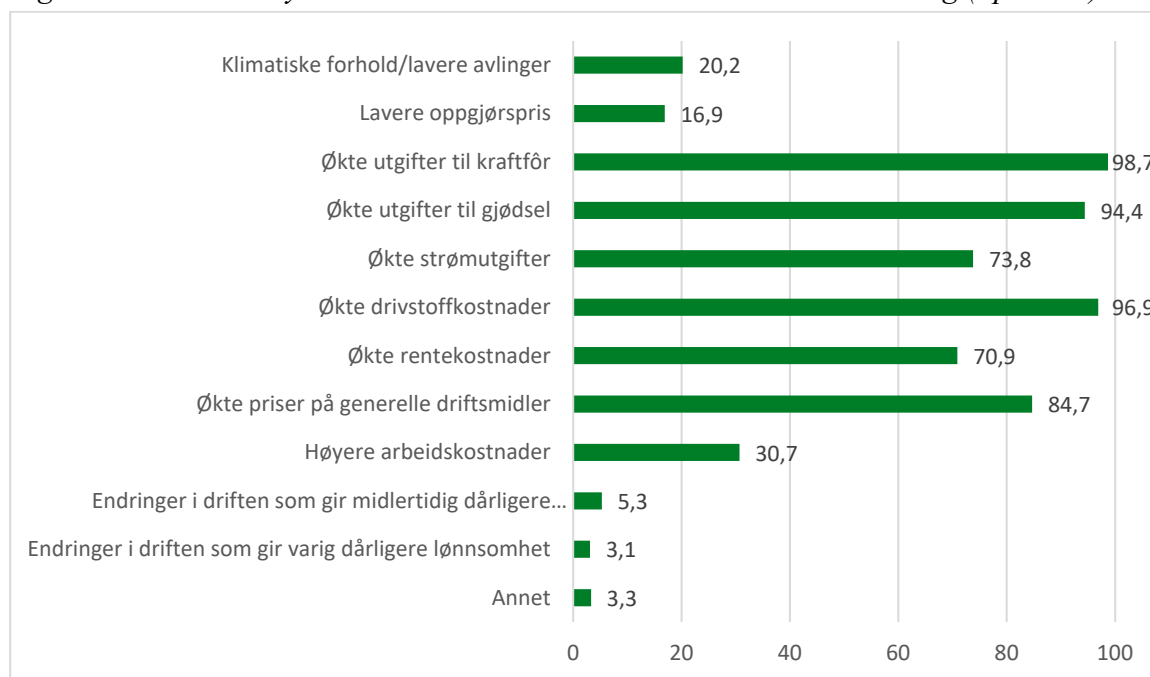
Kombinasjonen høy etterbetaling, høyere målpris og vesentlig økning i produksjonstilskuddet.

3.2 Men 78 prosent hadde et negativt økonomisk resultat

Det var 463 melkeprodusenter som oppgir at den økonomiske situasjonen på bruket deres var dårligere i 2022 enn tidligere. Av disse svarte 450 personer, 97 prosent, at dette skyldes endringer som er relatert til melkeproduksjonen. De øvrige 3 prosentene (13 personer) oppgir at årsaken ligger i andre produksjoner de har på gården.

På spørsmål om hva den reduserte lønnsomheten skyldes, er det forhold rundt de økte kostnadene på innsatsfaktorene som peker seg ut for de fleste. Dette gjelder kraftfôr, gjødsel, drivstoff, generelle driftsmidler, strøm og renter.

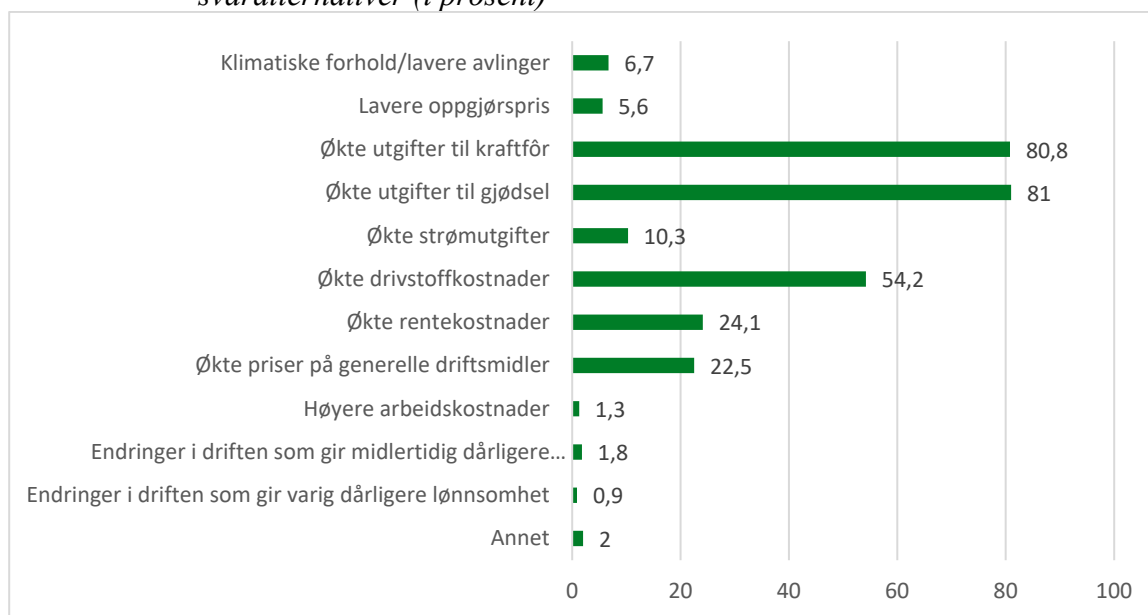
Figur 3.1 Hva skyldes den reduserte lønnsomheten? Flere svar mulig (i prosent)

N=450

Når vi ber produsentene om å krysse av for de tre forholdene som har bidratt mest til den reduserte lønnsomheten, er det tre faktorer som peker seg ut i større grad enn de øvrige. Aller mest har økte utgifter til gjødsel og kraftfôr slått ut, som begge oppgis av 81 prosent av respondentene. Som den tredje viktigste faktoren, peker økte drivstoffkostnader seg ut, som blir oppgitt av 54 prosent.

Figur 3.2 Hvilke av årsakene har bidratt mest til den reduserte lønnsomheten? Maks tre svaralternativer (i prosent)

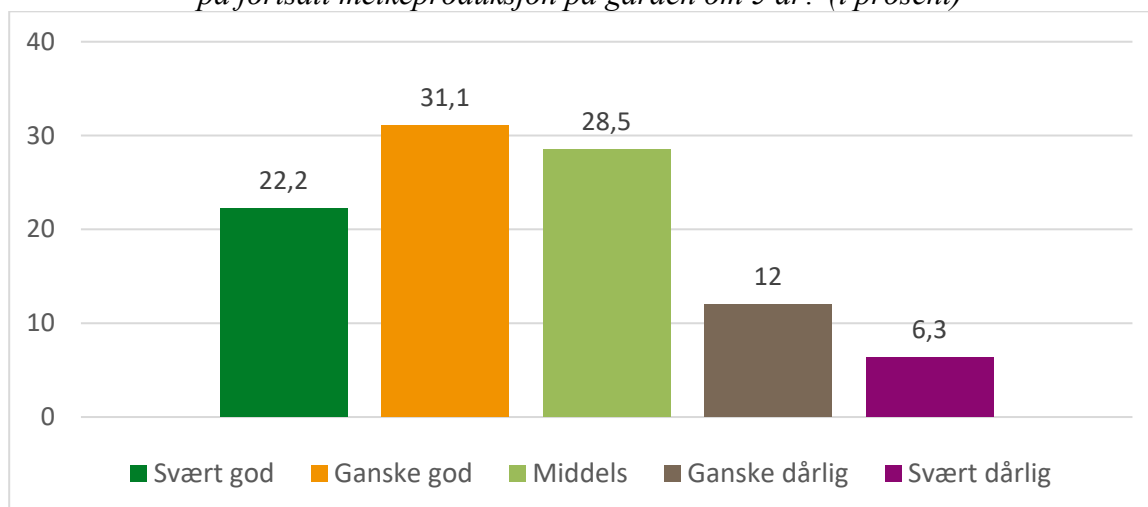

N=448

3.3 Tilstanden på driftsapparatet

Over halvparten av melkeprodusentene, 53 prosent, oppgir at driftsapparatet enten er i svært god eller ganske god tilstand. Ytterligere 29 prosent svarte middels god. Men det er i underkant av 2 av 10 som oppgir at tilstanden enten er ganske eller svært dårlig. Det er betydelig flere som oppgir at tilstanden på driftsapparatet er dårlig blant de gårdbrukerne som leverer minst melk. Blant de som leverte under 100 tonn i 2022, oppgir nær 4 av 10 at driftsapparatet enten er ganske eller svært dårlig, og blant de som leverte mellom 100 og 300 tonn, oppgir hver fjerde produsent det samme.

Figur 3.3 Hvordan vil du beskrive tilstanden til driftsapparatet på bruket ditt med tanke på fortsatt melkeproduksjon på gården om 5 år? (i prosent)

N=576

På spørsmål om det er lagt opp til løsdrift på bruket, svarte mer enn 2 av 3, 68 prosent, ja. Også her er det veldig markante forskjeller etter hvor mye melk som ble levert i 2022. Nær alle som leverte mer enn 300 tonn, har lagt om til løsdrift, mens det bare er 12 prosent av de som leverte under 100 tonn, og 58 prosent av de som leverte mellom 100 og 300 tonn, som har lagt om. Det er også en høyere andel som ikke har lagt om til løsdrift i Innlandet, 9 prosent, mot 33 prosent i Kysten og 27 prosent i Aksen. Disse to forholdene, størrelse og region, kan nok virke sammen, med tanke på at det var en høyere andel produsenter i Innlandet som leverte små volum med melk, enn i de to andre regionene.

Tabell 3.2 Er det lagt opp til løsdrift, etter region (i prosent)

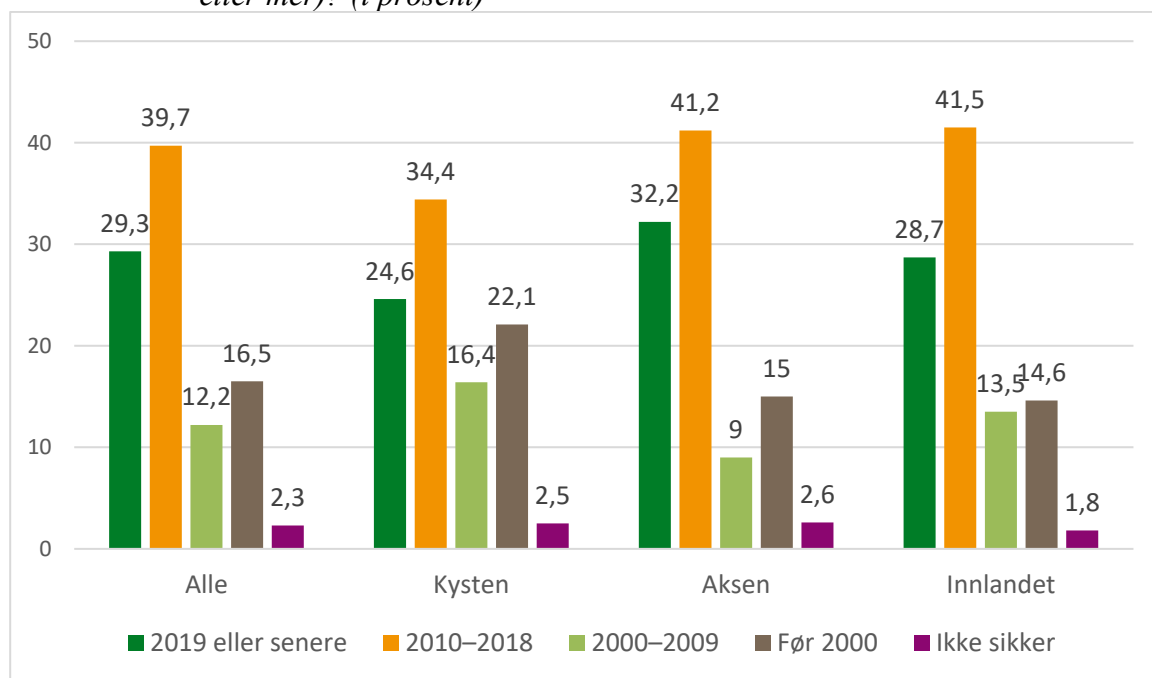
	Kysten	Aksen	Innlandet	Alle
Ja	67,2	72,9	61,1	67,5
Nei	32,8	27,1	38,9	32,5
N.	128	247	198	573

Tabell 3.3 Er det lagt om til løsdrift, etter levert mengde melk (i prosent)

	Alle
Under 100 tonn	12,1
100 – 299 tonn	57,7
300 – 499 tonn	97,6
500 – 699 tonn	100,0
700 tonn eller mer	100,0
N.	574

Av figur 3.4 under kan man lese at nær 3 av 10 melkeprodusenter har investert minst 1 million kroner de siste årene, det vil si i 2019 eller senere. Ytterligere nær 4 av 10 oppgir at de har investert tilsvarende i perioden 2010 til 2018. De som ikke har investert etter 2010, utgjør om lag 3 av 10 av alle melkeprodusentene (31 prosent). Det er en høyere andel av melkeprodusentene i Kysten enn i de to øvrige regionene som oppgir at det er lenge siden de har foretatt større investeringer/ikke husker (41 prosent). Aksen er den regionen der det er høyest andel som har investert etter 2010.

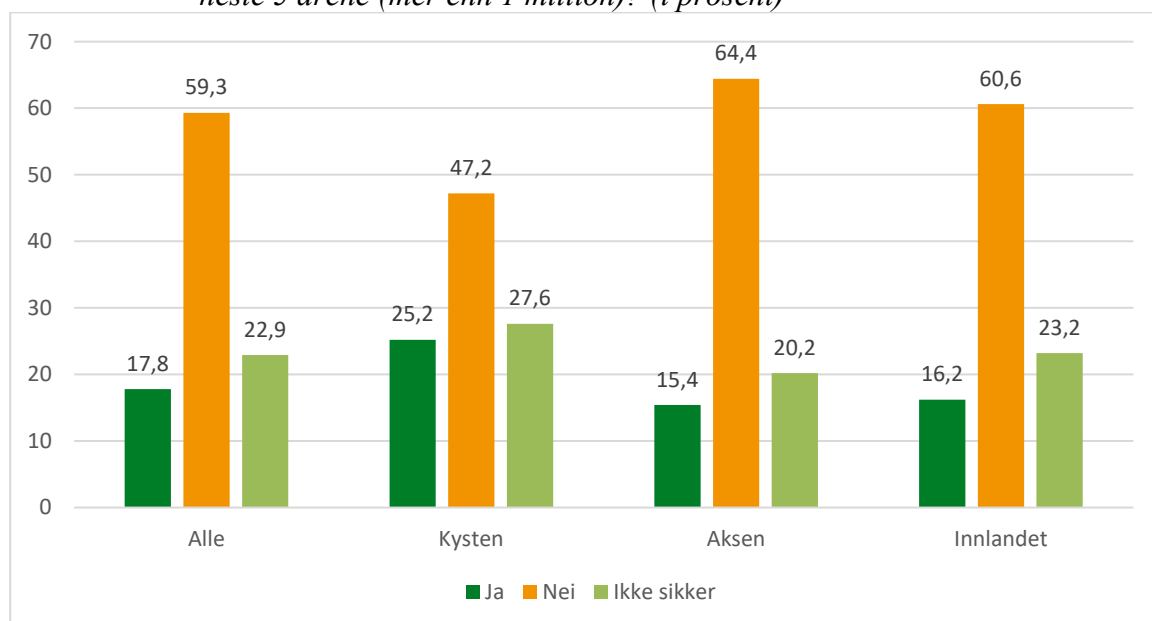
Figur 3.4 Når ble siste større investering i melkeproduksjonen gjennomført (1 million eller mer)? (i prosent)

N=526.

Videre er det stilt spørsmål om produsentene planlegger å gjennomføre større investeringer i melkeproduksjonen de nærmeste 5 årene. Her svarte 18 prosent av alle ja, mens 23 prosent oppgir at de ikke er sikre. 6 av 10 svarte nei på spørsmålet. Også her er det slik at det er de brukene som leverer mest melk, som i størst grad svarte at de tenker å investere i løpet av de nærmeste 5 årene. I gruppen av gårdbrukere som leverte under 100 tonn i 2022, er det bare 8 prosent som svarte at de planlegger investering. Kysten er den regionen der høyest andel oppgir at de har investeringsplaner, mens Aksen har lavest andel.

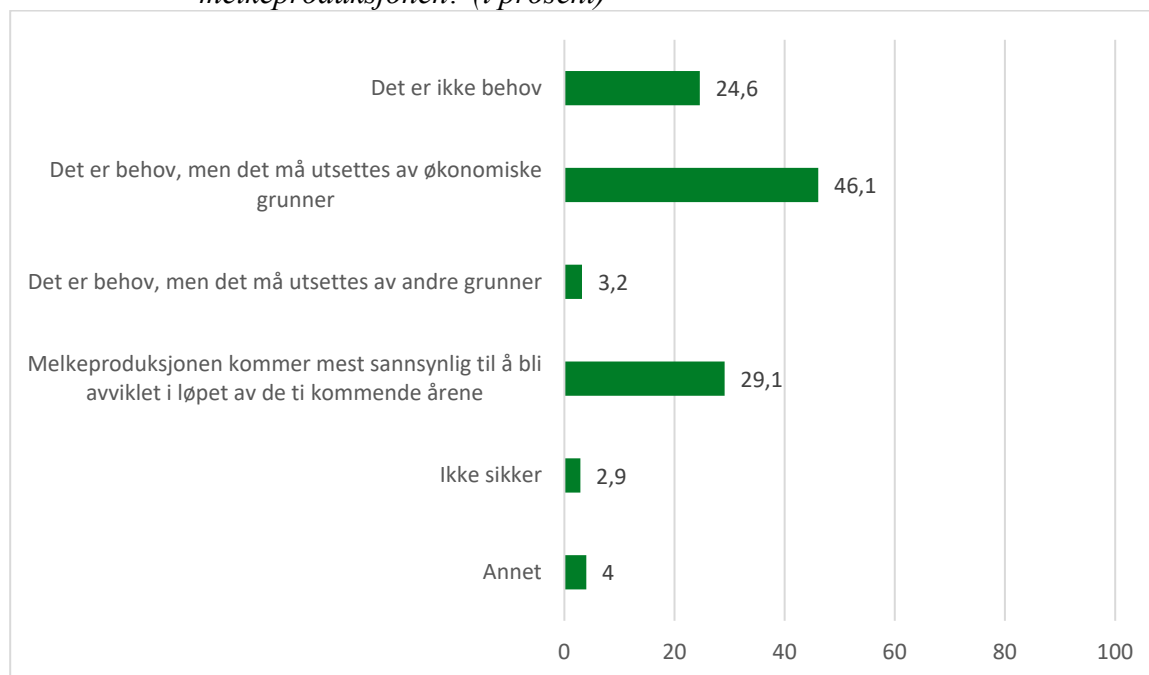
Figur 3.5 Er det planer om å gjennomføre større investeringer i melkeproduksjonen de neste 5 årene (mer enn 1 million)? (i prosent)

N=Alle: 572, Kysten: 127, Aksen: 247 og Innlandet: 198.

Flest, 46 prosent, oppgir at det er behov, men at investering må utsettes av økonomiske grunner. Videre er det 29 prosent som oppgir at melkeproduksjonen mest sannsynlig vil bli avviklet i løpet av de kommende 10 årene. Avviklingen ligger an til å bli størst i Innlandet, der 31 prosent oppgir dette svaralternativet, mens det er 25 prosent som oppgir det samme i Kysten og 29 prosent i Aksen. Bare hver fjerde av produsentene uten investeringsplaner oppgir at det ikke er behov for større investeringer i melkeproduksjonen deres.

Figur 3.6 Hva er grunnen til at det ikke planlegges større investeringer i melkeproduksjonen? (i prosent)

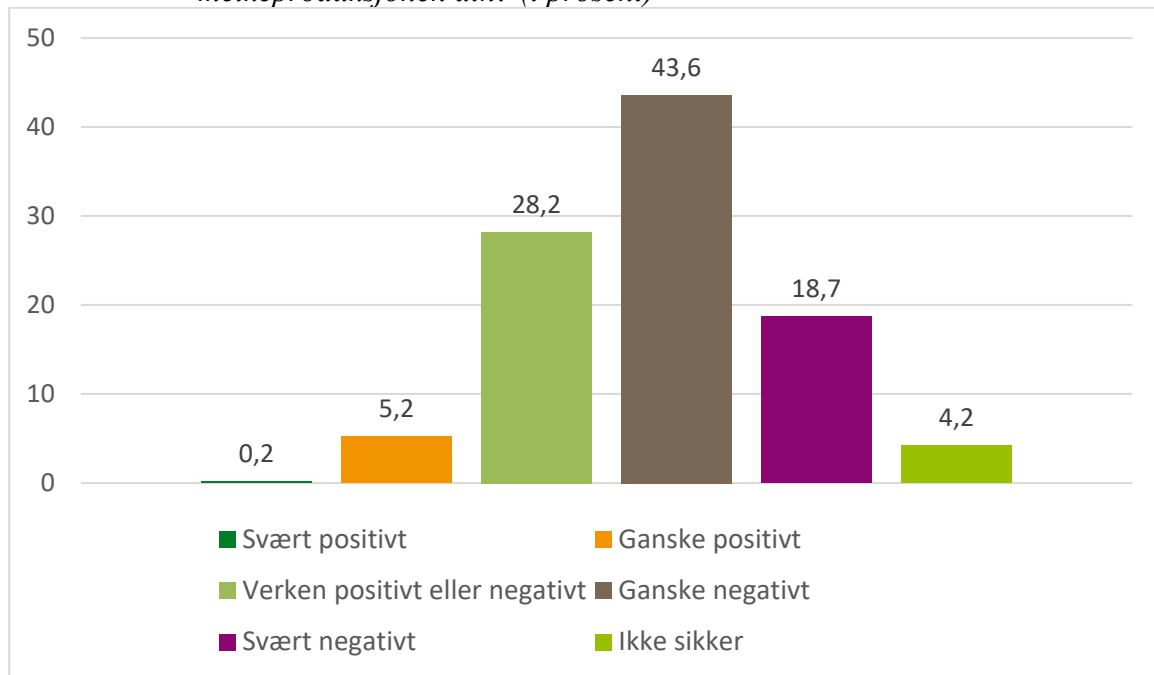
N=475.

Noen av kommentarene til åpent spørsmål viser til at det er nødvendig å sette av mer penger til Innovasjon Norge, siden byggekostnadene har økt voldsomt, og at tilskuddsandelen må øke. En person viser til at vedkommende har tegningen til ny driftsbygning klar, men at driftsplanen har raknet.

Helt til slutt i dette kapitlet presenterer vi svarene til produsentene på spørsmålet om i hvilken grad de vil si at den høye kostnadsveksten og kompensasjonstiltakene samlet sett har påvirket det økonomiske resultatet for melkeproduksjonen deres.

Her er det 5 prosent som svarte ganske eller svært positivt. 28 prosent oppgir verken positivt eller negativt. Den største gruppen er de som oppgir ganske negativt, 44 prosent, og ytterligere 19 prosent oppgir svært negativt.

Figur 3.7 I hvilken grad vil du si at den høye kostnadsveksten i 2022 og kompensasjonstiltakene samlet sett har påvirket det økonomiske resultatet for melkeproduksjonen din? (i prosent)

N=578

Det er forsøkt å finne sammenhenger mellom ulike grupper i hvordan de vurderer det økonomiske resultatet fra melkeproduksjonen. I den forbindelse er respondentene delt i to grupper. De «positive» er de som enten har svart at resultatet samlet sett enten er svært eller ganske positivt, eller har oppgitt «verken positivt eller negativt». Disse utgjør til sammen 34 prosent av melkeprodusentene. De negative er de som har oppgitt enten «ganske» eller «svært negativt» (62 prosent til sammen). De som ikke er sikre, 4 prosent, er tatt ut av analysen opp mot bakgrunnsvariablene under.

Produsentene som er over 60 år, er merkbart mer positive enn de yngre produsentene. Mer enn halvparten i denne gruppa, 53 prosent, har svart at de ikke har blitt påvirket, eller at økonomien har blitt bedre. De under 30 år er også mer positive enn produsentene som er mellom 30 og 60 år. Men det er bare 27 personer i denne aldersgruppen.

Melkeprodusentene i Kysten er også noe mer positive til resultatet (40 prosent) enn produsentene som holder til i Aksen (34 prosent) og i Innlandet (33 prosent).

4 Storfekjøttprodusentene

Nær hver fjerde respondent, 23,3 prosent (408 produsenter), oppgir at de har ammekyr eller driver med oppfôring av kalv. Mer enn halvparten av alle som oppgir at de er storfekjøttprodusenter, hører hjemme i Aksen. Det betyr at kjøttproduksjonen er mindre geografisk jevnt fordelt i hele fylket enn melkeproduksjonen er.

Mange av produsentene er små, 21 prosent leverte færre enn 10 dyr til slakt i 2022. Mer enn halvparten av storfekjøttprodusentene, 56 prosent, oppgir at vedkommende leverte mellom 10 og 49 dyr, 16 prosent leverte mellom 50 og 100 dyr, og 7 prosent leverte mer enn 100 dyr. Det er en høyere andel små produsenter i Kysten og i Aksen enn i Innlandet. Innlandet har på sin side en høyere andel med mellom 10 og 49 storfe levert til slakt, samtidig som Innlandet har en lavere andel blant de som leverer flest dyr til slakt.

Tabell 4.1 *Hvor mange storfe leverte du til slakt i 2022? (i prosent)*

	Kysten	Aksen	Innlandet	Alle
Under 10	22,2	23,1	17,0	21,3
10 – 49	54,3	53,3	64,2	56,4
50 – 99	18,5	16,0	13,2	15,8
Mer enn 100 dyr	4,9	7,6	5,6	6,6
N.	81	212	106	399

Drøyt hver femte produsent, 23 prosent, oppgir at de hadde under 10 kalvinger i besetningen i 2022, mens 35 prosent oppgir mellom 10 og 24. 31 prosent oppgir mellom 50 og 99, og 12 prosent hadde mer enn 50 kalvinger. Andelen store besetninger er høyere i Aksen enn i Kysten og Innlandet.

Tabell 4.2 *Hvor mange mordyr/ammekyr i besetningen kalvet i 2022? (i prosent)*

	Kysten	Aksen	Innlandet	Alle
Under 10	31,6	18,3	23,2	22,7
10 – 24	32,9	30,8	47,5	34,9
25 – 49	24,1	38,0	21,2	30,9
50 eller flere	11,4	13,0	8,1	11,5
N.	79	208	99	392

4.1 4 prosent med storfekjøtt hadde bedre økonomi i 2022

Av de 408 produsentene med storfekjøttproduksjon var det bare 24 som oppgir at den økonomiske situasjonen for deres bruk var enten litt eller mye bedre i 2022 enn året før. Av de 24 oppgir 16 at bedringen skyldtes endringer i storfekjøttproduksjonen, og 8 oppgir at det skyldtes endringer i andre produksjoner på bruket. Dette innebærer at 4 prosent av storfekjøttprodusentene hadde opplevd en bedring i det økonomiske resultatet på sitt bruk, og at dette skyldtes endringer i storfekjøttproduksjonen.

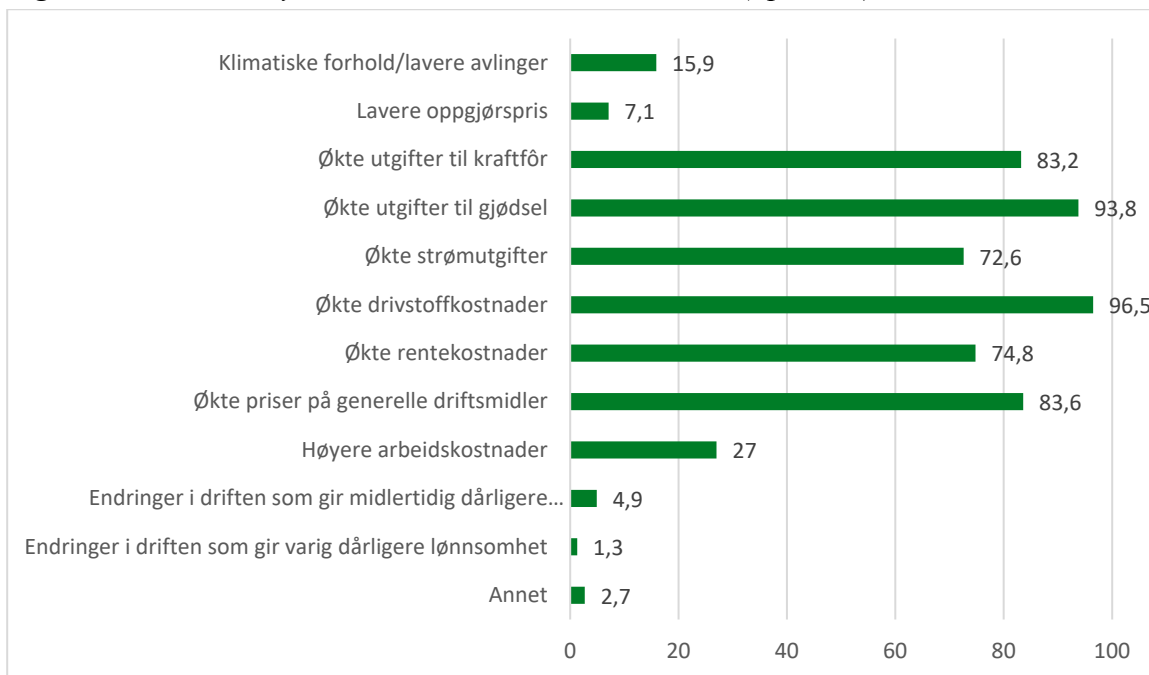
10 av de 16 oppgir at en av grunnene var at de hadde fått bedre oppgjørspris. Videre oppgir 6 at de utvidet produksjonen, 5 sier at de har redusert kostnadene, og 3 oppgir at de fikk bedre avling i 2022 enn det som er vanlig. Det er også 3 som har oppgitt «annet», og her nevnes null kalvedødelighet, mindre investeringsbehov og at de var kommet gjennom oppbyggingsfasen av besetningen.

4.2 Men 55 prosent hadde et negativt økonomisk resultat

302 storfekjøttprodusenter oppgir på den andre siden at det økonomiske resultatet ble dårligere på deres bruk i 2022, og av disse oppgir 76 personer, eller 25 prosent, at forverringen skyldtes utviklingen i andre produksjoner enn storfekjøtt. Med andre ord var det 226 produsenter som pekte på at økonomien var blitt dårligere i kjøttproduksjonen deres. Dette utgjør 55 prosent av alle storfekjøttprodusentene i Trøndelag.

Også hos storfekjøttprodusentene er det mange forhold som har bidratt til svakere lønnsomhet i 2022, og også her er det økte kostnader på innsatsfaktorene i produksjonen som oppgis av flest. Aller flest oppgir økte drivstoffkostnader, så følger gjødsel, generelle driftsmidler, kraftfôr, renter og strøm. Økte utgifter til innleid arbeid, tap på grunn av klimatiske forhold og lavere oppgjørspris oppgis av langt færre. De som oppgir «annet», viser til dårlig likviditet som medførte at dyr ble levert til slakt før de oppnådde slaktevekt, at Nortura ikke klarte å omsette fôringskalv og planlagt slakt, og at slakteriet ikke hentet dyrene.

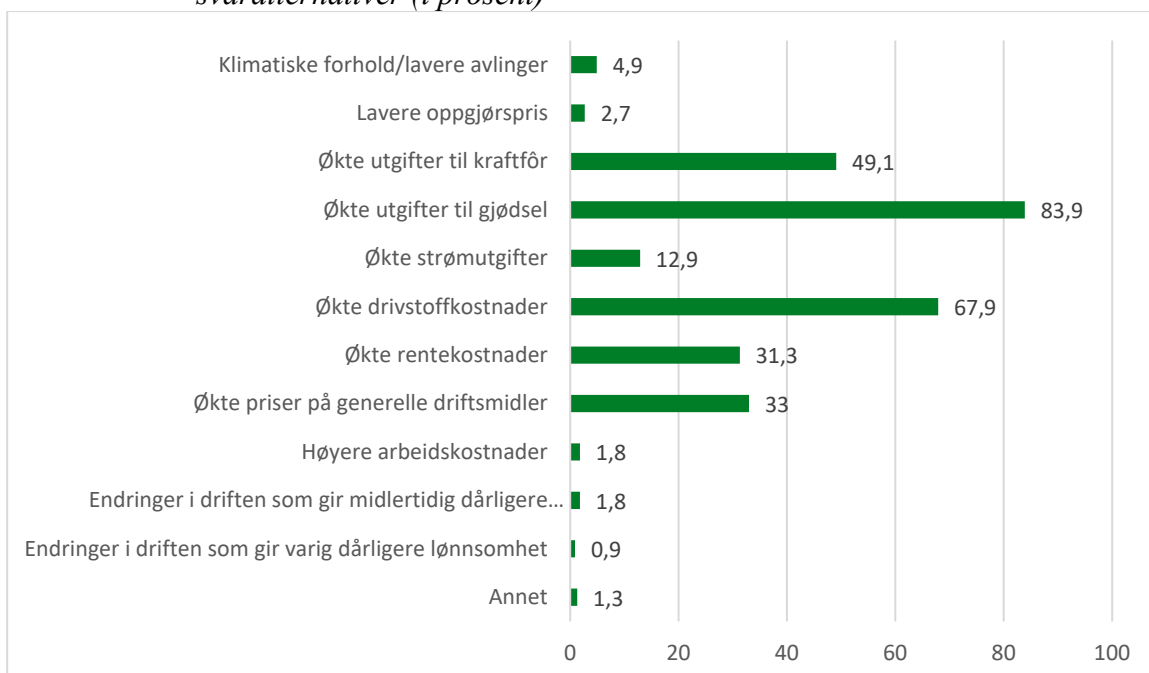
Figur 4.1 Hva skyldes den reduserte lønnsomheten? (i prosent)

N=226

Når storfekjøttprodusentene blir bedt om å nevne de tre årsakene som bidro mest til å redusere lønnsomheten, er det de økte utgiftene til gjødsel som oppgis av flest, hele 84 prosent. De to nest mest oppgitte årsakene er økte drivstoffkostnader, 68 prosent, og økte utgifter til kraftfôr, 49 prosent.

Figur 4.2 Hvilke av årsakene har bidratt mest til den reduserte lønnsomheten? Maks tre svaralternativer (i prosent)

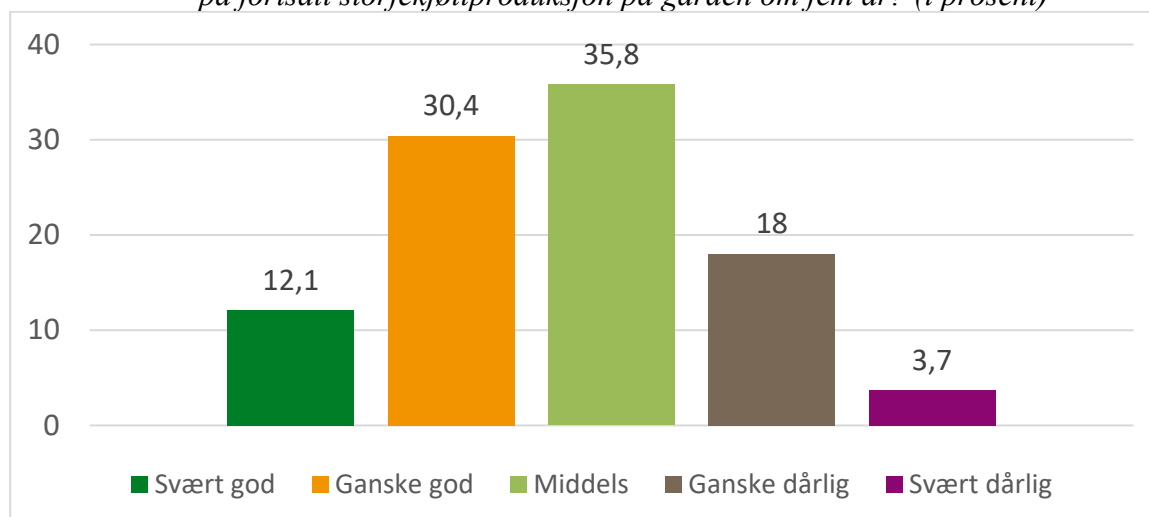
N=224

4.3 Tilstanden på driftsapparatet

Mer enn 4 av 10, 42 prosent, av storfekjøttprodusentene oppgir at driftsapparatet enten er i svært god eller ganske god tilstand. Dette er en lavere andel enn blant melkeprodusentene. Ytterligere 36 prosent svarte middels god. Men det er i overkant av 2 av 10, 22 prosent, som oppgir at tilstanden enten er ganske dårlig eller svært dårlig.

Det er betydelig flere som oppgir at tilstanden på driftsapparatet er dårlig blant de gårdbrukerne som hadde få kalvinger. Blant dem som hadde færre kalvinger enn 25 i 2022, oppgir hver fjerde produsent at tilstanden på driftsapparatet var enten ganske eller svært dårlig. Det samme gjelder 16 prosent av de som har 25 kalvinger eller mer. Tilsvarende oppgir 54 prosent av de med 25 kalvinger eller mer at driftsapparatet er i svært god eller ganske god stand, mot bare 35 prosent av de som har færre enn 25 kalvinger.

Figur 4.3 *Hvordan vil du beskrive tilstanden til driftsapparatet på bruket ditt med tanke på fortsatt storfekjøttproduksjon på gården om fem år? (i prosent)*

N=405

På spørsmål om det er lagt opp til løsdrift i storfekjøttproduksjonen, svarte mer enn 3 av 4, 75 prosent, ja. Det er en høyere andel enn hos melkeprodusentene. Også her er det en høyere andel blant de som har 25 eller flere kalvinger i 2022, 90 prosent, som har innført løsdrift, mot 65 prosent av de som har færre enn 25 kalvinger.

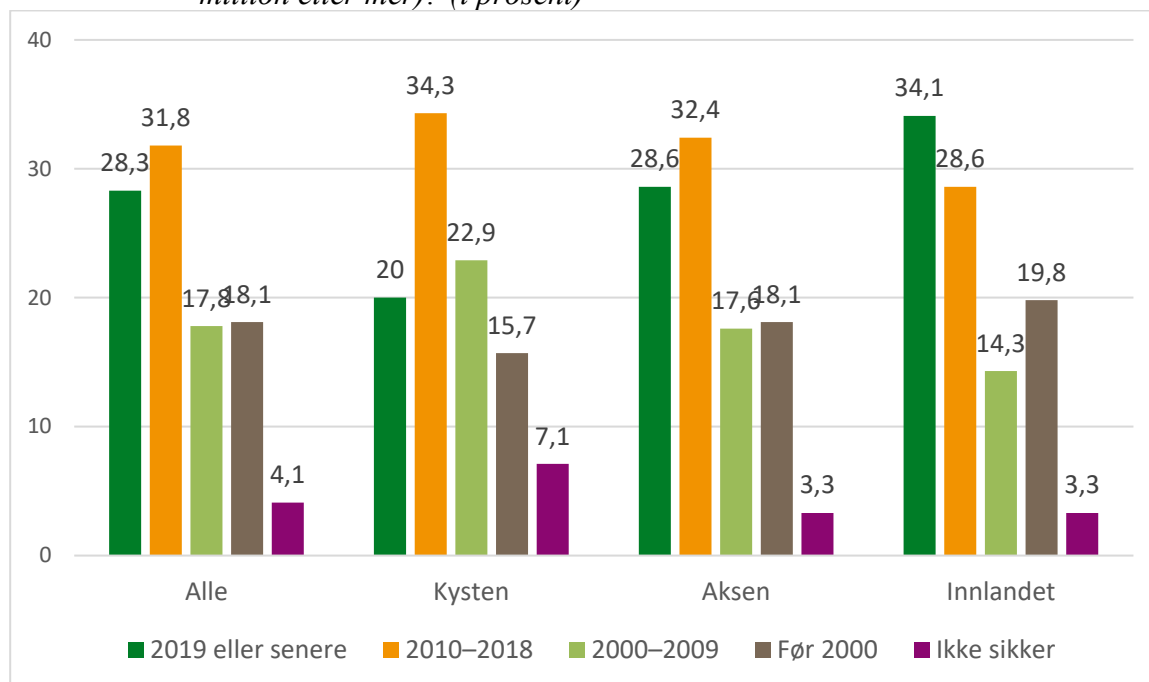
Det er også en høyere andel som ikke har lagt om til løsdrift i Innlandet, 31 prosent, mot 22 prosent i Kysten og 23 prosent i Aksen. Også her, som hos melkeprodusentene, kan forskjellen skyldes at det er en høyere andel små produsenter i Innlandet enn i de to andre regionene.

Tabell 4.3 *Er det lagt opp til løsdrift? Etter region (i prosent)*

	Kysten	Aksen	Innlandet	Alle
Ja	78,0	76,9	68,9	75,0
Nei	22,0	23,1	31,1	25,0
N.	82	212	106	400

Av figur 4.4 under kan man lese at 28 prosent av storfekjøttprodusentene har investert minst 1 mill. kroner de siste årene, det vil si i 2019 eller senere. Ytterligere 3 av 10, 32 prosent, investerte minst dette beløpet i perioden 2010 til 2018. Omlag 4 av 10 av produsentene har ikke investert større beløp etter 2010, eller husker ikke når de gjorde det. Det er høyest andel i Kysten, 46 prosent, så følger Aksen, med 39 prosent, og best ut kommer Innlandet, der det er 37 prosent som ikke har investert etter 2010. Det er også storfekjøttprodusentene i Innlandet som har den høyeste andelen som har gjennomført større investeringer de siste årene.

Figur 4.4 Når ble siste større investering i storfekjøttproduksjonen gjennomført (1 million eller mer)? (i prosent)

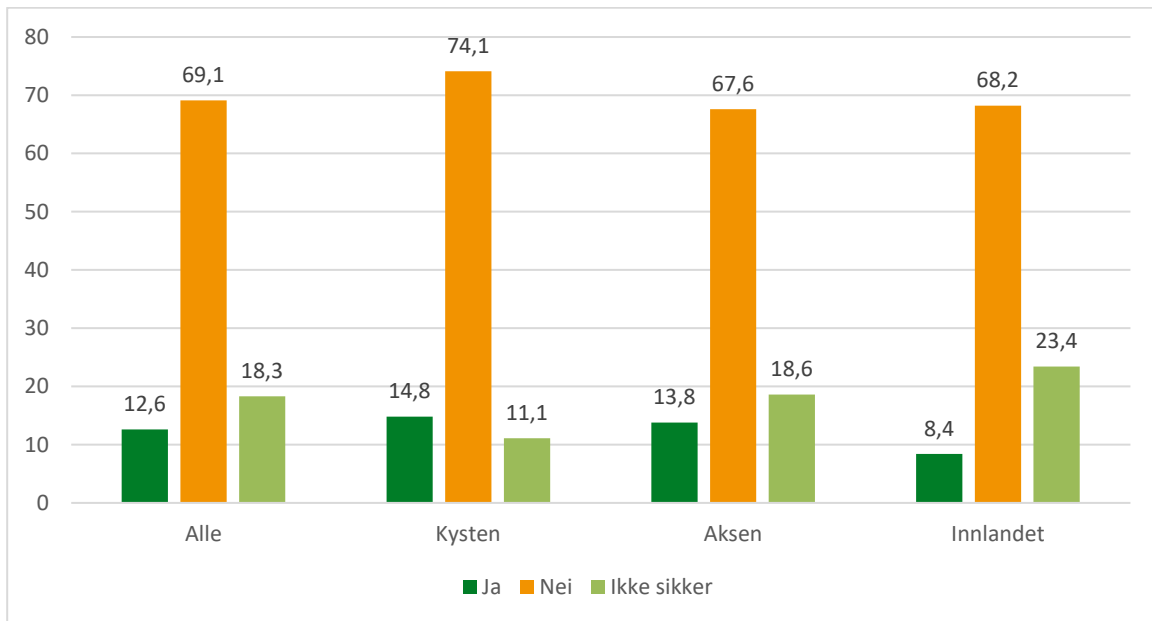

N=Alle: 343, Kysten: 70, Aksen:182, Innlandet:91

Videre er det stilt spørsmål om produsentene planlegger å gjennomføre større investeringer i storfekjøttproduksjonen de nærmeste 5 årene. Her svarte 13 prosent av alle ja, mens 18 prosent oppgir at de ikke er sikre. Nær 7 av 10, 69 prosent, svarte nei på spørsmålet.

Hos storfekjøttprodusentene er det ingen forskjeller i om de har investeringsplaner eller ikke mellom de som hadde under 25 kalvinger i året, og de som hadde 25 eller flere kalvinger. Vi ser imidlertid at det er en lavere andel som svarte at de har større investeringsplaner, blant de som hører til i Innlandet enn det er for de to andre regionene. Det var jo også en høyere andel i Innlandet som oppgir at de hadde investert i løpet av de siste årene.

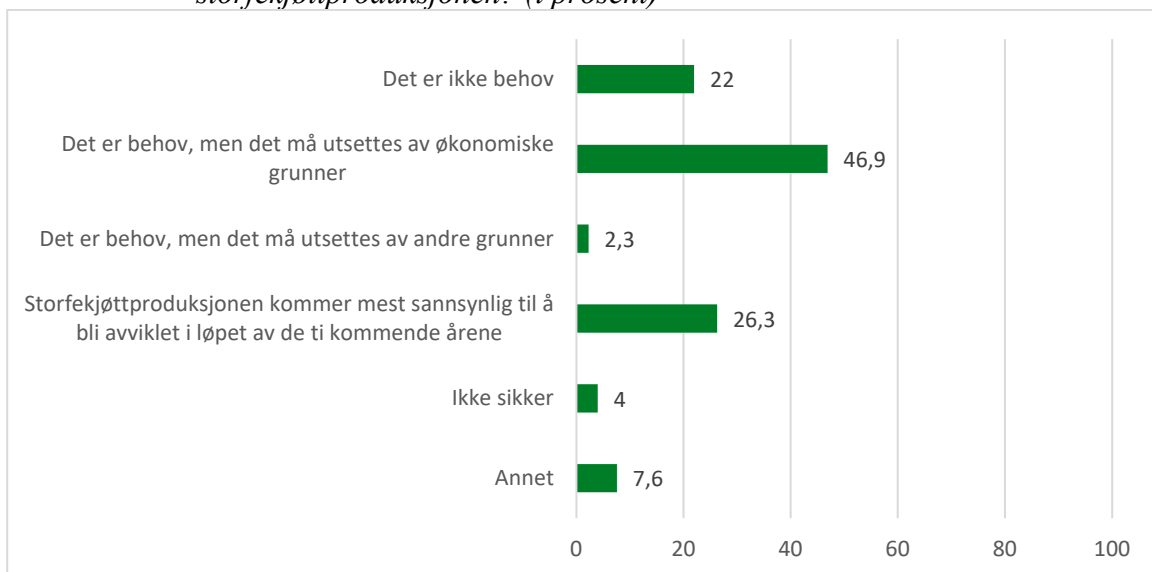
Figur 4.5 Er det planer om å gjennomføre større investeringer i storfekjøttproduksjonen de neste 5 årene (mer enn 1 million)? (i prosent)

N=Alle: 398, Kysten: 81, Aksens: 210 og Innlandet: 107

På spørsmål om hvorfor det ikke var planlagt investeringer, var det flest, 47 prosent, som oppgir at det er behov, men at det må utsettes av økonomiske grunner. Videre er det 26 prosent som oppgir at storfekjøttproduksjonen mest sannsynlig vil bli avviklet i løpet av de kommende 10 årene. Avviklingen ligger an til å bli størst i Kysten, der 30 prosent oppgir dette svaralternativet, mens det er 26 prosent som oppgir det samme i Aksens og 24 prosent i Innlandet.

Figur 4.6 Hva er grunnen til at det ikke planlegges større investeringer i storfekjøttproduksjonen? (i prosent)

N=354

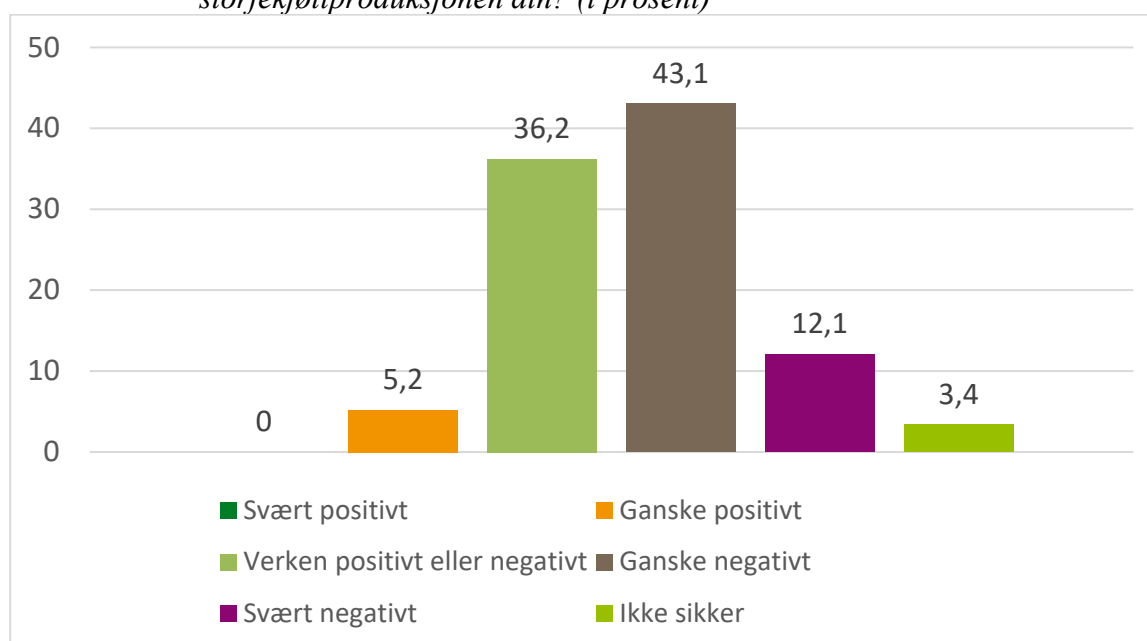
En av respondentene beskriver situasjonen slik:

Ønsker i utgangspunktet å investere og satse på storfekjøttproduksjonen, men lønnsomhet er per i dag for dårlig, så planer er lagt på is.

Helt til slutt i dette kapitlet presenterer vi svarene til produsentene på spørsmålet om i hvilken grad de vil si at den høye kostnadsveksten og kompensasjonstiltakene samlet sett har påvirket det økonomiske resultatet for storfekjøttproduksjonen deres.

Her er det 5 prosent som svarte ganske positivt. 36 prosent oppgir verken positivt eller negativt. Den største gruppen er de som oppgir ganske negativt, 43 prosent, og ytterligere 12 prosent oppgir svært negativt.

Figur 4.7 I hvilken grad vil du si at den høye kostnadsveksten i 2022 og kompensasjonstiltakene samlet sett har påvirket det økonomiske resultatet for storfekjøttproduksjonen din? (i prosent)

N=406

Det er forsøkt å finne sammenhenger mellom ulike grupper i hvordan de vurderer det økonomiske resultatet fra storfekjøttproduksjonen. I den forbindelsen er respondentene delt i to grupper. De «positive» er de som har svart at resultatet samlet sett enten er svært eller ganske positivt, eller har oppgitt «verken positivt eller negativt». Disse utgjør til sammen 43 prosent av storfekjøttprodusentene. Det er en høyere andel enn de utgjorde blant melkeprodusentene. De negative, 55 prosent, er de som har oppgitt enten «ganske» eller «svært negativt». De som ikke er sikre er tatt ut av analysen.

Produsentene som har storfekjøttproduksjon, og som er over 60 år, er merkbart mer positive enn de yngre produsentene. Mer enn halvparten i denne gruppa, 55 prosent, har svart at de ikke har blitt påvirket, eller at økonomien har blitt bedre. De under 30 år er også mer positive, 61 prosent, enn produsentene som er mellom 30 og 60 år, men denne aldersgruppen består av bare 18 storfekjøttprodusenter.

Storfekjøttprodusentene i Kysten er også noe mer positive til resultatet (49 prosent) enn produsentene som holder til i Aksen (44 prosent) og i Innlandet (35 prosent).

5 Sau

Nær hver fjerde respondent, 23 prosent og 409 produsenter, oppgir at de driver med sau. Nær halvparten, 47 prosent, har under 70 søyer, og nær én tredjedel, 31 prosent, har 110 søyer eller mer. Det er Innlandet som skiller seg ut med å ha større besetninger; der har under 1 av 10 færre enn 30 søyer, og mer enn 4 av 10 har 110 søyer eller mer.

Tabell 5.1 *Hvor mange vinterføra søyer har du på bruket? (i prosent)*

	Kysten	Aksen	Innlandet	Alle
Under 30	25,5	30,3	9,1	21,5
30 – 69	31,4	25,2	21,0	25,3
70 – 109	19,6	17,4	28,7	22,0
110 eller flere	23,5	27,1	41,3	31,3
N.	102	155	143	400

5.1 7 prosent av saueholderne fikk bedre økonomi i 2022

Av de 409 produsentene med sauehold var det 40 personer som oppgir at den økonomiske situasjonen for deres bruk var enten litt eller mye bedre i 2022 enn året før. Av de 40 oppgir 29 at bedringen skyldtes endringer i saueholdet, og 11 oppgir at det skyldtes endringer i andre produksjoner på bruket. Det betyr at 7 prosent av alle som har sau, har oppgitt både at det økonomiske resultatet på deres bruk ble bedre i 2022, og at dette skyldtes forhold knyttet til saueholdet.

For de flestes del skyldtes bedringen en kombinasjon av flere forhold. 14 av de 29 oppgir at en av grunnene var bedre oppgjørpris, 10 oppgir at de hadde utvida produksjonen, 9 hadde redusert kostnadene, og 3 hadde fått bedre avling. 7 personer oppgir «annet», og alle de 7 oppgir at de hadde fått mer i tilskudd. Sauenæringen har hatt flere år med overproduksjon, og dermed også lavere oppgjørpris, men i 2022 var antallet slakt det laveste siden 2012⁴.

5.2 Men 41 prosent oppgir et negativt økonomisk resultat

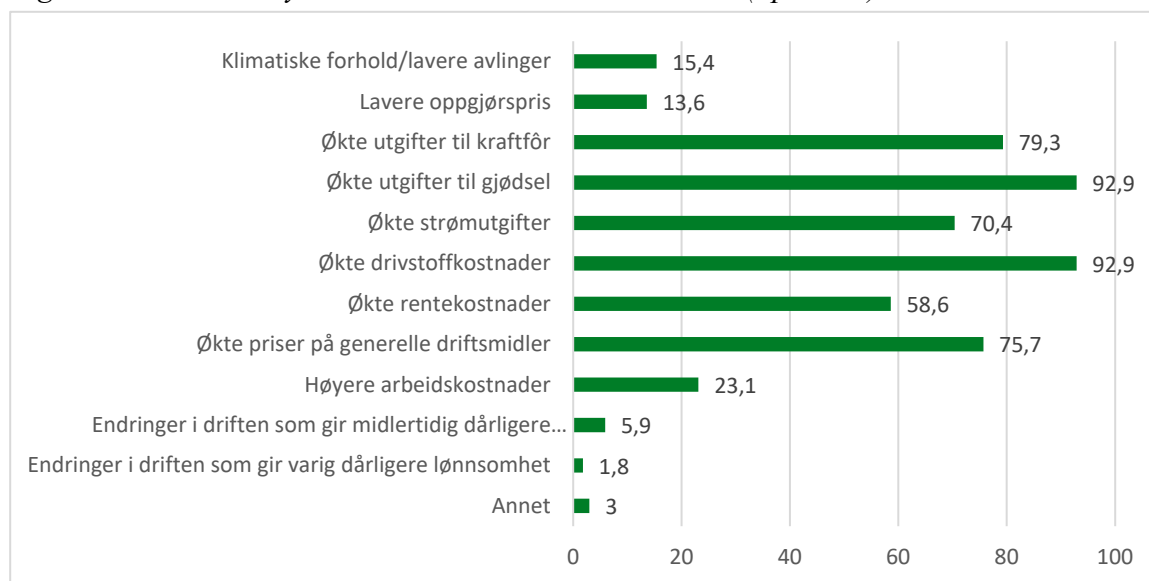
240 personer med sau, 59 prosent av alle, oppgir på den andre siden at den økonomiske situasjonen hadde blitt dårligere på deres bruk i 2022, og av disse oppgir 71 personer, eller 30 prosent, at forverringen skyldtes utviklingen i andre produksjoner enn saueholdet. Med andre

⁴ <https://www.animalia.no/no/kjott--egg/klassifisering/nyheter-fra-klassifisering/slakeproduksjonstallene-for-2022-er-pa-det-narmeste-klare/>

ord var det 169 produsenter som pekte på at økonomien var blitt dårligere i saueholdet. Disse utgjør 41 prosent av alle som har sau.

Det er mange forhold som har bidratt til svakere lønnsomhet i 2022, og også her er det økte kostnader på innsatsfaktorene i produksjonen som i størst grad oppgis. Flest oppgir økte utgifter til gjødsel og drivstoff, så følger økte priser på kraftfôr og generelle driftsmidler, strøm og renter. Under «annet» oppgis endrede familieforhold, rovdyrtap og økt forsikringspremie.

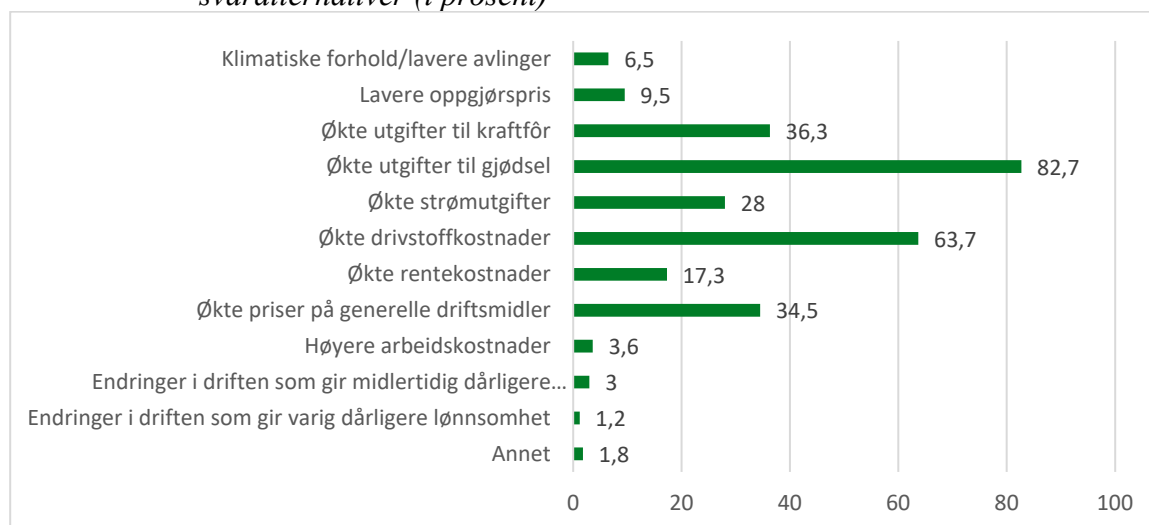
Figur 5.1 Hva skyldes den reduserte lønnsomheten? (i prosent)

N=169

Når sauebøndene blir bedt om å nevne de tre årsakene som bidro mest til å redusere lønnsomheten, er det de økte utgiftene til gjødsel som oppgis av flest, hele 83 prosent. De to nest mest oppgitte årsakene er økte drivstoffkostnader, 64 prosent, og økte utgifter til kraftfôr, 36 prosent.

Figur 5.2 Hvilke av årsakene har bidratt mest til den reduserte lønnsomheten? Maks tre svaralternativer (i prosent)

N=168

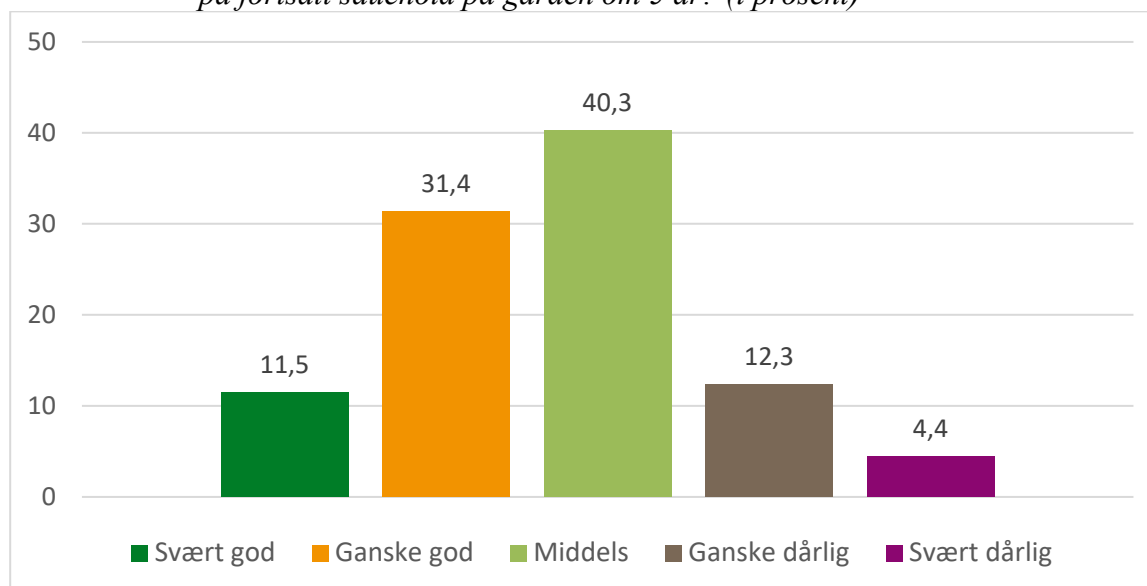

5.3 Tilstanden på driftsapparatet

Under halvparten, 43 prosent, av sauebøndene oppgir at driftsapparatet enten har svært god eller ganske god tilstand. Dette er en lavere andel enn blant melkeprodusentene. Ytterligere 40 prosent svarte middels god. 17 prosent oppgir at tilstanden enten er ganske dårlig eller svært dårlig.

Det er en høyere andel som oppgir at tilstanden på driftsapparatet er dårlig blant de gårdbrukerne som har færrest vinterfôra søyer. Blant dem som hadde færre enn 70 søyer, oppgir 20 prosent at driftsapparatet er enten ganske eller svært dårlig, mot 12 prosent av de som har mer enn 70 vinterfôra søyer. Det er her ingen markante forskjeller etter hvilken del av fylket gården ligger i.

Figur 5.3 *Hvordan vil du beskrive tilstanden til driftsapparatet på bruket ditt med tanke på fortsatt sauehold på gården om 5 år? (i prosent)*

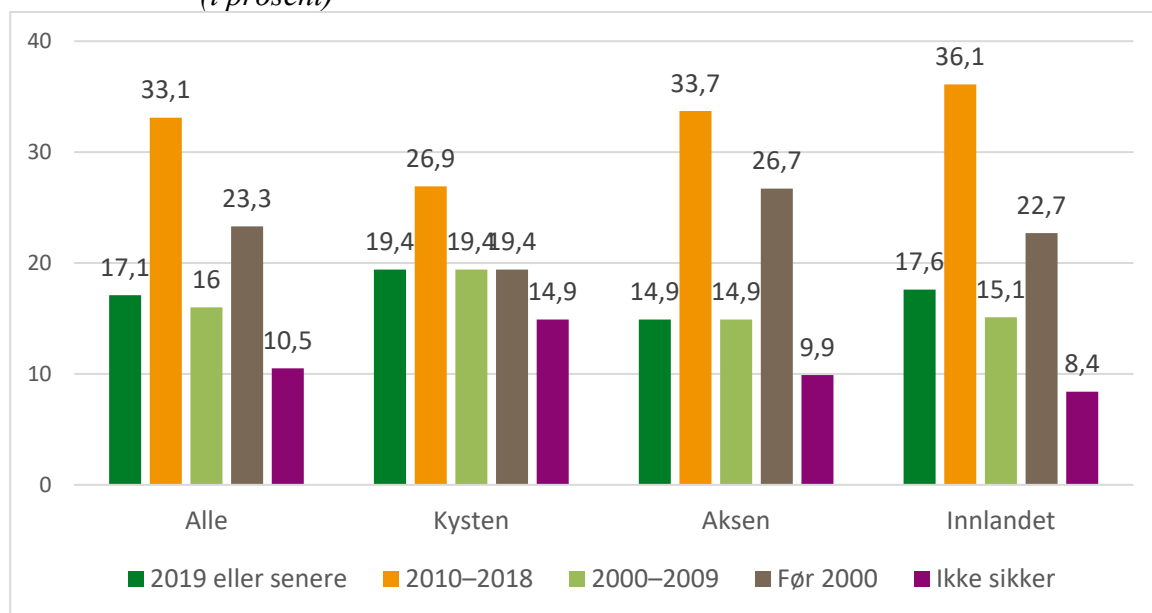

N=405

Av figur 5.4 under kan man lese at 17 prosent av sauebøndene har investert 500 000⁵ kroner de siste årene, det vil si i 2019 eller senere. Ytterligere én tredjedel av produsentene, 33 prosent, investerte minst dette beløpet i perioden 2010 til 2018. Ser vi på de som ikke har investert etter 2010, så gjelder dette halvparten av produsentene, 50 prosent. Det er lavere andel blant saueprodusentene som har investert de senere årene enn det er blant både melke- og storfekjøttprodusentene, til tross for at grensen for hva som er en større investering, er satt ned.

⁵ Investeringsbehovet i saueproduksjonen er lavere enn i melke- og storfekjøttproduksjonen. Derfor er grensen for større investering satt til 500 000 kroner i stedet for 1 million.

Figur 5.4 Når ble siste større investering i saueholdet gjennomført (500 000 eller mer)? (i prosent)

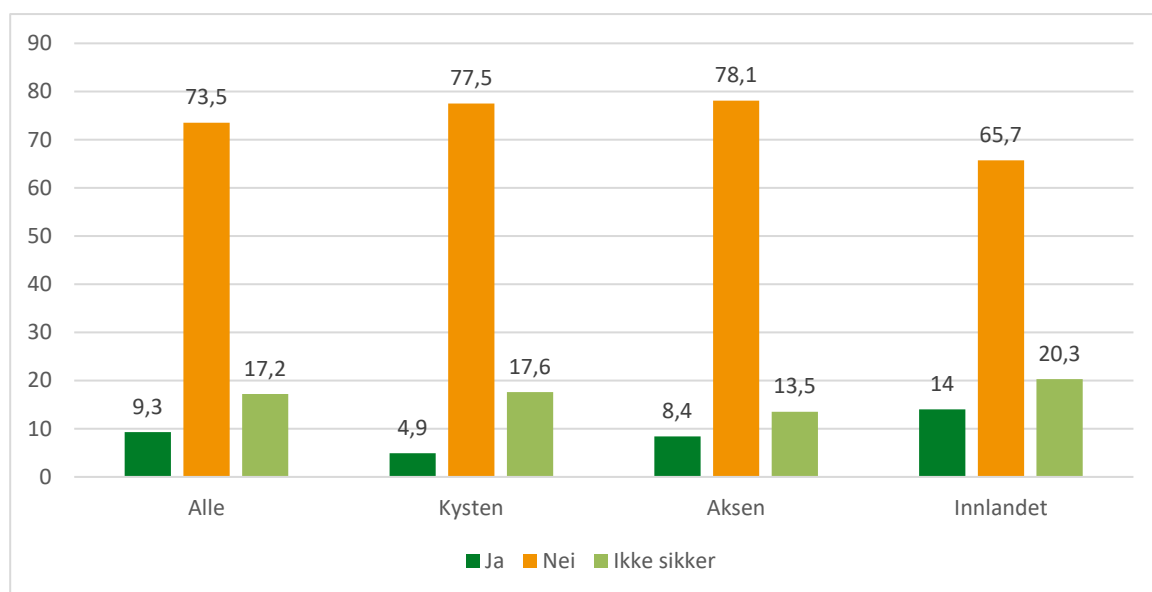

N= Alle: 287, Kysten: 67, Aksen: 101 og Innlandet: 119

Videre er det stilt spørsmål om produsentene planlegger å gjennomføre større investeringer (mer enn 500 000) i saueholdet de nærmeste 5 årene. Her svarte 9 prosent av alle ja, mens 74 prosent svarte nei, og 17 prosent er ikke sikre.

Det er en høyere andel blant de som har 70 søyer eller mer, enn blant de som har færre enn 70 søyer, som planlegger investeringer, henholdsvis 13 og 5 prosent. Det er også en større investeringsvilje hos sauebøndene i Innlandet enn i de to øvrige regionene, 14 prosent, mot 8 prosent i Aksen og 5 prosent i Kysten. Dette henger mest sannsynlig sammen med at besetningene er større i Innlandet enn i de to andre regionene.

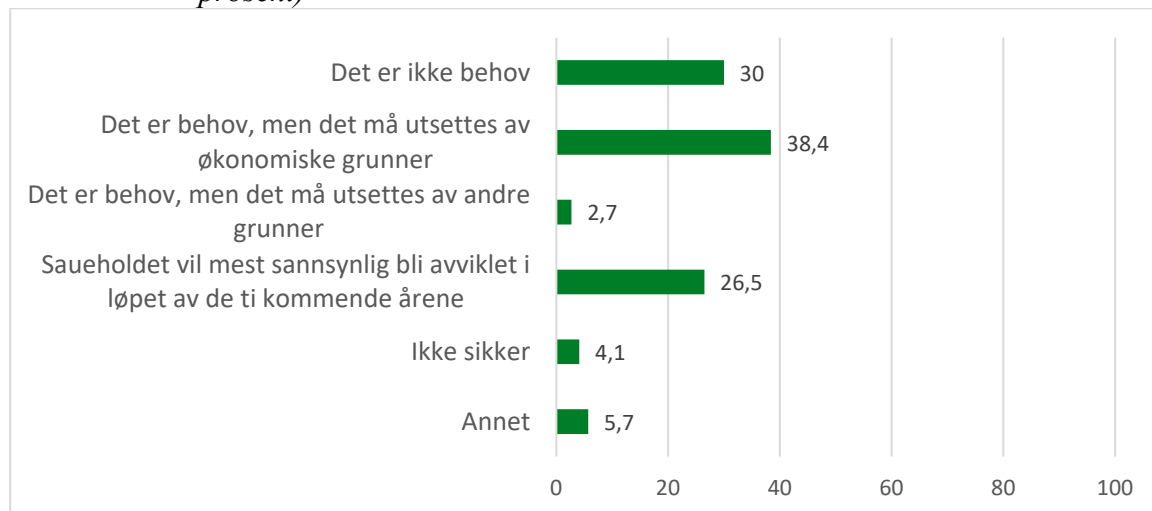
Figur 5.5 Er det planer om å gjennomføre større investeringer i saueholdet de neste 5 årene (500 000 eller mer)? (i prosent)

N= Alle: 400, Kysten: 102, Aksen: 155 og Innlandet: 143

Flest, 38 prosent, oppgir at det er behov for investeringer, men at de må utsettes av økonomiske grunner. Videre er det 27 prosent som oppgir at saueholdet mest sannsynlig vil bli avviklet i løpet av de kommende 10 årene. Avviklingen ligger an til å bli størst i Innlandet, der 29 prosent oppgir dette svaralternativet, mens det er 25 prosent som oppgir det samme i Aksen og 24 prosent i Kysten.

Figur 5.6 Hva er grunnen til at det ikke planlegges større investeringer i saueholdet? (i prosent)

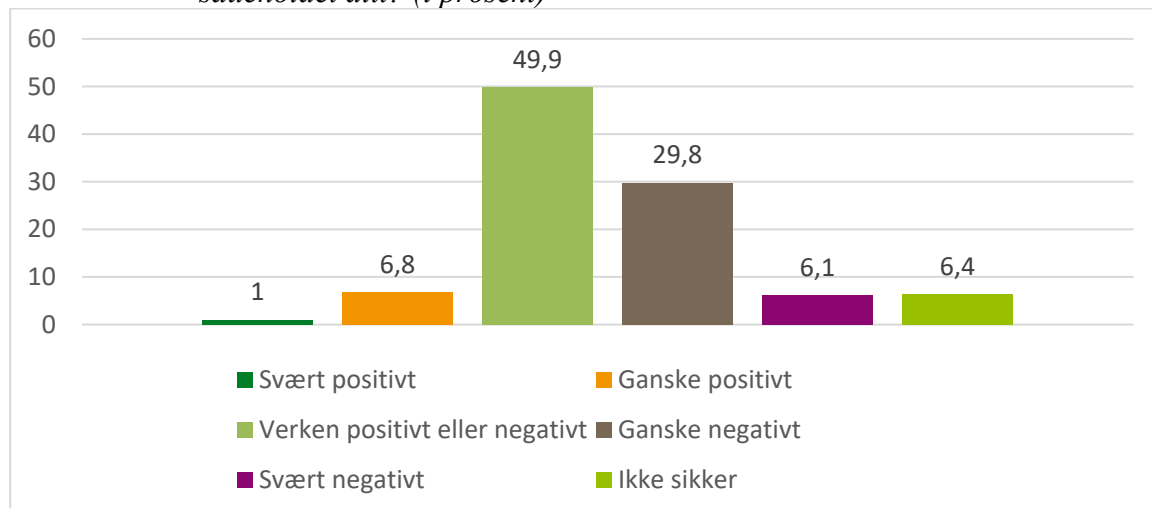

N=362

Helt til slutt i dette kapitlet presenterer vi svarene til produsentene på spørsmålet om i hvilken grad de vil si at den høye kostnadsveksten og kompensasjonstiltakene samlet sett har påvirket det økonomiske resultatet for saueholdet deres.

Her er det 1 prosent som svarte svært positivt, og 7 prosent som svarte ganske positivt. 50 prosent oppgir verken positivt eller negativt. 30 prosent oppgir ganske negativt og 6 prosent svært negativt. Det ser dermed ut som om de som driver med sau i mindre grad har fått påvirket økonomien i negativ retning sammenlignet med melke- og storfekjøttprodusentene.

Figur 5.7 I hvilken grad vil du si at den høye kostnadsveksten i 2022 og kompensasjonstiltakene samlet sett har påvirket det økonomiske resultatet for saueholdet ditt? (i prosent)

N=409

Det er forsøkt å finne sammenhenger mellom ulike grupper i hvordan de vurderer det økonomiske resultatet fra saueholdet. Også for sauebøndene har vi delt produsentene i to grupper. De «positive» er de som enten har svart at resultatet samlet sett enten er svært eller ganske positivt, eller har oppgitt «verken positivt eller negativt». De positive utgjør til sammen 58 prosent av saueholderne. De negative er de som har oppgitt enten «ganske» eller «svært negativt». De som ikke er sikre, er tatt ut av analysen.

Produsentene som har sau, og som er over 60 år, er merkbart mer positive enn de yngre produsentene. Men også her er produsentene under 30 år mer positive enn de som er mellom 30 og 60 år. Produsentene i Kysten er også mer positive til det økonomiske resultatet i saueholdet, 68 prosent, enn produsentene i Innlandet, 41 prosent, og Aksen, 39 prosent.

6 Svin

7 prosent, 117 av respondentene i undersøkelsen, oppgir at de driver med gris. Av disse driver 46 prosent med slaktegris, 13 prosent med smågrisproduksjon og 41 prosent driver kombinert produksjon. De aller fleste holder til i Aksen, men det er også 6 personer i Kysten og 18 personer i Innlandet som driver med gris.

Tabell 6.1 Hvilken svineproduksjon driver du? (i prosent)

	Kysten	Aksen	Innlandet	Alle
Slaktegris	16,7	52,8	22,2	46,0
Smågrisproduksjon	0,0	15,7	5,6	13,3
Kombinert produksjon	83,3	31,5	72,2	40,7
N.	6	89	18	113

De fleste produsentene som har avlspurker, oppgir at de har mellom 50 og 89 purker, mens 29 prosent oppgir under 50, og 21 prosent 90 eller flere. For slaktegris oppgir 41 prosent at de leverte mellom 700 og 1500 i 2022, 30 prosent at de leverte 1500 eller flere, og 28 prosent at de leverte under 700.

Tabell 6.2 Hvor mange avlspurker er det på bruket? (i prosent)

	Alle
Under 50	28,6
50 – 89	50,8
90 eller flere	20,6
N.	63

Tabell 6.3 Hvor mange slaktegriser leverer du i året? (i prosent)

	Alle
Under 700	28,3
700 – 1499	41,4
1500 eller flere	30,3
N.	99

Når vi senere i dette kapitlet snakker om små og større produsenter, er de små produsentene de som enten har under 50 avlspurker, leverte under 700 slaktegriser, eller at de eventuelt både hadde under 50 avlspurker og leverte under 700 slaktegris i 2022. De øvrige definerer vi som større produsenter.

6.1 9 prosent av svineholdene fikk bedre økonomi i 2022

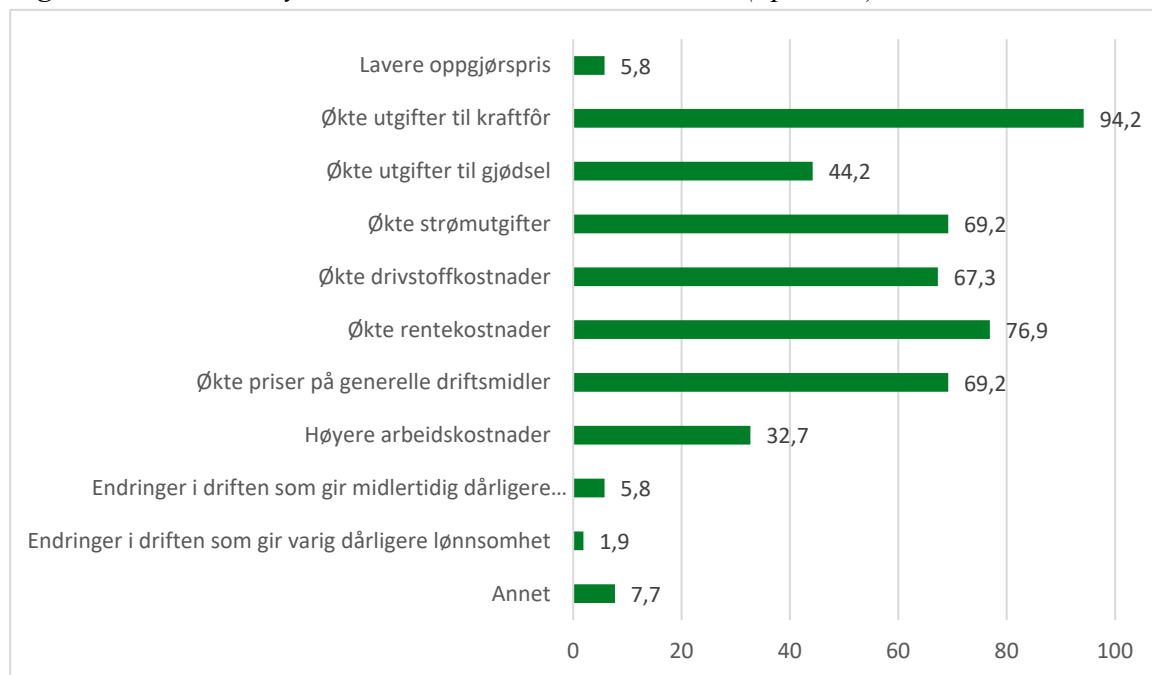
Av de 117 produsentene med gris var det 13 personer som oppgir at den økonomiske situasjonen for deres bruk var enten litt eller mye bedre i 2022 enn året før. Av de 13 oppgir 10 at bedringen skyldtes endringer i svineholdet, og 3 oppgir at det skyldtes endringer i andre produksjoner på bruket. 9 av 10 oppgir bedre oppgjørpris som årsak, mens 3 nevner at de har redusert kostnadene. Når 10 produsenter oppgir at bedringen skyldtes endringer i svineholdet, utgjør det 9 prosent av alle svineprodusentene.

6.2 Men 44 prosent hadde et negativt økonomisk resultat

74 personer med svin oppgir på den andre siden at den økonomiske situasjonen hadde blitt dårligere på deres bruk i 2022, og av disse oppgir 22 personer at forverringen skyldtes utviklingen i andre produksjoner enn svineholdet. Med andre ord var det 52 produsenter som pekte på at økonomien var blitt dårligere i svineholdet. Dette utgjør 44 prosent av alle produsentene som oppgir at de har gris.

Det er mange forhold som har bidratt til svakere lønnsomhet i 2022, og også her er det økte kostnader på innsatsfaktorene i produksjonen som oppgis av flest. Hele 94 prosent oppgir kraftfôrkostnadene som en av årsakene. Rentekostnadene oppgis av 77 prosent. Så følger økte strømutfgifter, økte priser på generelle driftsmidler og økte drivstoffkostnader. Under «annet» oppgis økning i smågrispriisen av 2 produsenter som en økt kostnad.

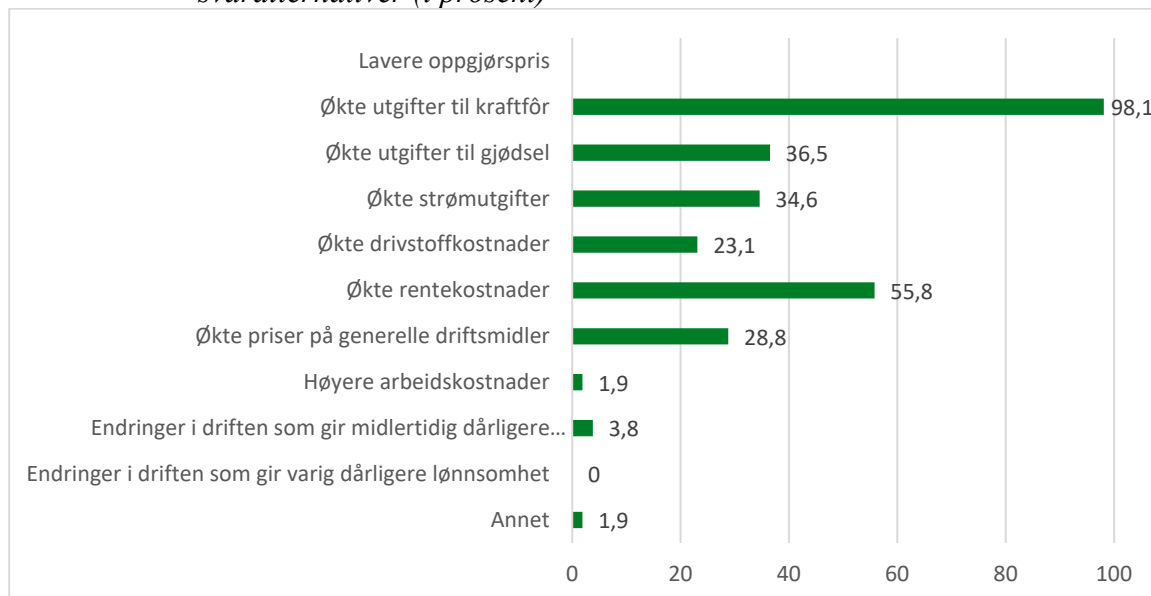
Figur 6.1 Hva skyldes den reduserte lønnsomheten? (i prosent)

N=52

Når svineprodusentene blir bedt om å nevne de tre årsakene som bidro mest til å redusere lønnsomheten, er det de økte utgiftene til kraftfôr som oppgis av flest, hele 98 prosent. Den nest mest oppgitte årsaken er økte rentekostnader, som oppgis av 56 prosent.

Figur 6.2 Hvilke av årsakene har bidratt mest til den reduserte lønnsomheten? Maks tre svaralternativer (i prosent)

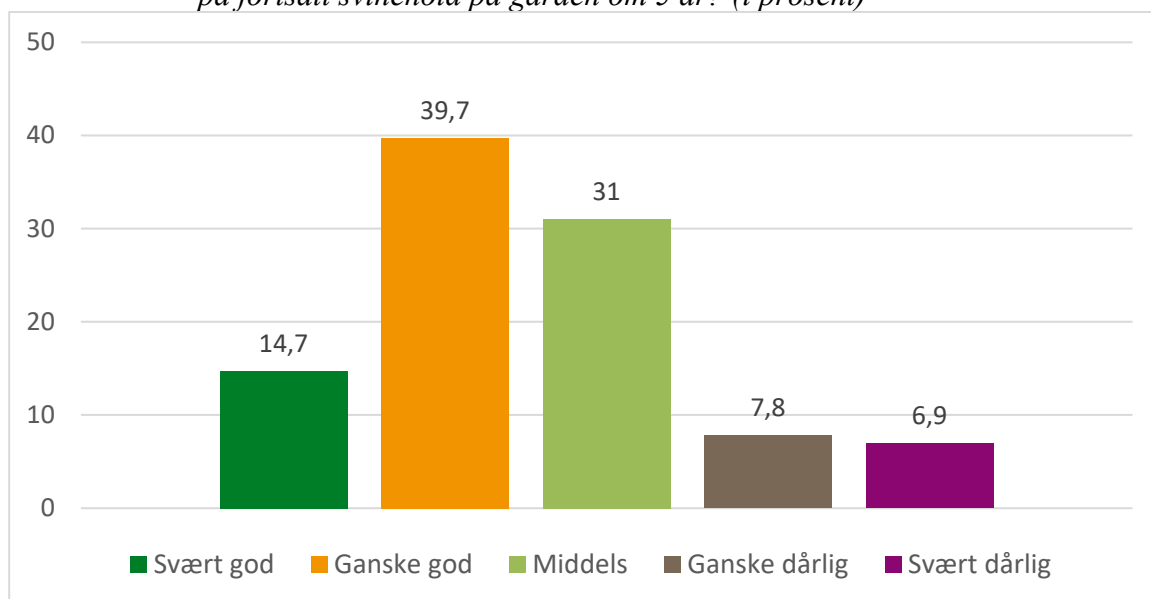
N=52.

6.3 Tilstanden på driftsapparatet

Over halvparten, 54 prosent, av grisebøndene oppgir at driftsapparatet enten er i svært god eller ganske god tilstand. Dette er en høyere andel enn for de andre husdyrproduksjonene vi har sett på så langt. Ytterligere 31 prosent svarte middels god. 15 prosent oppgir at tilstanden enten er ganske eller svært dårlig.

Deler vi inn produsentene i de som har færre enn 50 avlspurker og leverer færre enn 700 slaktegriser i året, 21 produsenter, og sammenligner disse med de som har flere avlspurker/slaktegriser, 95 produsenter, så ser vi at bare 29 prosent av de minste svarte at tilstanden er svært eller ganske god, og 48 prosent oppgir middels god. Tilsvarende for de større er det 60 prosent som svarte svært eller ganske god, og 27 prosent svarte middels.

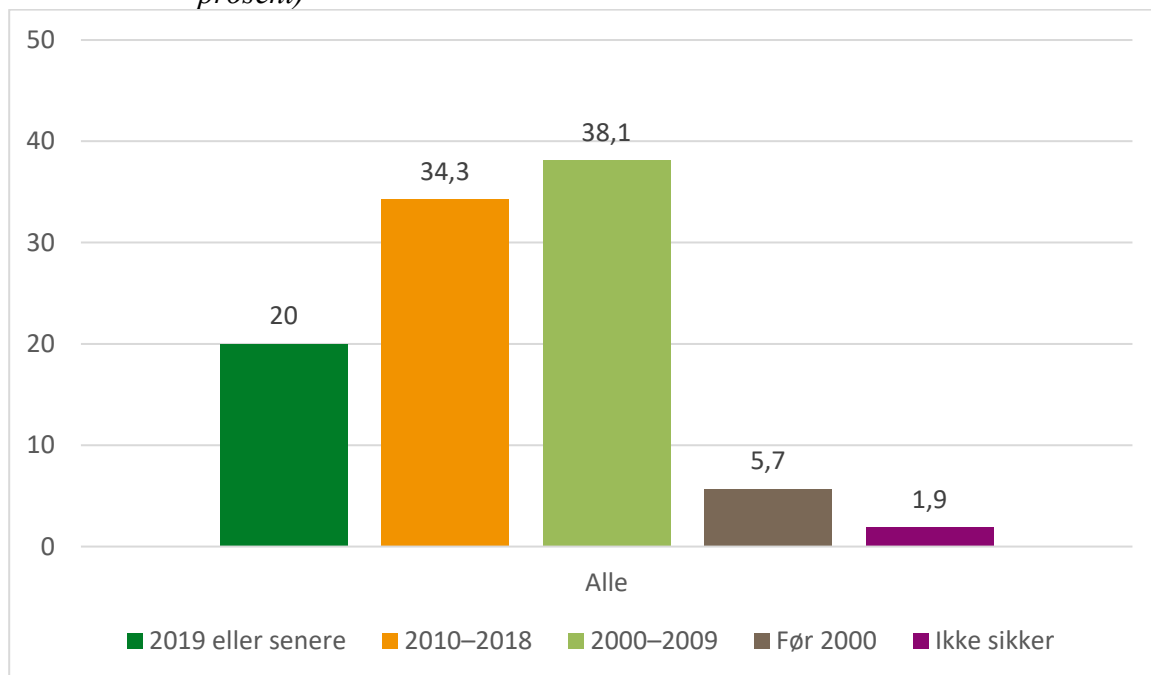
Figur 6.3 *Hvordan vil du beskrive tilstanden til driftsapparatet på bruket ditt med tanke på fortsatt svinehold på gården om 5 år? (i prosent)*

N=116

Av figur 6.4 under kan man lese at 20 prosent av svineprodusentene har investert minst 1 mill. kroner de siste årene, det vil si i 2019 eller senere. Ytterligere én tredjedel av produsentene, 34 prosent, investerte minst dette beløpet i perioden 2010 til 2018. Ser vi på de som ikke har investert etter 2010, eller ikke husker, så gjelder dette nær halvparten av produsentene, 46 prosent.

Figur 6.4 *Når ble siste større investering i svineholdet gjennomført (1 mill. eller mer)? (i prosent)*

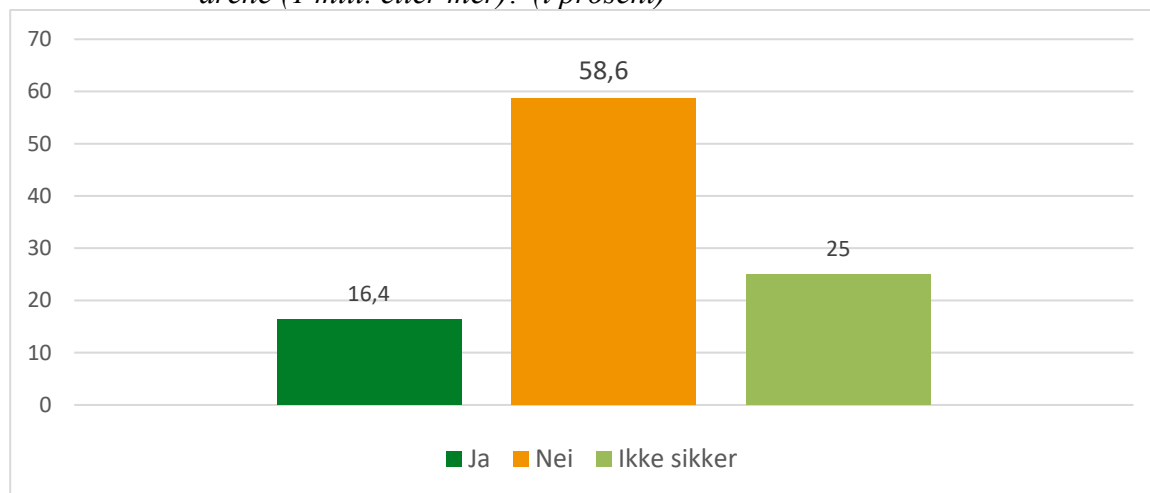
N=105

Videre er det stilt spørsmål om produsentene planlegger å gjennomføre større investeringer i svineholdet de nærmeste 5 årene. Her svarte 16 prosent av alle ja, mens 25 prosent oppgir at de ikke er sikre. Nær 6 av 10, 59 prosent, svarte nei på spørsmålet.

De minste produsentene er mest tilbakeholdne med tanke på større investeringer. Hele 7 av 10 av disse, 71 prosent, svarte nei, og bare 5 prosent (1 person) svarte ja. Nær hver fjerde av de mindre produsentene, 24 prosent, svarte at de ikke vet. Blant de større produsentene svarte 19 prosent ja, 56 prosent nei, og 25 prosent svarte at de ikke er sikre.

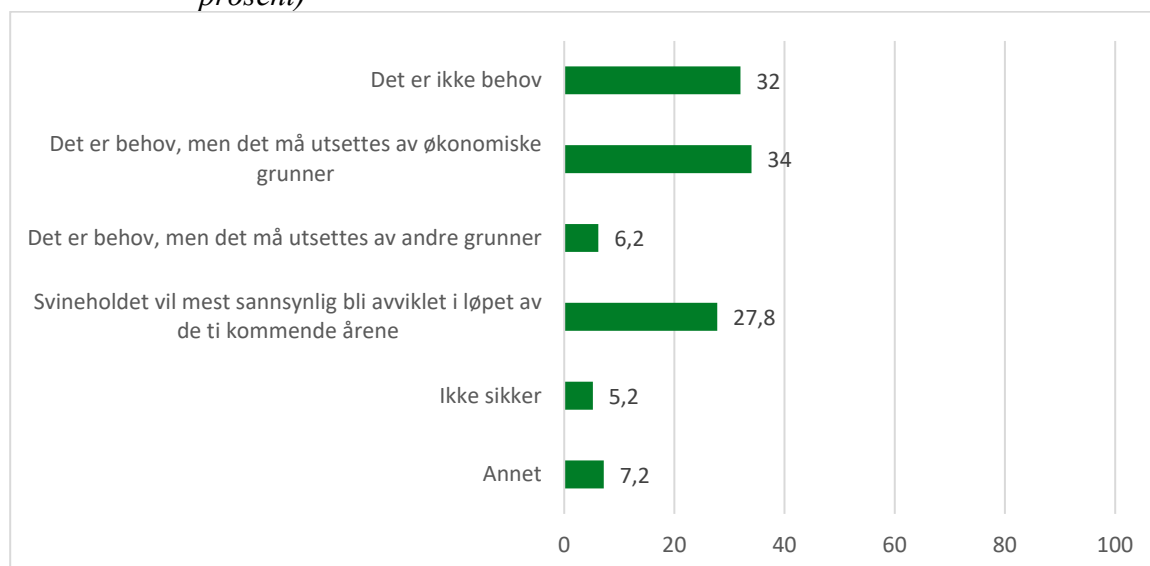
Figur 6.5 Er det planer om å gjennomføre større investeringer i svineholdet de neste 5 årene (1 mill. eller mer)? (i prosent)

N=116.

Flest, 34 prosent, oppgir at det er behov for investeringer, men at de må utsettes av økonomiske grunner. Nær hver tredje, 32 prosent oppgir at det ikke er behov, og 28 prosent oppgir at svineholdet mest sannsynlig vil bli avviklet i løpet av de kommende 10 årene. Under «annet» oppgir 2 av produsentene at de er usikre med tanke på nye krav og regelverk. 1 svarte også at vedkommende er usikker på om lønnsomheten framover vil forsvare investeringen.

Figur 6.6 Hva er grunnen til at det ikke planlegges større investeringer i svineholdet? (i prosent)

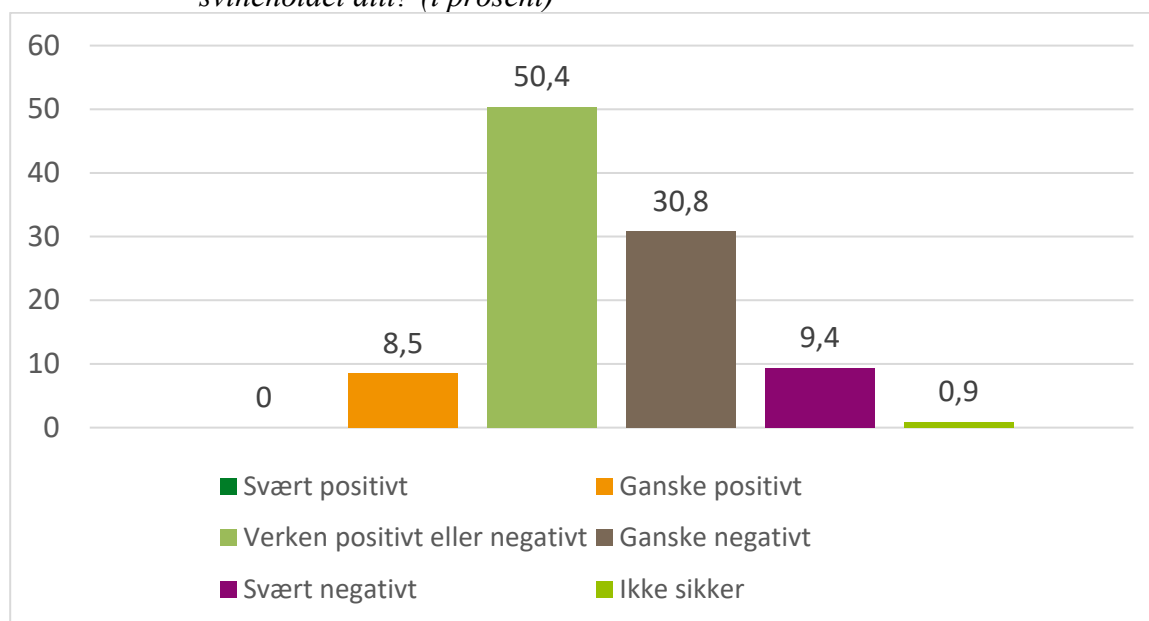

N=97

Helt til slutt i dette kapitlet presenterer vi svarene til produsentene på spørsmålet om i hvilken grad de vil si at den høye kostnadsveksten og kompensasjonstiltakene samlet sett har påvirket det økonomiske resultatet for svineholdet deres.

Ingen svarte svært positivt, og 9 prosent svarte ganske positivt. 50 prosent oppgir verken positivt eller negativt. 31 prosent oppgir ganske negativt og 9 prosent svært negativt. Det ser dermed ut som om de som driver med gris i mindre grad har fått påvirket økonomien i negativ retning sammenlignet med melke- og storfekjøttprodusentene.

Figur 6.7 I hvilken grad vil du si at den høye kostnadsveksten i 2022 og kompensasjonstiltakene samlet sett har påvirket det økonomiske resultatet for svineholdet ditt? (i prosent)

N=117

6.4 Grovfôrproduksjonene og sonene for arealtilskudd

I kapittel 1 ble det vist til at Trøndelag har gårdsbruk i tre av arealbrukssonene; 4, 5A og 5B. I dette delkapitlet skal vi se på om sonetilleggene har medført at det er mindre optimisme i sone 4, som har det laveste arealtilskuddet, enn i de to sonene som har høyere arealtilskudd. Vi har her valgt å ta utgangspunkt i spørsmålet: Er det planer om å gjennomføre større investeringer i melkeproduksjonen/storfeholdet/saueholdet de neste 5 årene?

Tabell 64 bekrefter ingen forskjell i investeringslyst. Andelen som svarte ja på spørsmålet om de planlegger større investeringer, viser at andelen i de tre sonene varierer mellom 17 og 18 prosent. For storfekjøttprodusentene er prosenttallene noe høyere. I sone 4, den laveste tilskuddssonen, er det 14 prosent som bekrefter at de planlegger investeringer, mens det er 10 prosent som gjør det samme i sone 5A. Det er riktignok 25 prosent som planlegger dette i sone 5B, men her minner vi om at det er svært få storfeprodusenter i den sonen. Hver produsent utgjør 12,5 prosent, og dermed er det 2 storfekjøttprodusenter i sone 5B som oppgir at de har investeringsplaner. For saueholderne er det 11 prosent i sone 4, 10 prosent i sone 5A og ingen i sone 5B som planlegger større investeringer.

Tabell 6.4 *Andeler som oppgir at de planlegger større investeringer i melkeproduksjonen/ storfekjøttproduksjonen/saueholdet de neste årene (etter sone for arealtilskudd) (i prosent)*

	4	5A	5B	N.
Melk (1 mill. eller mer)	18,3	18,2	17,4	569
Storfekjøtt (1 mill. eller mer)	13,7	10,3	25,0	397
Sau (500 000 eller mer)	10,9	9,6	0,0	395
Prosentfordeling mellom sonene – alle produksjoner	51,0	37,0	1,8	1754

7 Fjørfe

7 prosent, 124 produsenter, i vår undersøkelse oppgir at de driver med fjørfe. De aller fleste produsentene, 91 av de 124, holder til i Aksen, bare i Kysten og 19 i Innlandet. Den største typen produksjonen er slaktekylling, 47 prosent av alle, mens 43 prosent driver med verpehøner, og 4 prosent driver med kombinert produksjon.

Tabell 7.1 Hvilken fjørfeproduksjon driver du? (i prosent)

	Kysten	Aksen	Innlandet	Alle
Verpehøner	60,0	42,9	36,8	43,3
Slaktekylling	20,0	47,3	57,9	46,7
Kombinert produksjon	20,0	2,2	5,3	4,2
Annet	0,0	7,7	0,0	5,8
N.	10	91	19	120

Det aller fleste eggprodusentene har det antallet verpehøner som utgjør konsesjonstaket på 7500 høner. Men det er også ganske mange, 20 prosent, som oppgir å ha færre enn 1000 høner. 8 prosent oppgir at de har flere høner enn det som er konsesjonstaket i dag.

Tabell 7.2 Hvor mange verpehøneplasser har du på bruket? (i prosent)

	Alle
Under 1000	20,0
1000 – 7499	6,7
7500	65,0
Mer enn 7500	8,3
N.	60

Tabell 7.3 viser at de som leverer slaktekylling, kan deles i tre nesten like store grupper: en tredjedel som leverer under 100 000 slaktekyllinger, 38 prosent som leverer mellom 100 000 og 200 000, og 28 prosent som leverer 200 000 kyllinger eller mer.

Tabell 7.3 Hvor mange slaktekyllinger leverer du i året? (i prosent)

	Alle
Under 100 000	33,3
100 000 – 199 999	38,3
200 000 eller flere	28,3
N.	60

7.1 1 prosent av fjørfeholdene fikk bedre økonomi i 2022

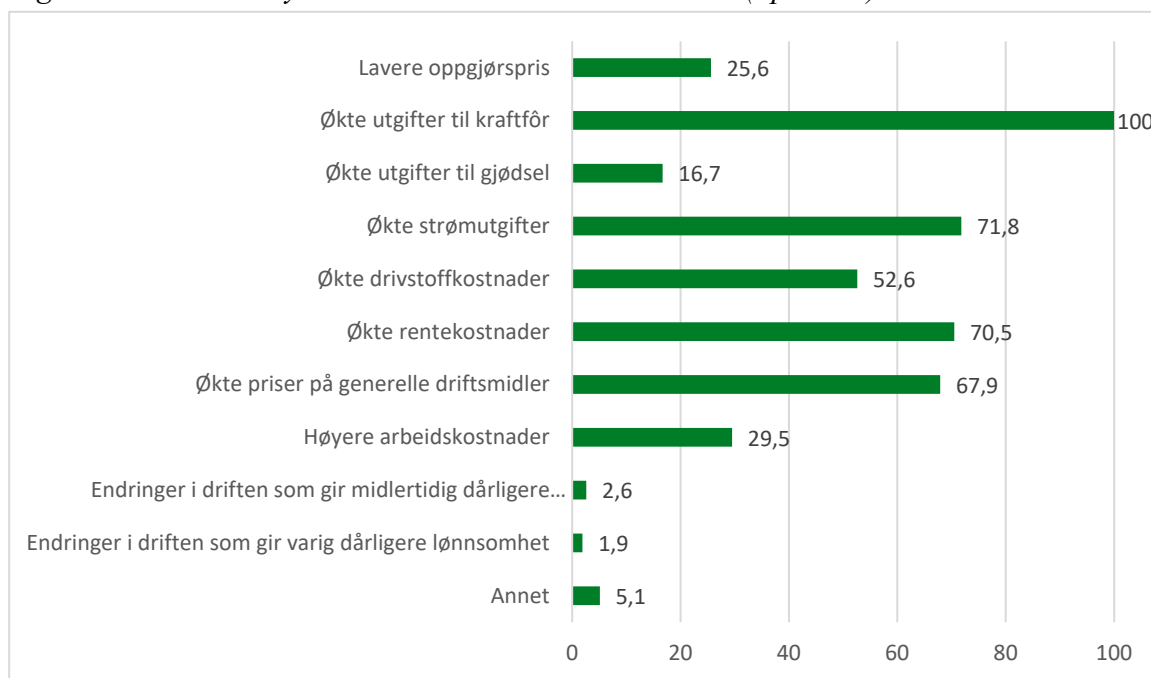
Av de 123 produsentene med fjørfe, var det kun 1 person som oppgir at den økonomiske situasjonen for deres bruk var enten litt eller mye bedre i 2022 enn året før. Vedkommende oppgir også at forbedringen skyldes utvida produksjon og bedre oppgjørpris.

7.2 Men 63 prosent hadde et negativt økonomisk resultat

100 personer med fjørfe, 81 prosent, oppgir på den andre siden at den økonomiske situasjonen hadde blitt dårligere på deres bruk i 2022, og av disse oppgir 22 personer at forverringen skyldtes utviklingen i andre produksjoner enn fjørfeholdet. Med andre ord var det 78 produsenter som pekte på at økonomien var blitt dårligere i fjørfeholdet. Dette utgjør 63 prosent av alle som har fjørfe.

Også hos disse gårdbrukerne er det mange forhold som har bidratt til svakere lønnsomhet i 2022, og også her er det økte kostnader på innsatsfaktorene i produksjonen som oppgis av flest. Samtlige, 100 prosent, oppgir kraftfôrkostnadene som en av årsakene. Så følger økte strømutfgifter, økte rentekostnader og økte priser på generelle driftsmidler. Under «annet» oppgis sykdom i besetningen, nedsatt konsesjonsgrense og økt omsetningsavgift.

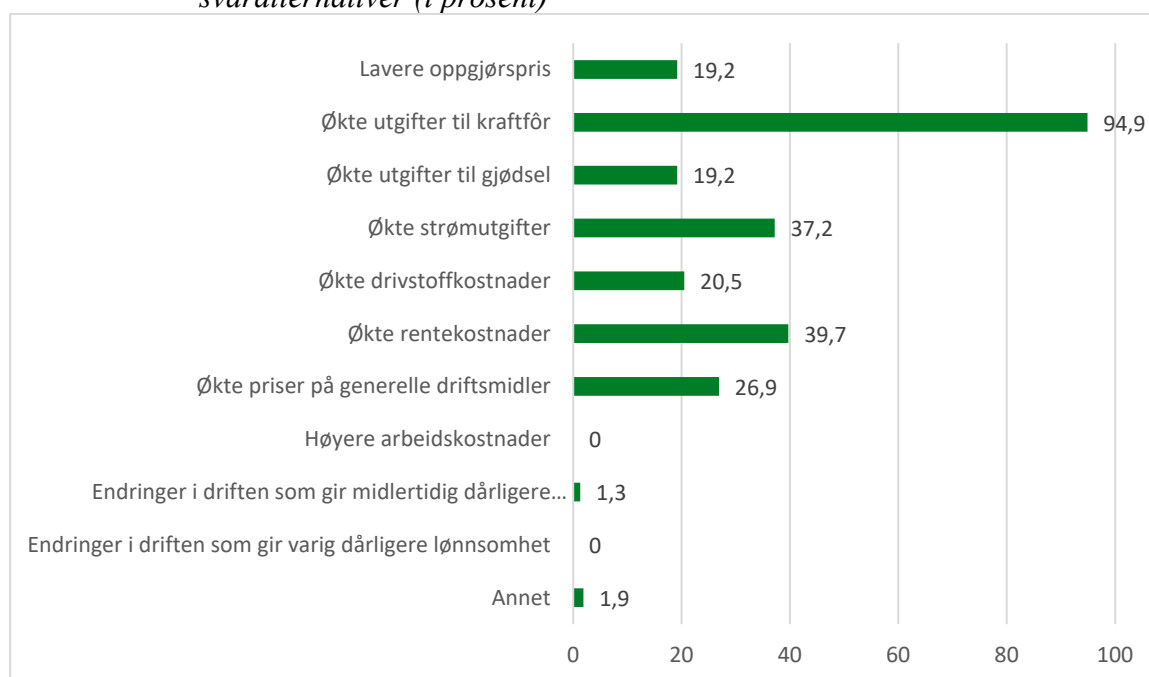
Figur 7.1 Hva skyldes den reduserte lønnsomheten? (i prosent)

N=78.

Når fjørfeprodusentene blir bedt om å nevne de tre årsakene som bidro mest til å redusere lønnsomheten, er det de økte utgiftene til kraftfôr som oppgis av flest, hele 95 prosent. Den nest mest oppgitte årsaken er økte rentekostnader, tett fulgt av økte strømutfgifter.

Figur 7.2 Hvilke av årsakene har bidratt mest til den reduserte lønnsomheten? Maks tre svaralternativer (i prosent)

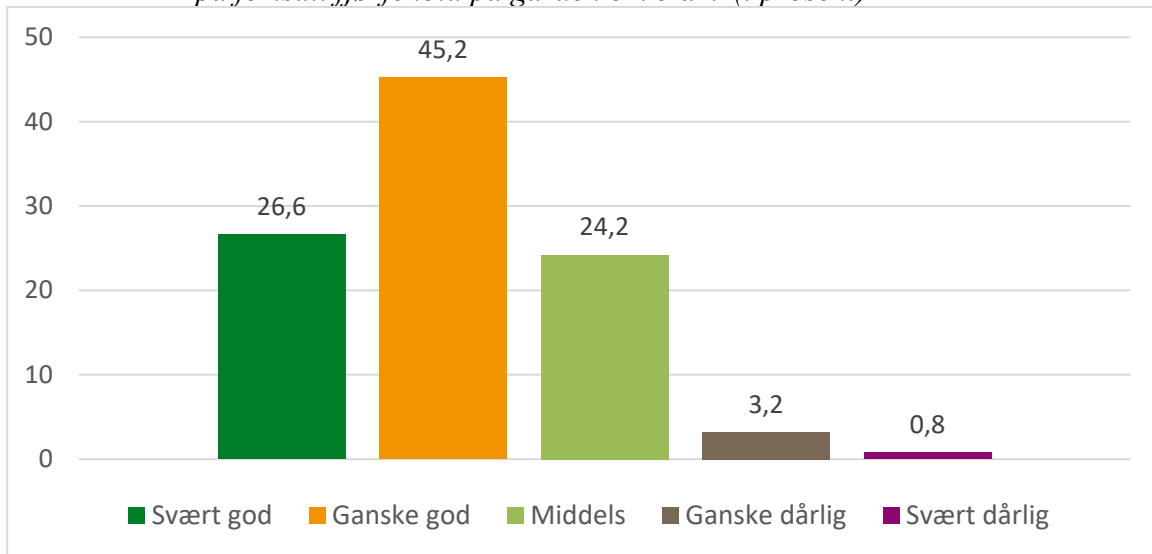
N=78.

7.3 Tilstanden på driftsapparatet

Mer enn 7 av 10, 72 prosent, av fjørfeprodusentene oppgir at driftsapparatet enten er i svært god eller ganske god tilstand. Dette er en høyere andel enn for noen av de andre husdyrproduksjonene. Ytterligere 24 prosent svarte middels god. Bare 4 prosent oppgir at tilstanden enten er ganske dårlig eller svært dårlig.

Vi har valgt å dele fjørfeprodusentene i to grupper; små og større produsenter, der de små er de som har oppgitt at de har under 1000 verpehøneplasser og/eller leverer under 100 000 slaktekyllinger i året. Det er etter denne definisjonen 30 produsenter som er små, og 85 produsenter som er større. Det er ikke stor forskjell mellom de to gruppene i deres beskrivelse av tilstanden på driftsapparatet. 3 av 10 av de større, 31 prosent, oppgir at tilstanden er svært god, og 42 prosent oppgir ganske god. Hos de minste produsentene oppgir 10 prosent svært god og 53 prosent ganske god. Blant de større er det 4 prosent som oppgir ganske eller svært dårlig, mens det blant de minste er 7 prosent som oppgir det samme.

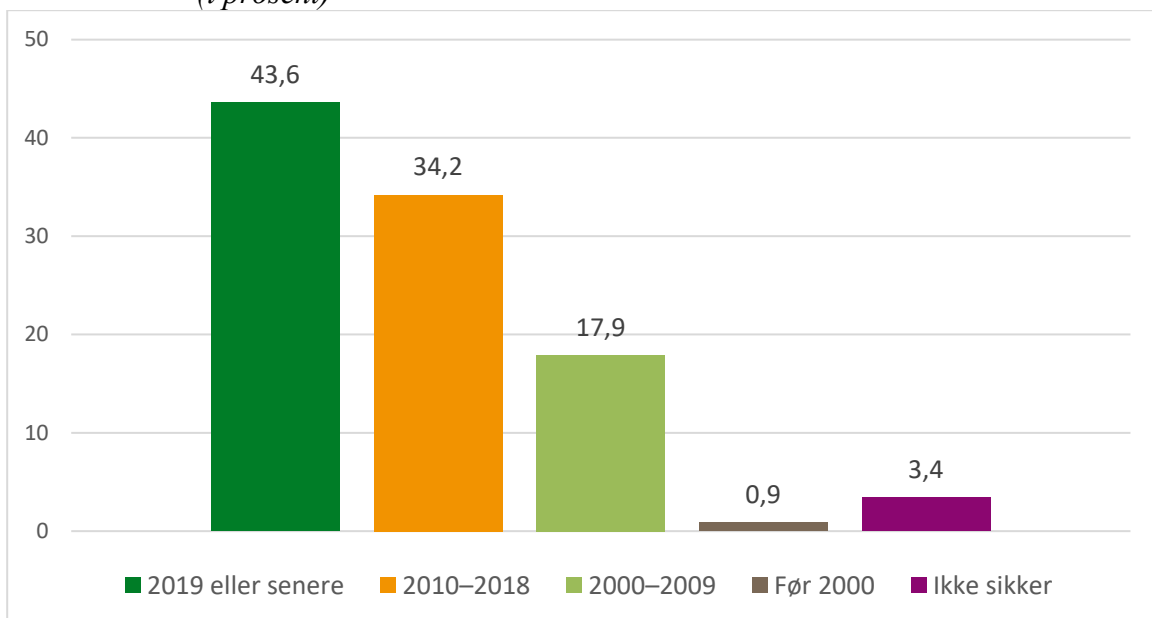
Figur 7.3 Hvordan vil du beskrive tilstanden til driftsapparatet på bruket ditt med tanke på fortsatt fjørfehold på gården om 5 år? (i prosent)

N=124.

Av figur 7.4 under kan man lese at 44 prosent av fjørfeprodusentene har investert 500 000 kroner de siste tre årene, det vil si i 2019 eller senere. Ytterligere en tredjedel av produsentene, 34 prosent, investerte minst dette beløpet i perioden 2010 til 2018. Ser vi på de som ikke har investert etter 2010/ikke husker, så gjelder dette 22 prosent av alle.

Figur 7.4 Når ble siste større investering i fjørfeholdet gjennomført? (500 000 eller mer) (i prosent)

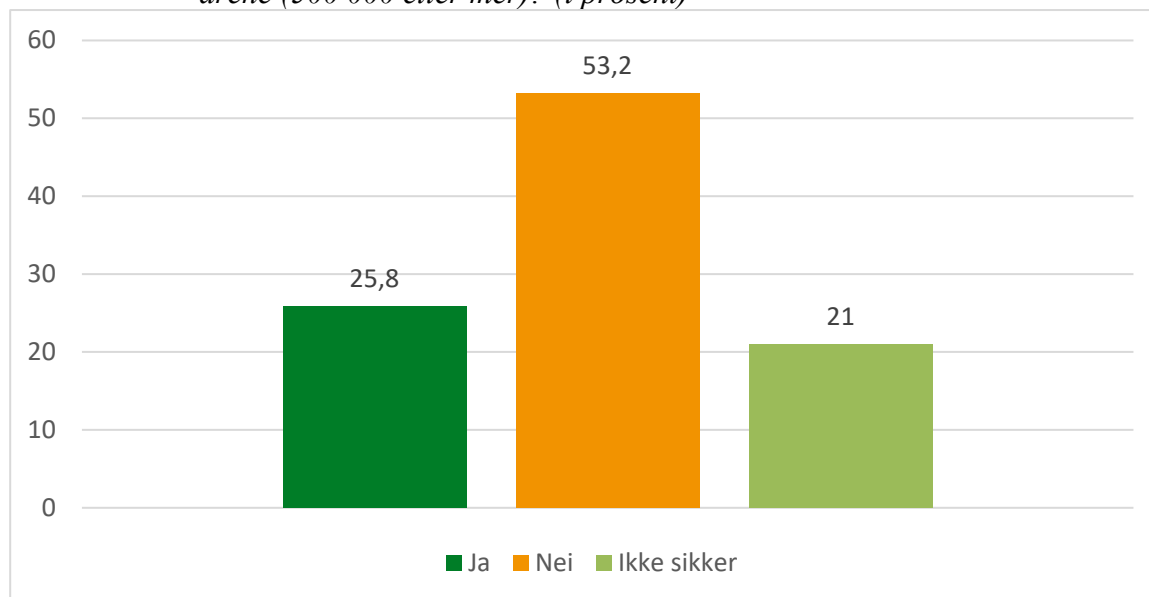

N=117.

Videre er det stilt spørsmål om produsentene planlegger å gjennomføre større investeringer i fjørfeholdet de nærmeste 5 årene. Her svarte 26 prosent av alle ja, mens 21 prosent oppgir at de ikke er sikre. Over halvparten, 53 prosent, svarte nei på spørsmålet.

De minste produsentene er mest tilbakeholdne med tanke på større investeringer. Hele 7 av 10 av disse, 71 prosent, svarte nei, og bare 5 prosent (1 person) svarte ja. Nær hver fjerde produsent, 24 prosent, svarte at de ikke vet. Blant de større produsentene svarte 19 prosent ja, 56 prosent nei, og 25 prosent svarte at de ikke er sikre.

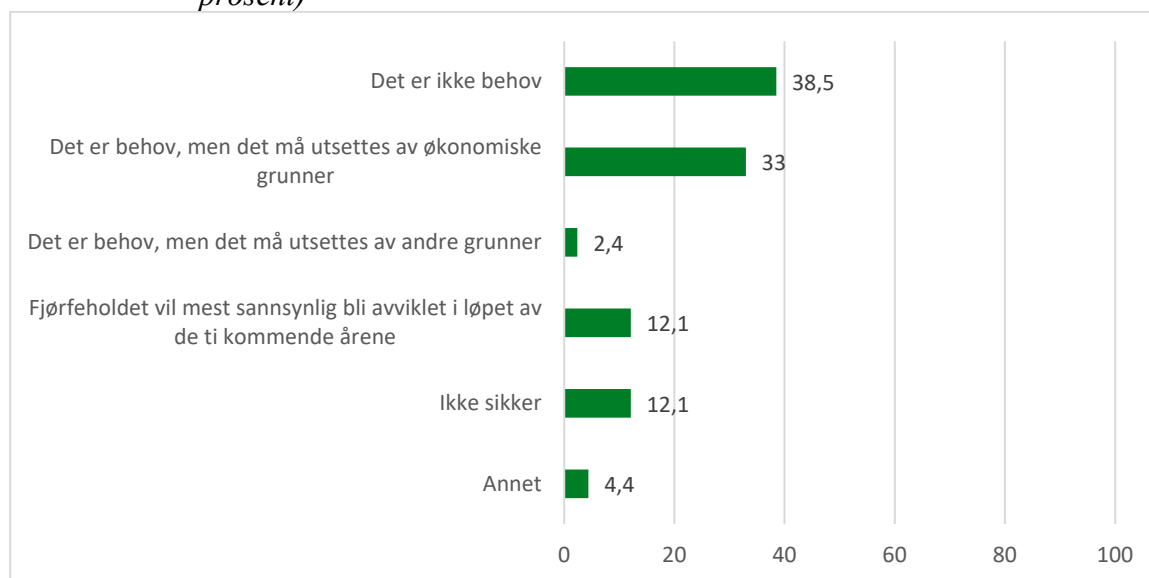
Figur 7.5 Er det planer om å gjennomføre større investeringer i fjørfeholdet de neste 5 årene (500 000 eller mer)? (i prosent)

N=124

Flest, 39 prosent, oppgir at det ikke er behov for investeringer. Hver tredje produsent, 33 prosent, oppgir at det er behov, men at det må utsettes av økonomiske grunner, og 2 prosent at det må utsettes av andre grunner. 12 prosent oppgir at driften mest sannsynlig vil bli avviklet i løpet av de kommende 10 årene. Det er forøvrig en lavere andel av fjørfeholdene som ser for seg avvikling av produksjonen enn noen av de andre husdyrproduksjonene.

Figur 7.6 Hva er grunnen til at det ikke planlegges større investeringer i fjørfeholdet? (i prosent)

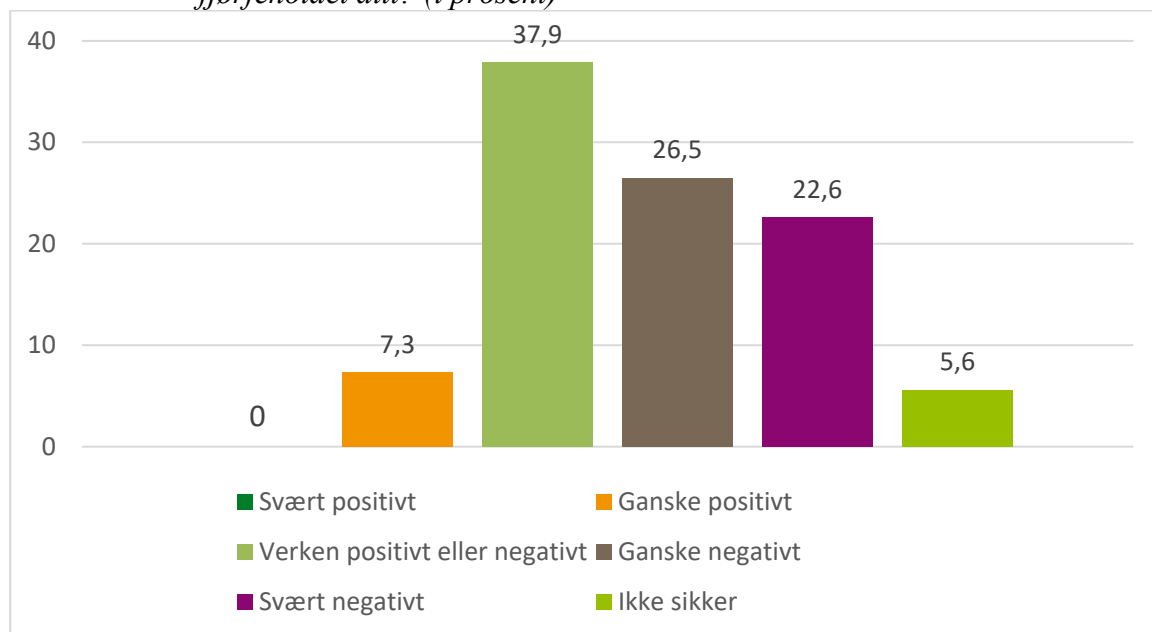
N=124.

Helt til slutt i dette kapitlet presenterer vi svarene til produsentene på spørsmålet om i hvilken grad de vil si at den høye kostnadsveksten og kompensasjonstiltakene samlet sett har påvirket det økonomiske resultatet for fjørfeholdet deres.

Til sammen 45 prosent oppgir at det økonomiske resultatet samlet sett for fjørfeproduksjonen enten er positivt, eller verken positivt eller negativt. Men det er flere, 49 prosent, som mener at resultatet enten er ganske eller svært negativt.

Figur 7.7 I hvilken grad vil du si at den høye kostnadsveksten i 2022 og kompensasjonstiltakene samlet sett har påvirket det økonomiske resultatet for fjørfeholdet ditt? (i prosent)

N=124

8 Korn

34 prosent, 604 produsenter, i vår undersøkelse oppgir at de driver med korn. De aller fleste produsentene, 48 prosent, har under 200 dekar med korn, 32 prosent har mellom 200 og 400 dekar, og 20 prosent driver 400 dekar eller mer. De fleste produsentene, nær 500 av de 600 produsentene, holder til i Aksen, og bare 43 i Kysten og 64 i Innlandet.

Tabell 8.1 *Hvor mange dekar med korn (eid eller leid) driver du? (i prosent)*

	Kysten	Aksen	Innlandet	Alle
Under 200 da.	74,4	44,9	53,1	47,8
200 – 399 da.	11,6	34,0	31,3	32,1
400 da. eller mer	14,0	21,1	15,6	20,0
N.	43	497	64	604

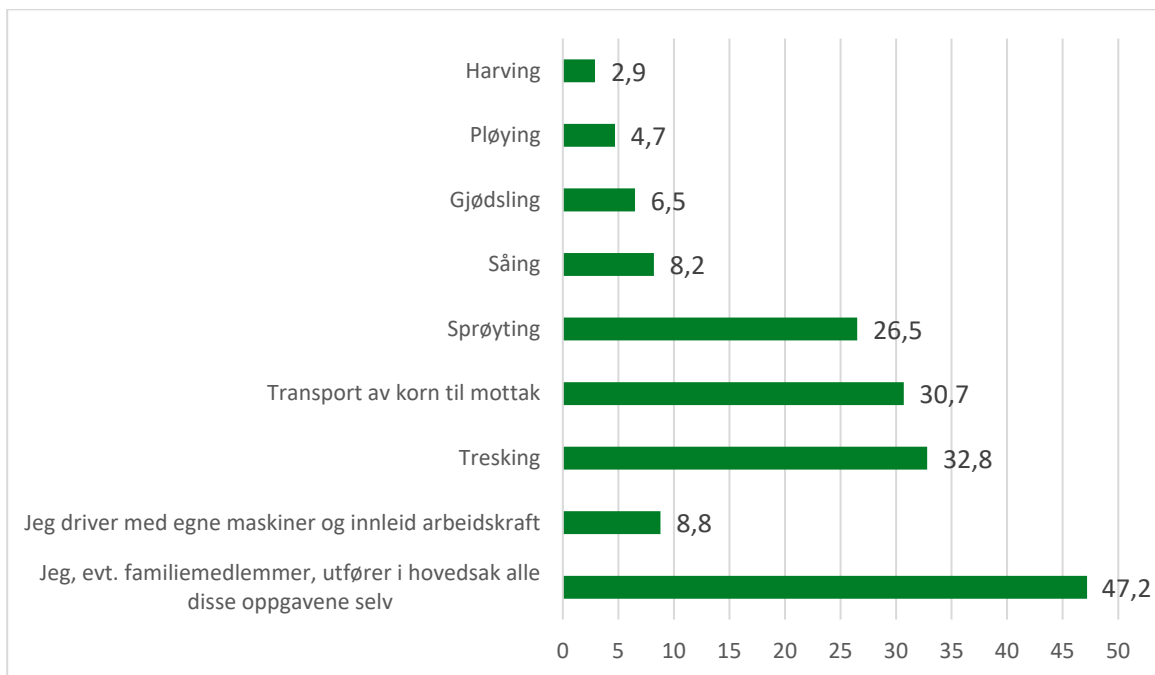
Det viktigste kornslaget er bygg, som dyrkes av 98 prosent av produsentene. Videre følger havre med 31 prosent og hvete med 18 prosent. På spørsmål om noen av vekstene (eller deler av avlingen) hadde matkornkvalitet, svarte 7,4 prosent ja.

Tabell 8.2 *Hvilke kornslag dyrker du? (i prosent)*

	Alle
Bygg	97,8
Havre	30,5
Hvete	18,0
Rug	0,8
Oljevekster	2,6
Annet	2,6
N.	624

Vi har også stilt spørsmål til kornbøndene om i hvilken grad de utfører de ulike arbeidsoppgavene i kornproduksjonen selv, eller om de setter arbeidet ut til andre. Nesten halvparten, 47 prosent, oppgir at de selv eller familiemedlemmer i hovedsak utfører alt arbeidet. 9 prosent oppgir at de driver med egne maskiner og innleid arbeidskraft. De oppgavene som er vanligst å sette ut til andre, er tresking, som 33 prosent oppgir å sette ut, transport av korn til mottak, som oppgis utført av andre av 31 prosent, og sprøyting som 27 prosent oppgir at andre enn de selv utfører. De aller fleste utfører dermed både harving, pløying, gjødsling og såing selv.

Figur 8.1 *Hvilke oppgaver setter du bort til andre? (Det vil si utføres i hovedsak av andre enn deg selv og din familie) (i prosent)*

N=612

8.1 4 prosent med korn fikk bedre økonomi i 2022

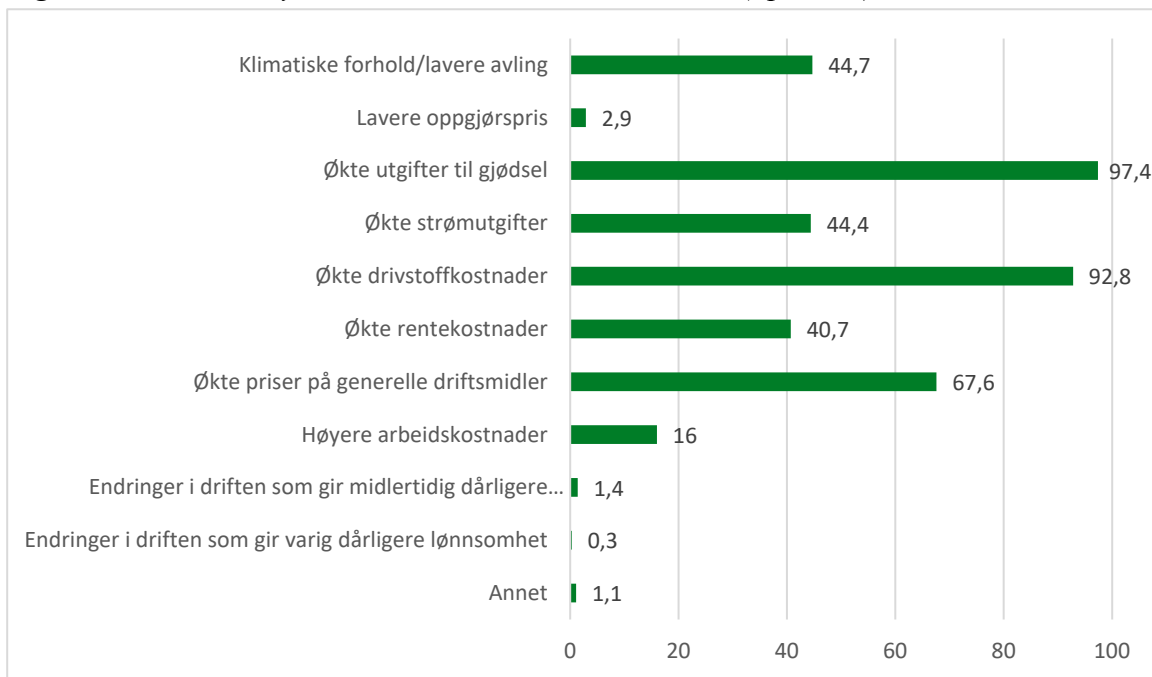
Av de 624 kornprodusentene er det bare 22 som oppgir at den økonomiske situasjonen for deres bruk var enten litt eller mye bedre i 2022 enn året før. Av disse oppgir 14 personer at det skyldes endringer i kornproduksjonen, mens 8 oppgir at det skyldes endringer i andre produksjoner på bruket. 11 av respondentene oppgir at forbedringen skyldtes bedre avling, og like mange hadde fått en bedre oppgjørpris enn tidligere. 2 personer oppgir at de hadde redusert kostnadene og 1 person at produksjonen var utvida.

8.2 Men 76 prosent fikk et negativt økonomisk resultat

472 av kornprodusentene oppgir på den andre siden at den økonomiske situasjonen hadde blitt dårligere på deres bruk i 2022, og av disse oppgir 123 personer at forverringen skyldtes utviklingen i andre produksjoner enn kornproduksjonen. Med andre ord var det 349 produsenter som pekte på at økonomien var blitt dårligere i kornproduksjonen.

Også hos disse gårdbrukerne er det mange forhold som har bidratt til svakere lønnsomhet i 2022, og også her er det økte kostnader på innsatsfaktorene i produksjonen som oppgis av flest. 97 prosent oppgir at gjødselkostnadene har økt, 93 prosent oppgir økte drivstoffkostnader, og 68 prosent oppgir økte priser på generelle driftsmidler.

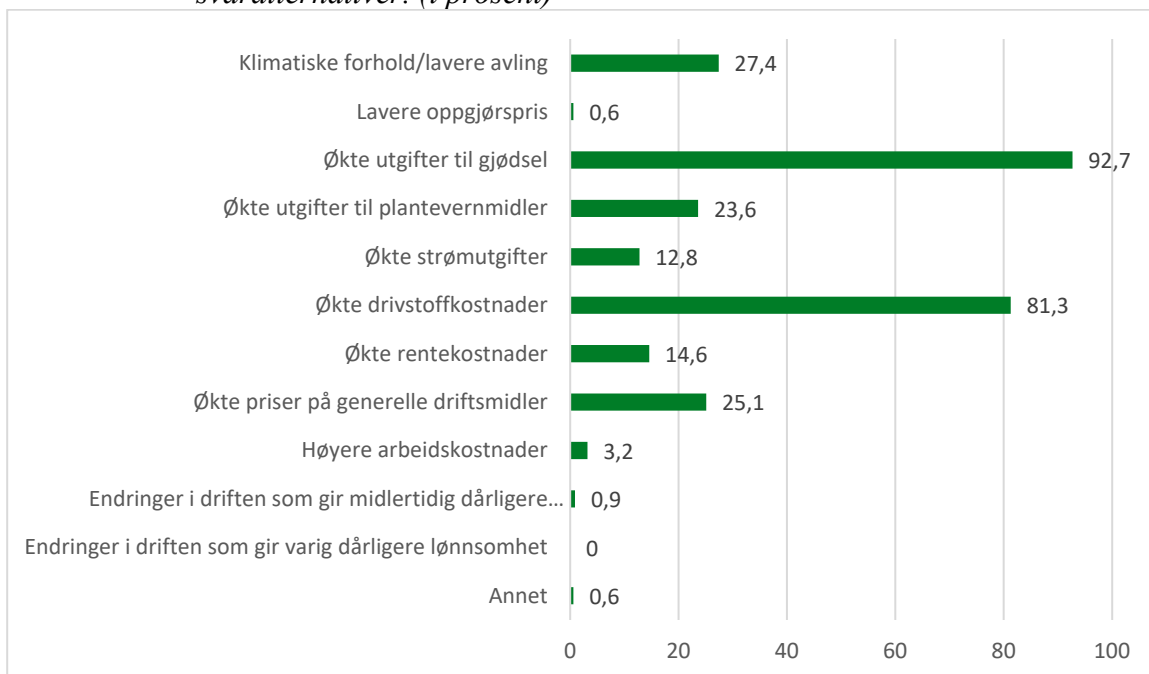
Figur 8.2 Hva skyldes den reduserte lønnsomheten? (i prosent)

N=349

Når kornprodusentene blir bedt om å nevne de tre årsakene som bidro mest til å redusere lønnsomheten, er det de økte utgiftene til gjødsel som oppgis av flest, hele 93 prosent. Den nest mest oppgitte årsaken er drivstoffutgiftene, med 81 prosent.

Figur 8.3 Hvilke av årsakene har bidratt mest til den reduserte lønnsomheten? Maks tre svaralternativer. (i prosent)

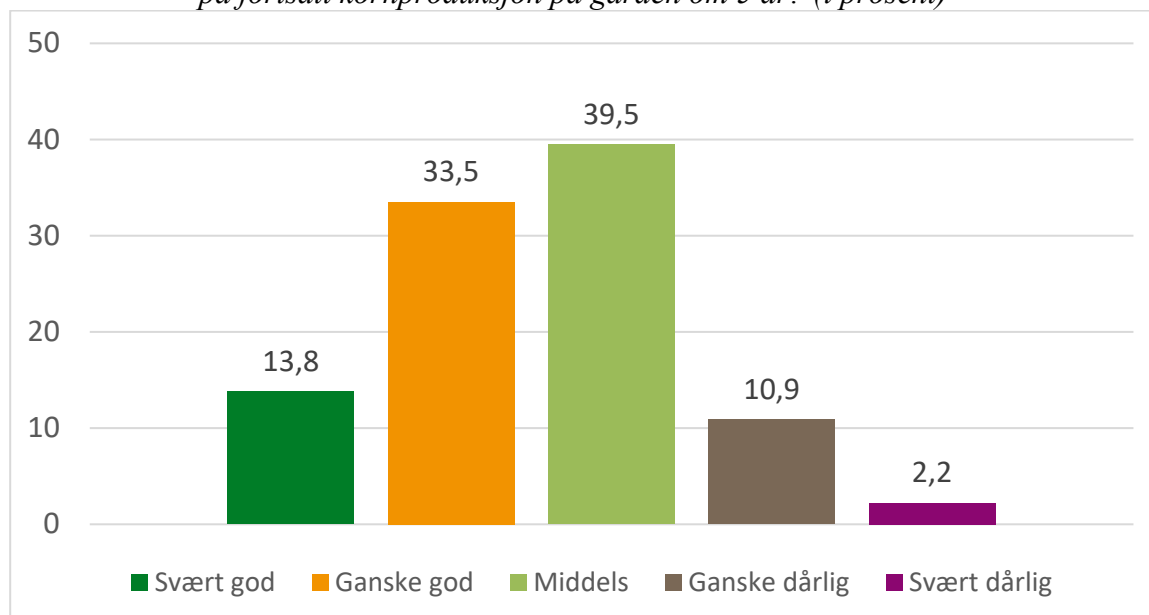
N=343

8.3 Tilstanden på driftsapparatet

47 prosent av kornprodusentene oppgir at driftsapparatet enten er i svært god eller ganske god tilstand. Ytterligere 40 prosent svarte middels god, mens 13 prosent oppgir at tilstanden enten er ganske dårlig eller svært dårlig.

Vi har valgt å dele kornprodusentene i tre grupper: de små produsentene har under 200 dekar, de middels store som har 200 til 400 dekar, og de store som har 400 dekar eller mer. Det er en klar forskjell i standarden på produksjonsapparatet mellom de små og større produsentene. Mens 38 prosent av de minste produsentene oppgir svært god eller ganske god standard, så gjelder det samme henholdsvis 51 og 65 prosent av de middels store og store produsentene. Tilsvarende oppgir 18 prosent av de minste produsentene at tilstanden er enten ganske eller svært dårlig, mot henholdsvis 11 og 4 prosent av de middels og store produsentene.

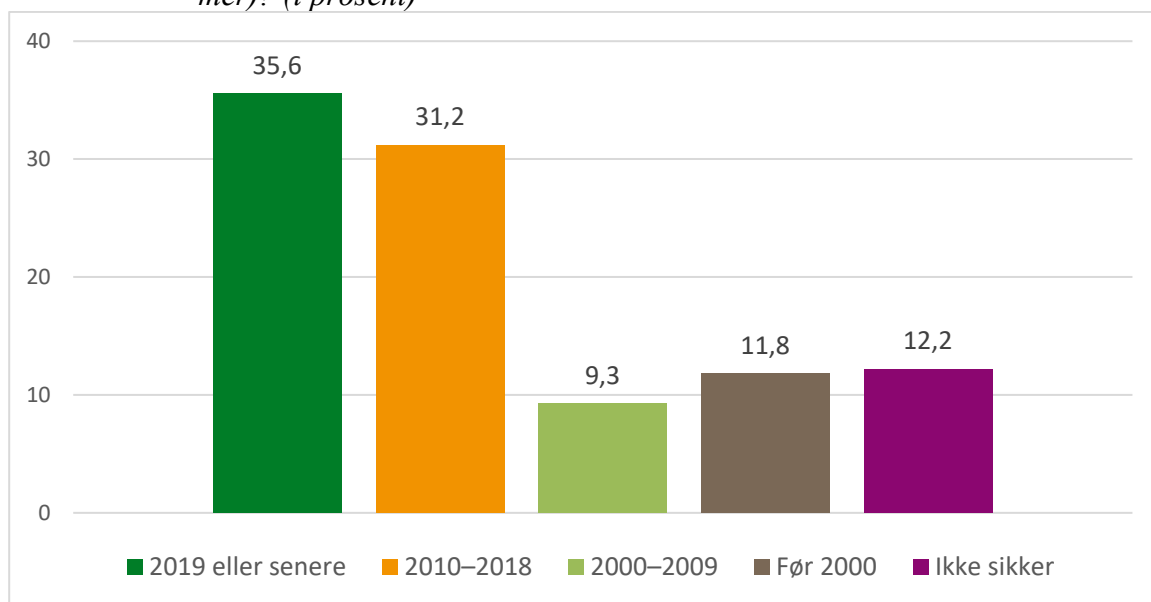
Figur 8.4 *Hvordan vil du beskrive tilstanden til driftsapparatet på bruket ditt med tanke på fortsatt kornproduksjon på gården om 5 år? (i prosent)*

N=623

Av figur 8.5 under kan man lese at 36 prosent av kornprodusentene har investert minst 500 000 kroner de siste årene, det vil si i 2019 eller senere. Ytterligere 31 prosent investerte dette beløpet i perioden 2010 til 2018. Ser vi på de som ikke har investert etter 2010 eller ikke husker, så gjelder dette 33 prosent av alle. Det er ikke store forskjeller mellom regionene. De store produsentene har i langt større grad gjennomført investeringer enn de som er middels store og de som er små.

Figur 8.5 Når ble siste større investering i kornproduksjonen gjennomført (500 000 eller mer)? (i prosent)

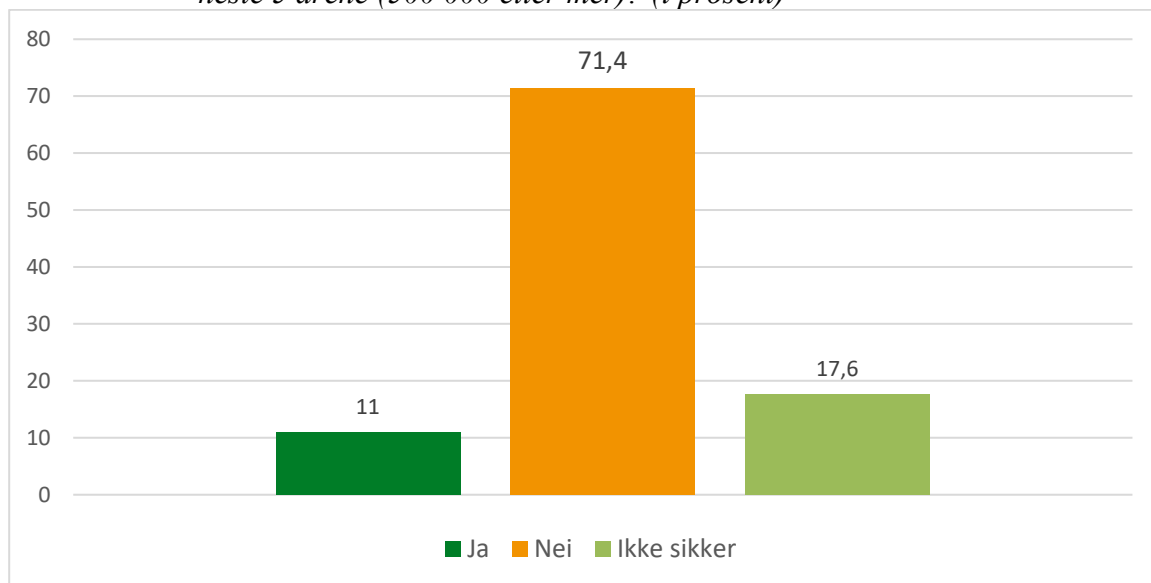

N=484

Videre er det stilt spørsmål om produsentene planlegger å gjennomføre større investeringer i kornproduksjonen de nærmeste 5 årene. Her svarte bare 11 prosent av alle ja, mens 18 prosent oppgir at de ikke er sikre. Hele 7 av 10, 71 prosent, svarte nei på spørsmålet.

De minste produsentene er mest tilbakeholdne med tanke på større investeringer. Hele 8 av 10 av disse, 81 prosent, svarte nei, og bare 6 prosent (1 person) svarte ja. Blant de middels store produsentene svarte 12 prosent ja og 66 prosent nei, mens blant de største er tilsvarende tall 22 og 57 prosent.

Figur 8.6 Er det planer om å gjennomføre større investeringer i kornproduksjonen de neste 5 årene (500 000 eller mer)? (i prosent)

N=612

Flest, 49 prosent, oppgir at investeringer må utsettes av økonomiske grunner, mens 34 prosent oppgir at det ikke er behov. Svaralternativet for avvikling var feil formulert i spørreskjemaet,

men 15 personer oppgir dette under «annet». Disse er flyttet fra «annet» til svaralternativet «mest sannsynlig avviklet». Men denne feilformuleringen er sannsynligvis årsaken til at kornprodusentene i så liten grad har nevnt avvikling som årsak til at det ikke planlegges større investeringer.

Figur 8.7 Hva er grunnen til at det ikke planlegges større investeringer i kornproduksjonen? (i prosent)

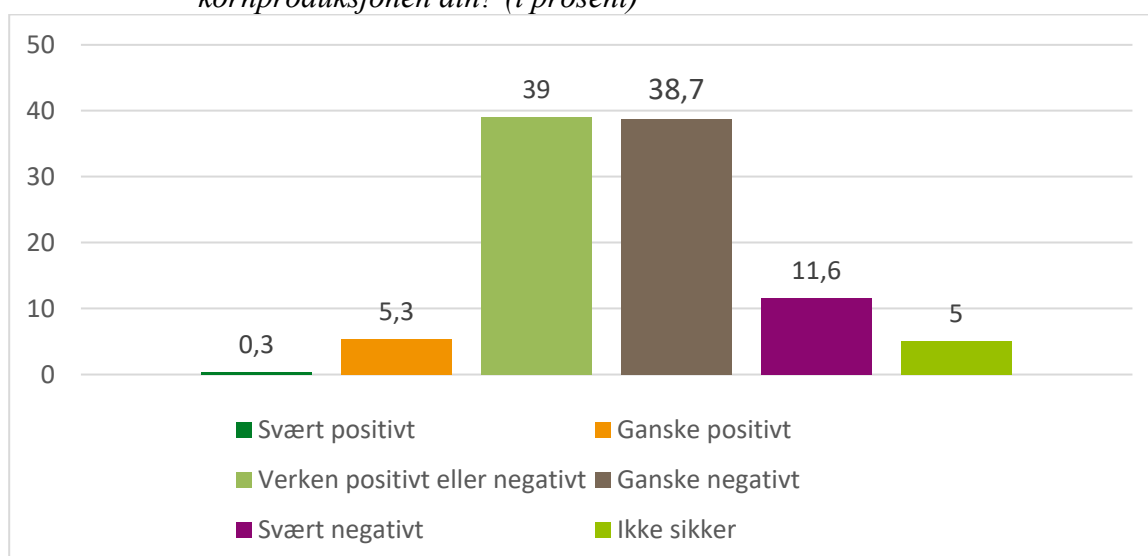

N=547

Helt til slutt i dette kapitlet presenterer vi svarene til produsentene på spørsmålet om i hvilken grad de vil si at den høye kostnadsveksten og kompensasjonstiltakene samlet sett har påvirket det økonomiske resultatet for kornproduksjonen deres.

Til sammen 45 prosent oppgir at det økonomiske resultatet samlet sett for kornproduksjonen enten er positivt eller verken positivt eller negativt. Men det er flere, 50 prosent, som mener at resultatet enten er ganske eller svært negativt.

Figur 8.8 I hvilken grad vil du si at den høye kostnadsveksten i 2022 og kompensasjonstiltakene samlet sett har påvirket det økonomiske resultatet for kornproduksjonen din? (i prosent)

N=623

9 Potet, grønnsaker, frukt og bær

5 prosent, 87 personer, i vår undersøkelse oppgir at de driver med potet, grønnsaker, frukt eller bær. De fleste, 61 prosent, dyrker potet, og den nest største gruppen er de som dyrker grønnsaker på friland, 42 prosent.

Tabell 9.1 Hvilke grøntproduksjoner driver du? (i prosent)

	Alle
Potet	61,0
Bær på friland	19,5
Bær i drivhus/tunell	6,1
Grønnsaker på friland	41,5
Grønnsaker i drivhus	8,5
Frukt	9,8
Pyntegrønt/juletre	3,7
N.	82

Tabell 9.2 under viser hvilke salgskanaler produsentene bruker. Den største gruppen produsenter er de som driver direkte salg til forbruker, og dette gjør over halvparten av alle produsentene, 53 prosent. Denne gruppen utgjør både store og små produsenter. De som leverer til Gartnerhallen, Coop og til industrien, har normalt leveringsavtaler eller kontrakter, og er i all hovedsak større produsenter. Det er disse vi viser til videre i dette kapitlet når vi snakker om store produsenter. De større produsentene utgjør tilsammen 59 prosent av respondentene. De som ikke leverer til en av disse tre aktørene, vil vi betegne som mindre produsenter. Disse utgjør 41 prosent av grøntprodusentene i vår undersøkelse.

Tabell 9.2 Hvilke salgskanaler bruker du? (i prosent)

	Alle
Gartnerhallen	30,9
Coop (Nordgrønt)	18,4
Produsentforeningen 1909	2,5
Industri	22,2
Direktesalg hotell /restaurant, storkjøkken/ butikk eller lignende	13,6
Direktesalg til forbruker (selvplukk, gårdsutsalg, lokale markeder, Bondens Marked, REKO-ring o.l.	53,1
N.	81

9.1 Bare 2 prosent fikk bedre økonomi i 2022

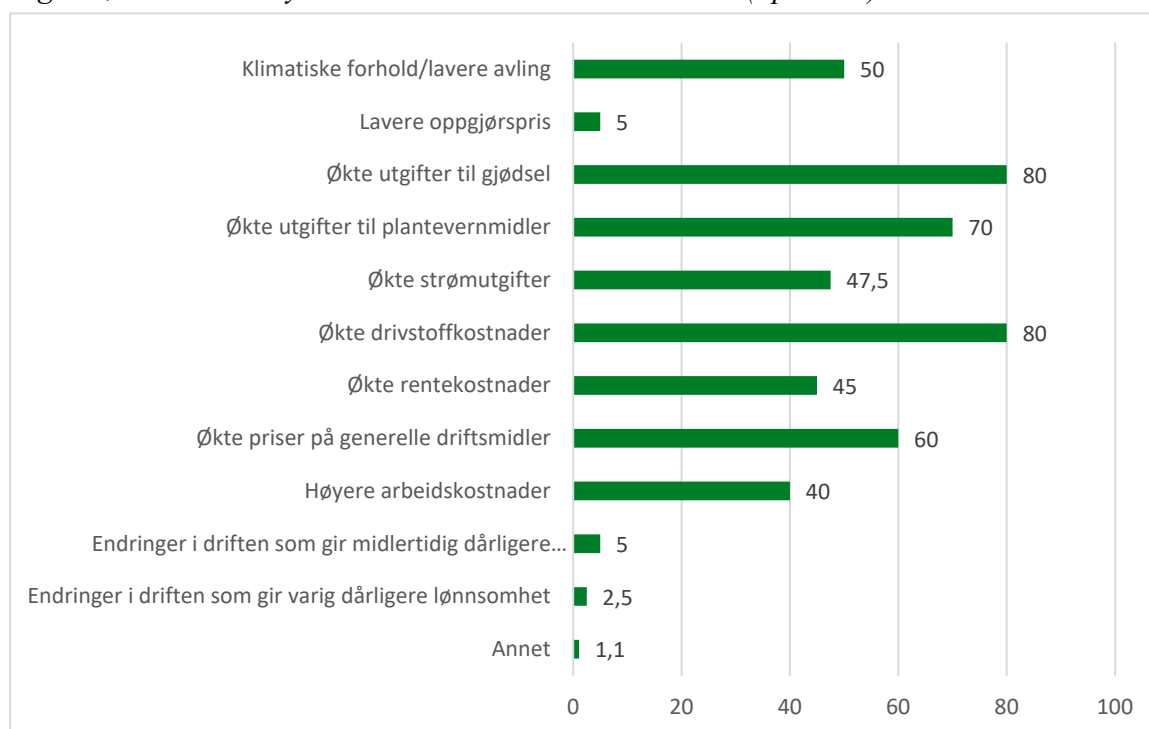
Av de 87 grøntprodusentene er det bare 2 som oppgir at det økonomiske resultatet for deres bruk ble enten litt eller mye bedre i 2022 enn året før. Begge disse produsentene oppgir at bedringen skyldtes endringer i grøntproduksjonen. Begge fikk bedre oppgjørspris, og én av de to oppgir at avlingen var bedre i 2022.

9.2 Men 46 prosent fikk et negativt økonomisk resultat

61 av de 87 grøntprodusentene oppgir på den andre siden at den økonomiske situasjonen hadde blitt dårligere på deres bruk i 2022, og av disse oppgir 21 personer at forverringen skyldtes utviklingen i andre produksjoner enn grøntproduksjonen deres. Med andre ord var det 40 produsenter som pekte på at det negative økonomiske resultatet for gårdsdriften skyldtes at økonomien var blitt dårligere i grøntproduksjonen. Det er 46 prosent av alle grøntprodusentene som svarte på undersøkelsen.

Også hos disse gårdbrukerne er det mange forhold som har bidratt til svakere lønnsomhet i 2022. De to forholdene som oppgis av flest, 80 prosent av produsentene, er økte utgifter til gjødsel og drivstoff. Så følger økte utgifter til plantevernmidler, økte priser på generelle driftsmidler og klimatiske forhold/lavere avling. Under «annet» oppgis dårligere omsetning på tidligpotet og dårligere kvalitet.

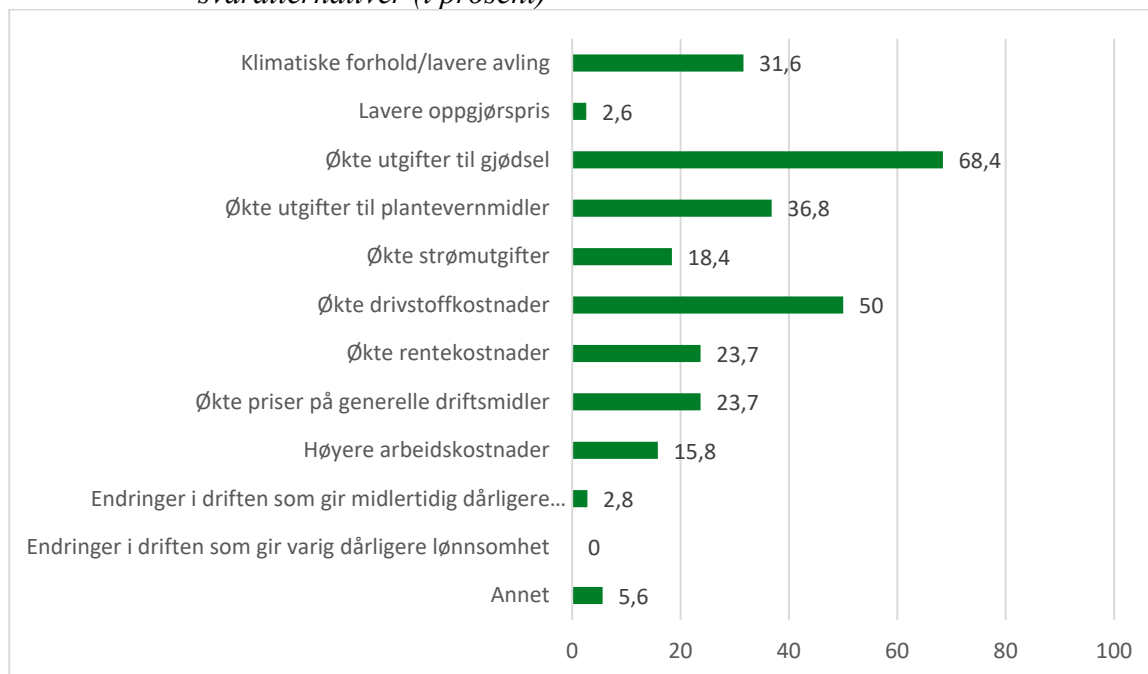
Figur 9,1 Hva skyldes den reduserte lønnsomheten? (i prosent)

N=40

Når grøntprodusentene blir bedt om å nevne de tre årsakene som bidro mest til å redusere lønnsomheten, er det de økte utgiftene til gjødsel som oppgis av flest, 68 prosent. Den nest mest oppgitte årsaken er drivstoffutgiftene, med 50 prosent.

Figur 9.2 Hvilke av årsakene har bidratt mest til den reduserte lønnsomheten? Maks tre svaralternativer (i prosent)

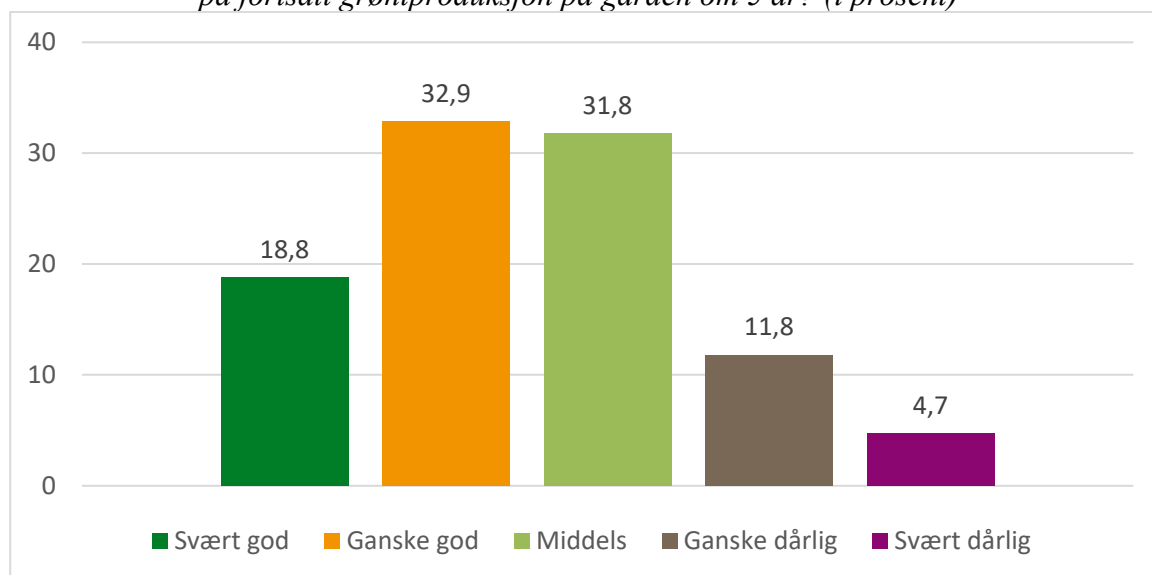
N=38

9.3 Tilstanden på driftsapparatet

52 prosent av grøntprodusentene oppgir at driftsapparatet enten er i svært god eller ganske god tilstand. Ytterligere 32 prosent svarte middels god. 17 prosent oppgir at tilstanden enten er ganske eller svært dårlig.

De mindre produsentene (de som ikke har leveringsavtale med Gartnerhallen, Coop eller industri), oppgir i mindre grad at driftsapparatet er i svært god eller ganske god tilstand enn de større, henholdsvis 42 og 59 prosent. Tilsvarende oppgir de mindre i høyere grad enn de større produsentene at driftsapparatet er i ganske eller svært dårlig tilstand, henholdsvis 22 og 12 prosent.

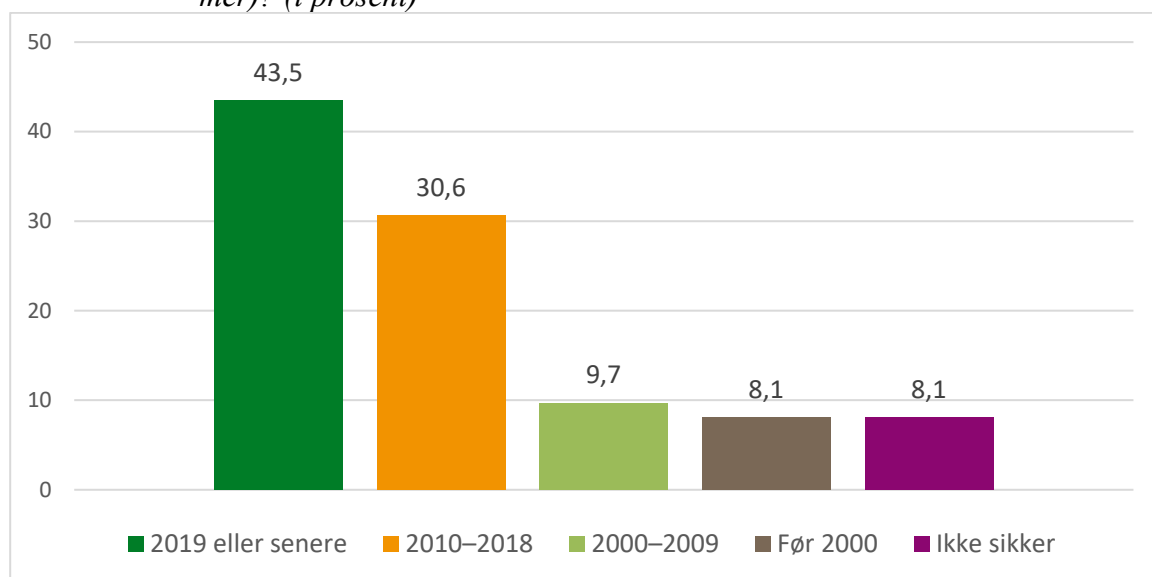
Figur 9.3 Hvordan vil du beskrive tilstanden til driftsapparatet på bruket ditt med tanke på fortsatt grøntproduksjon på gården om 5 år? (i prosent)

N=85

Av figur 9.4 under kan man lese at 44 prosent av grøntprodusentene har investert minst 500 000 kroner de siste årene, det vil si i 2019 eller senere. Ytterligere 31 prosent investerte dette beløpet i perioden 2010 til 2018. Ser vi på de som ikke har investert etter 2010 eller ikke husker, så gjelder dette 26 prosent av alle. De store produsentene har i langt større grad gjennomført investeringer enn de mindre produsentene. Halvparten av de små, 50 prosent, oppgir at de har investert dette beløpet i 2010 eller senere, mens det samme gjelder 86 prosent av de som har leveringsavtaler.

Figur 9.4 Når ble siste større investering i grøntproduksjonen gjennomført (500 000 eller mer)? (i prosent)

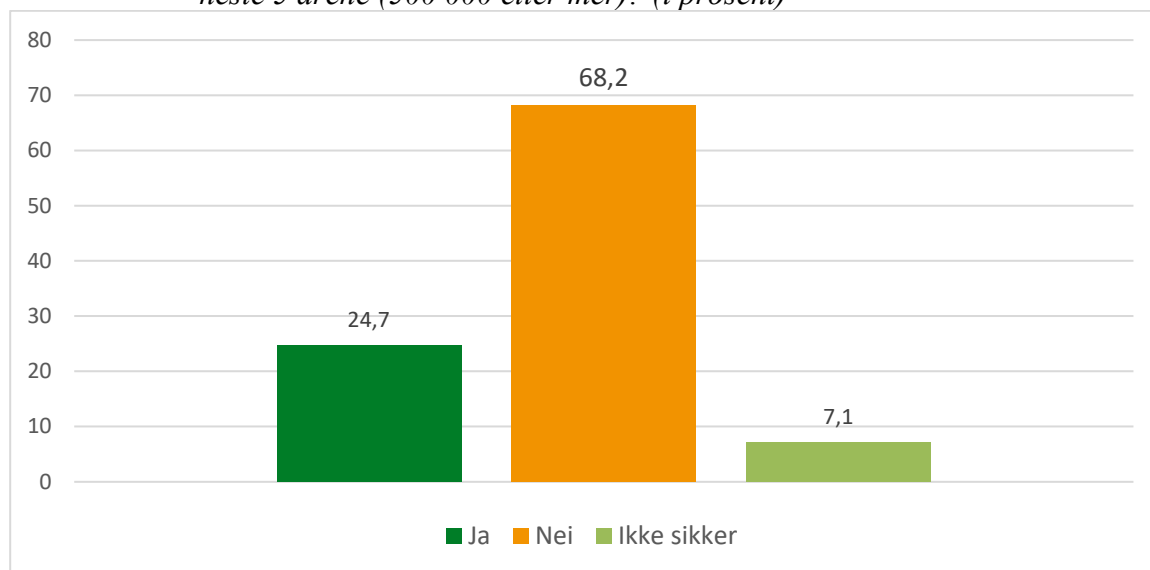

N=62

Videre er det stilt spørsmål om produsentene planlegger å gjennomføre større investeringer i grøntproduksjonen de nærmeste 5 årene. Her svarte hver fjerde produsent, 25 prosent, ja, mens 7 prosent oppgir at de ikke er sikre. Nesten 7 av 10, 68 prosent, svarte nei på spørsmålet.

De minste produsentene er mest tilbakeholdne med tanke på større investeringer. Mens 33 prosent av produsentene med leveringsavtale svarte ja, gjelder det samme bare 14 prosent av de som ikke har leveringsavtale eller kontrakt.

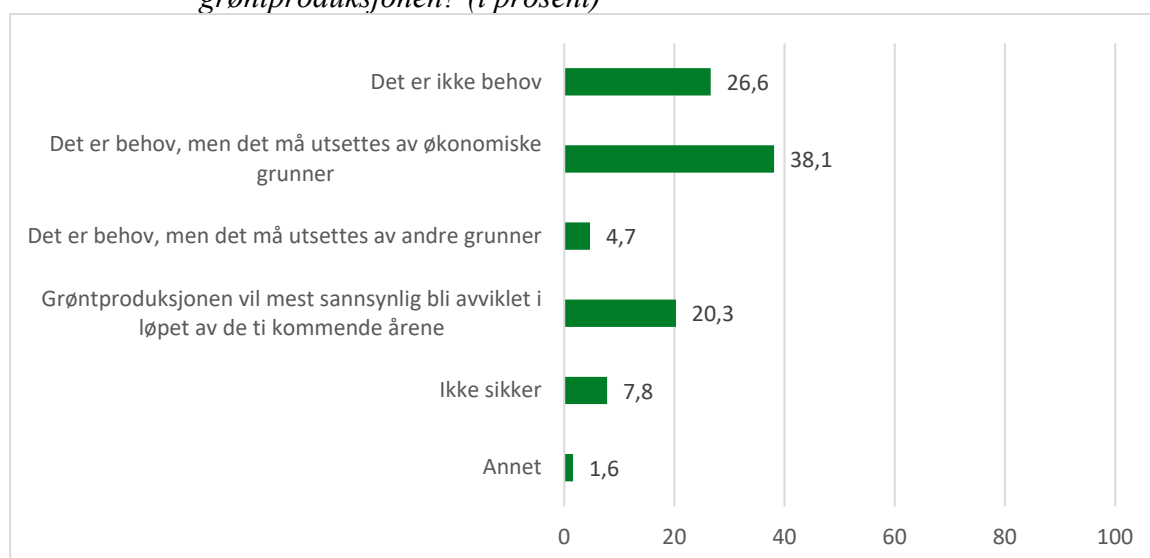
Figur 9.5 Er det planer om å gjennomføre større investeringer i grøntproduksjonen de neste 5 årene (500 000 eller mer)? (i prosent)

N=85

Flest, 38 prosent, oppgir at investeringer må utsettes av økonomiske grunner. 27 prosent oppgir at det ikke er behov. 20 prosent oppgir at grøntproduksjonen mest sannsynlig vil avvikles i løpet av de 10 kommende årene.

Figur 9.6 Hva er grunnen til at det ikke planlegges større investeringer i grøntproduksjonen? (i prosent)

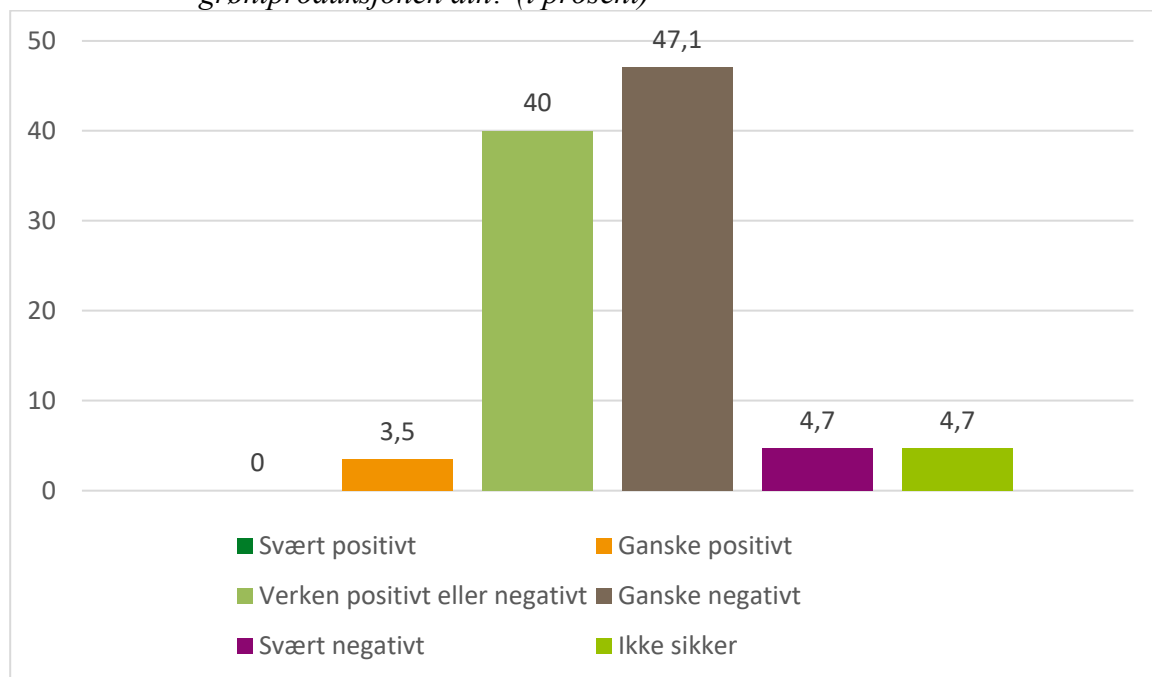

N=64

Helt til slutt i dette kapitlet presenterer vi svarene til produsentene på spørsmålet om i hvilken grad de vil si at den høye kostnadsveksten og kompensasjonstiltakene samlet sett har påvirket det økonomiske resultatet for grøntproduksjonen deres.

Til sammen 44 prosent oppgir at det økonomiske resultatet samlet sett for grøntproduksjonen enten er positivt eller verken positivt eller negativt. Men det er flere, 52 prosent, som mener at resultatet enten er ganske eller svært negativt.

Figur 9.7 I hvilken grad vil du si at den høye kostnadsveksten i 2022 og kompensasjonstiltakene samlet sett har påvirket det økonomiske resultatet for grøntproduksjonen din? (i prosent)

N=85

10 Tilleggsnæringer

13 prosent, 232 personer, i vår undersøkelse oppgir at de driver med tilleggsnæringer. Den største gruppen er de som driver med leiekjøring, 52 prosent, fulgt av utleie, overnatting og reiseliv, med 33 prosent. Under «annet» er det mye ulik aktivitet, og eksempler på dette er gårdssag og høvleri, hesteoppdrett og hestesenter, honningproduksjon, og jakt og utmark.

Tabell 10.1 Hvilke typer tilleggsnæringer finnes på bruket? (i prosent)

	Alle
Leiekjøring (for eksempel brøyting, tresking, entreprenørvirksomhet o.l.)	52,2
Videreforedling	13,7
Servering, direktesalg, gårdsbutikk o.l.	19,5
Utleie, overnatting, reiseliv	33,2
Energiproduksjon (ved, sol, vind, biogass o.l.)	15,9
Inn på tunet, tilrettelagte velferdstjenester o.l.	10,6
Annet	23,9
N.	226

Mange henter en betydelig andel av inntektene fra gården fra tilleggsnæringer. Tabell 10.2 viser at nær en tredjedel av brukene som har tilleggsnæringer, 32 prosent, henter mer enn halvparten av inntektene fra denne næringen. De ulike aktivitetene er vanskelige å sammenligne, og når vi videre i kapitlet snakker om små og større produsenter, så skiller vi mellom de som henter under og over halvparten av inntektene fra tilleggsnæringene.

Tabell 10.2 Hvor stor andel av totalinntekten på gården hentes fra tilleggsnæringen(e)? (i prosent)

	Alle
Under 10 prosent	17,9
10 – 24 prosent	29,3
25 – 49 prosent	21,0
50 – 74 prosent	20,1
75 prosent eller mer	11,8
N.	229

10.1 2 prosent fikk bedre økonomi i 2022

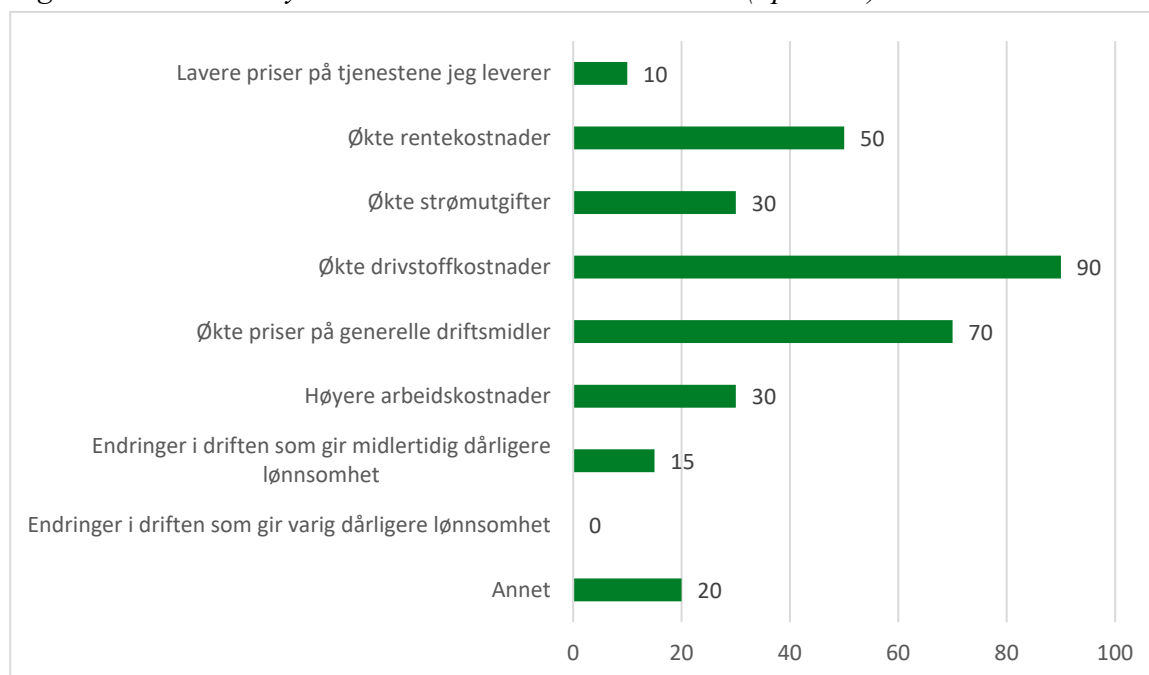
Av de 232 respondentene med tilleggsnæringer er det 17 personer som oppgir at den økonomiske situasjonen for deres bruk var enten litt eller mye bedre i 2022 enn året før. 12 av personene oppgir at forbedringen skyldes andre produksjoner på bruket, og 5 oppgir at forbedringen skyldes endringer i tilleggsnæringen(e). 4 oppgir at de har økt prisene, 2 oppgir at de har utvida virksomheten, og 1 har redusert kostnadene. Under «annet» oppgis det at pandemien er over.

10.2 Men 9 prosent fikk et negativt økonomisk resultat

165 av de 232 produsentene med tilleggsnæring oppgir at den økonomiske situasjonen har blitt dårligere på deres bruk i 2022, og av disse oppgir 145 personer at forverringen skyldtes utviklingen i andre produksjoner enn tilleggsnæringen deres. Med andre ord var det 20 produsenter som pekte på at det negative økonomiske resultatet for gårdsdriften deres skyldtes at økonomien var blitt dårligere i tilleggsnæringen. Dette er 9 prosent av alle i undersøkelsen som oppgir at de har tilleggsnæring.

Også hos disse gårdbrukerne er det mange forhold som har bidratt til svakere lønnsomhet i 2022. Det forholdet som oppgis av flest, 90 prosent, er økte drivstoffkostnader. Så følger økte priser på generelle driftsmidler og økte rentekostnader med henholdsvis 70 og 50 prosent. Under «annet» nevnes lavere etterspørsel og omlegging av virksomheten.

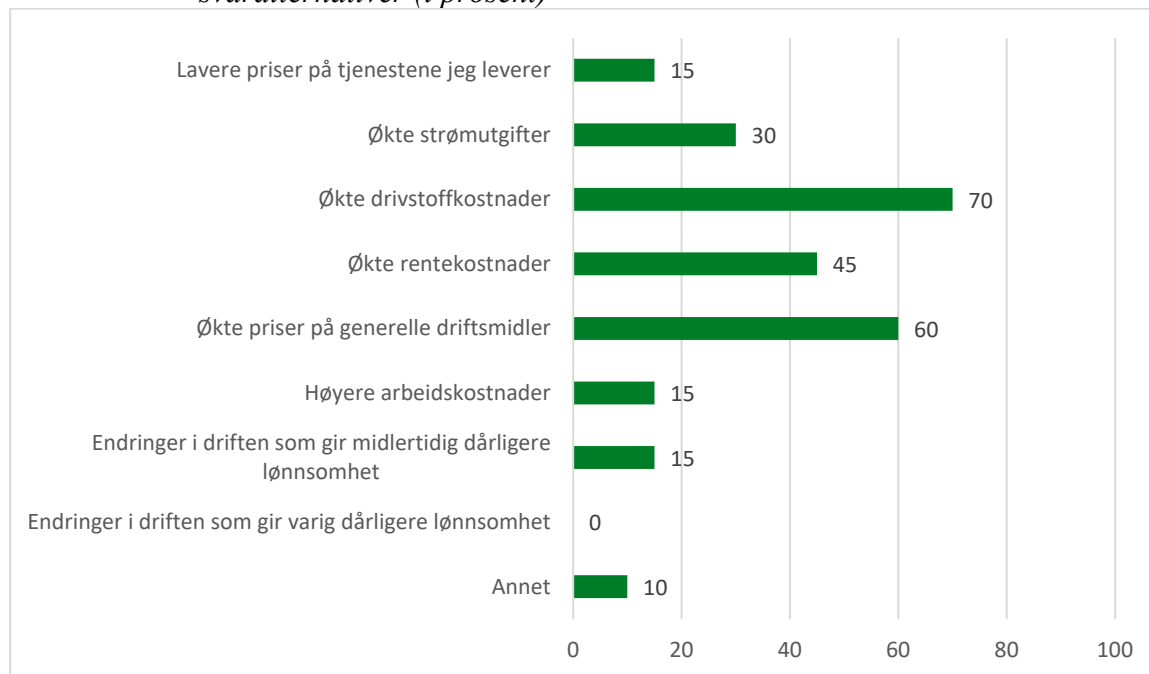
Figur 10.1 Hva skyldes den reduserte lønnsomheten? (i prosent)

N=20.

Når produsentene med tilleggsnæring blir bedt om å nevne de tre årsakene som bidro mest til å redusere lønnsomheten, er det fortsatt drivstoffprisene som oppgis av flest, 70 prosent, mens økningen i priser på generelle driftsmidler følger etter, med 60 prosent.

Figur 10.2 Hvilke av årsakene har bidratt mest til den reduserte lønnsomheten? Maks tre svaralternativer (i prosent)

N=20

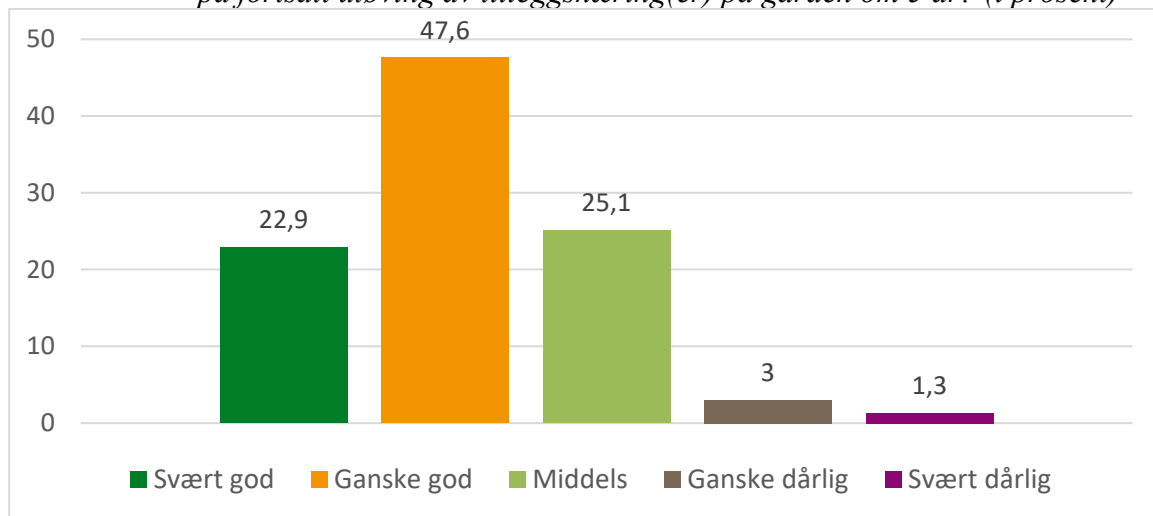
10.3 Tilstanden på driftsapparatet

71 prosent av de som har tilleggsnæring, oppgir at driftsapparatet enten er i svært eller ganske god tilstand. Ytterligere 25 prosent svarte middels god. Bare 4 prosent oppgir at tilstanden enten er ganske eller svært dårlig.

Det er vanskelig å se noen helt tydelig sammenheng mellom tilstanden på driftsapparatet og hvor høy andel av inntekten på bruket som kommer fra tilleggsnæringen. Det er omtrent like mange hvor tilleggsnæringen utgjør under 50 prosent, som bruk der tilleggsnæringen utgjør mer enn 50 prosent av brukets totale inntekt, som oppgir svært eller ganske god tilstand, henholdsvis 72 og 67 prosent. Mens 10 prosent av de med høy andel av inntekten fra tilleggsnæringen svarte ganske eller svært dårlig tilstand, gjelder det samme 2 prosent av de med lav andel inntekt fra tilleggsnæringen.

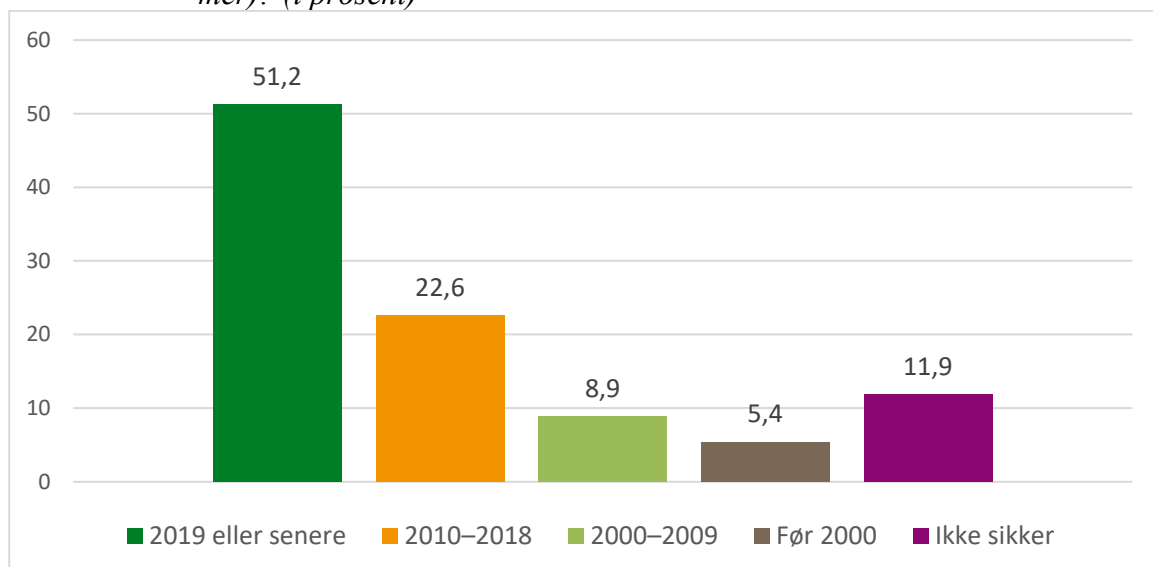
Figur 10.3 Hvordan vil du beskrive tilstanden til driftsapparatet på bruket ditt med tanke på fortsatt utøving av tilleggsnæring(er) på gården om 5 år? (i prosent)

N=231.

Av figur 10.4 kan man lese at 51 prosent av de som har tilleggsnæring, har investert minst 500 000 kroner de siste årene, det vil si i 2019 eller senere. Ytterligere 23 prosent investerte dette beløpet i perioden 2010 til 2018. Ser vi på de som ikke har investert etter 2010 eller ikke husker, så gjelder dette 26 prosent av alle. Produsentene som henter en høy andel av inntekten til gårdsbruket fra tilleggsnæringer, har i langt større grad enn de andre investert de siste årene. Det gjelder 66 prosent av de med en andel høyere enn 50 prosent, mot 44 prosent av de med en andel under 50 prosent.

Figur 10.4 Når ble siste større investering i grøntproduksjonen gjennomført (500 000 eller mer)? (i prosent)

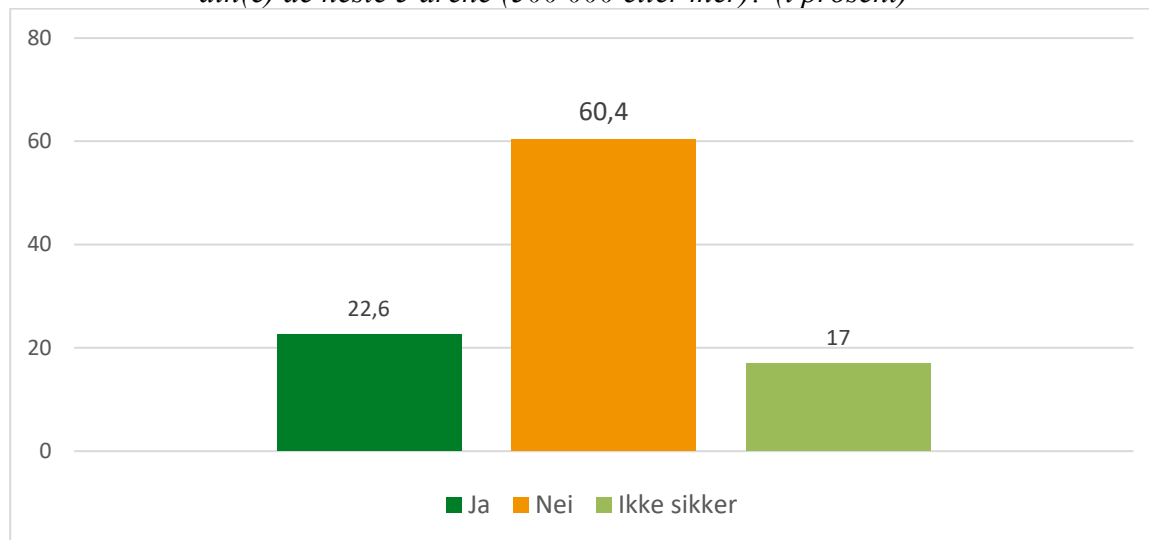

N=168

Videre er det stilt spørsmål om produsentene planlegger å gjennomføre større investeringer i tilleggsnæringen de nærmeste 5 årene. Her svarte 23 prosent ja, mens 17 prosent oppgir at de ikke er sikre. 6 av 10 svarte nei på spørsmålet.

De som henter mer enn 50 prosent av inntekten fra tilleggsnæringene, har i større grad planer om å foreta ytterligere investeringer. I denne gruppen svarte 33 prosent ja, mot 17 prosent av de som har under 50 prosent av inntektene fra denne næringen.

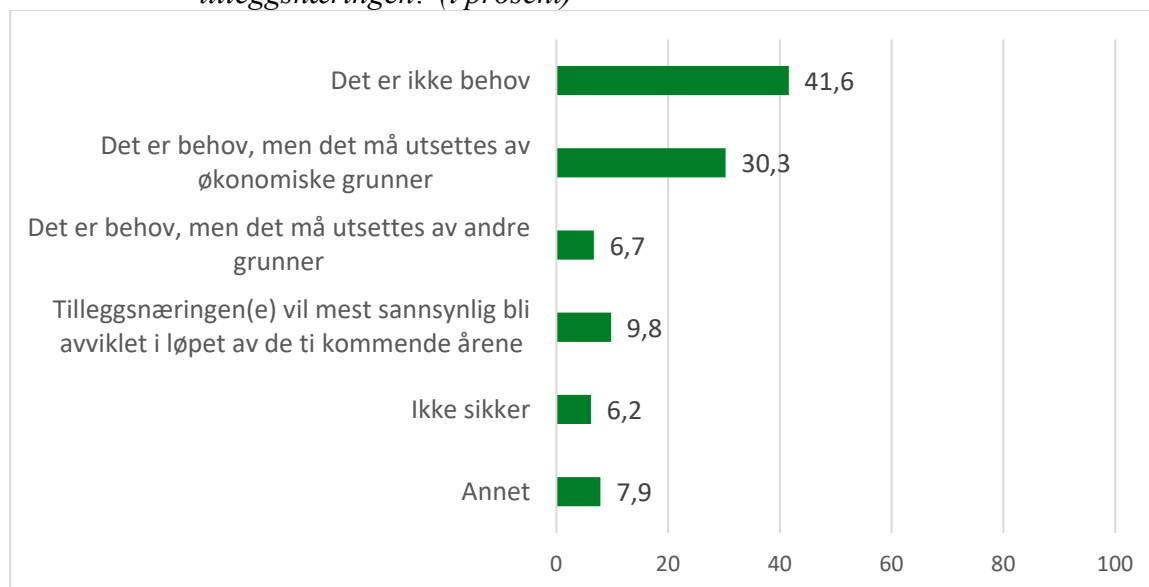
Figur 10.5 Er det planer om å gjennomføre større investeringer i tilleggsnæring(e) din(e) de neste 5 årene (500 000 eller mer)? (i prosent)

N=230

På spørsmål om hvorfor det ikke planlegges større investering, svarte flest, 42 prosent, at det ikke er behov for investeringer i tilleggsnæring(e), mens 30 prosent oppgir at det er behov, men at det må utsettes av økonomiske grunner. Bare 10 prosent oppgir at tilleggsnæring(e) mest sannsynlig vil avvikles i løpet av de 10 kommende årene.

Figur 10.6 Hva er grunnen til at det ikke planlegges større investeringer i tilleggsnæring(e)? (i prosent)

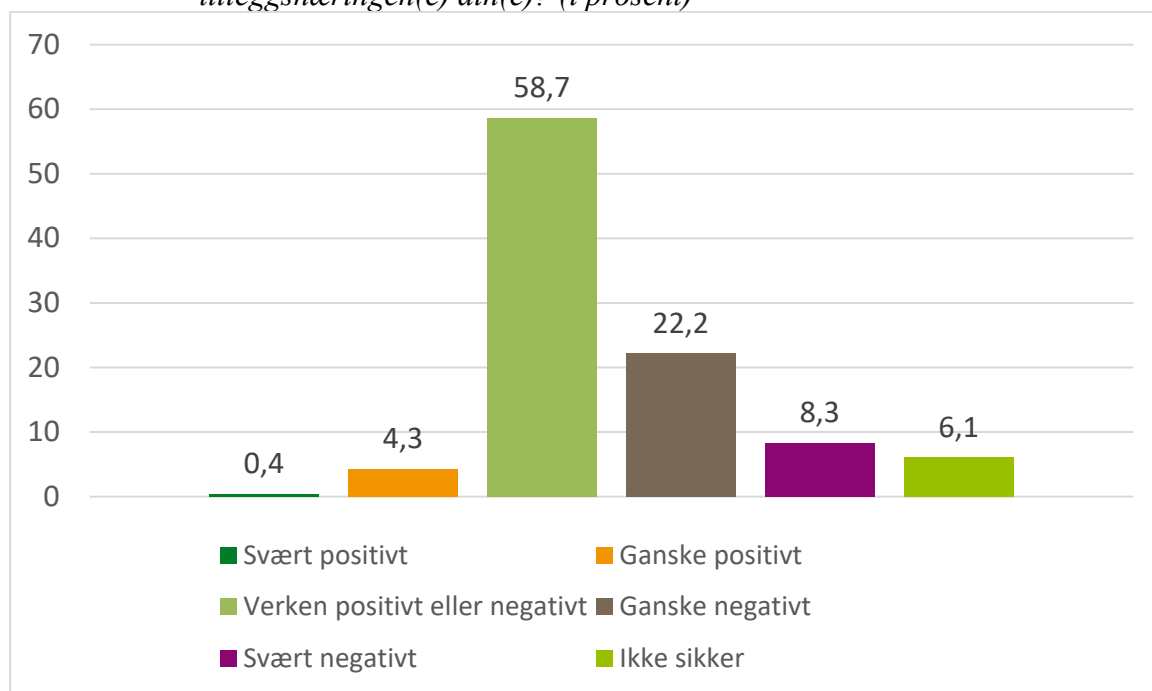

N=178

Helt til slutt i dette kapitlet presenterer vi svarene til produsentene på spørsmålet om i hvilken grad de vil si at den høye kostnadsveksten og kompensasjonstiltakene samlet sett har påvirket

det økonomiske resultatet for tilleggsnæringen(e) deres. Nå har det jo ikke vært rettet noen kompensasjonstiltak mot tilleggsnæringene, men vi presenterer likevel svarene til produsentene på dette spørsmålet. 63 prosent oppgir enten svært eller ganske positivt, eller verken positivt eller negativt, mens 31 prosent oppgir ganske eller svært negativt.

Figur 10.7 I hvilken grad vil du si at den høye kostnadsveksten i 2022 og kompensasjonstiltakene samlet sett har påvirket det økonomiske resultatet for tilleggsnæringen(e) din(e)? (i prosent)

N=230

11 Velferdsordninger, psykisk helse og klima

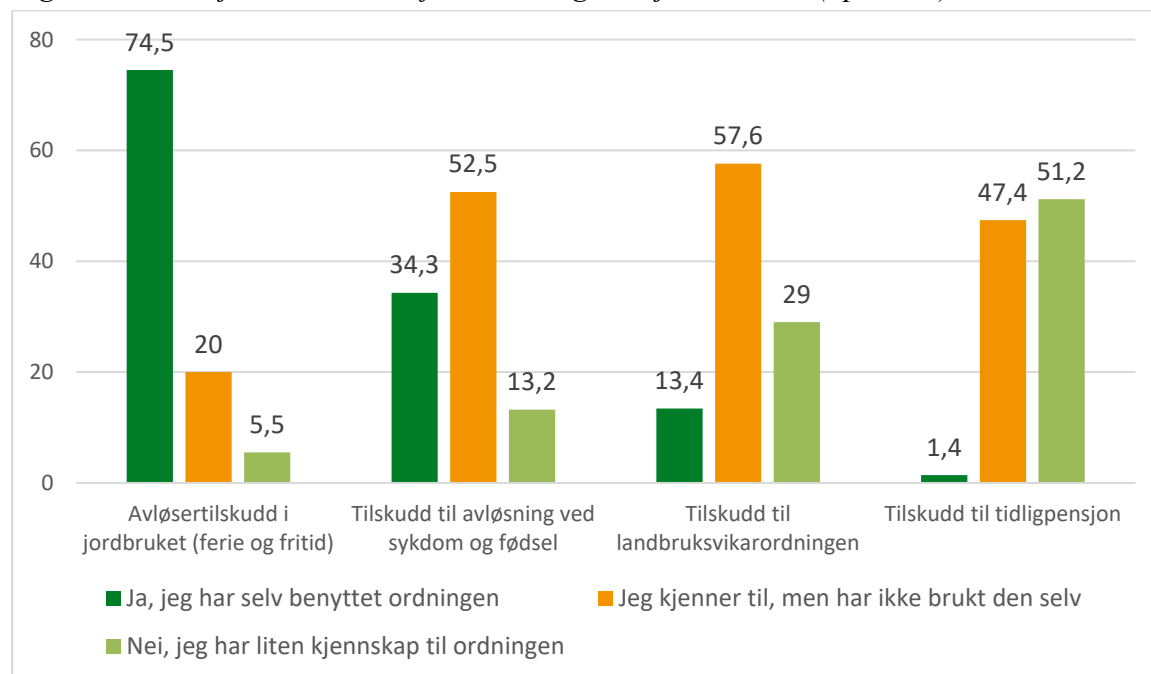
I dette kapitlet vil vi se nærmere på kjennskap til og bruk av velferdsordningene i landbruket, i hvilken grad gårdbrukerne viser symptomer som kan innebære risiko for dårlig psykisk helse, og hvilke klimatiltak som utføres på gårdsbrukene i Trøndelag.

11.1 Velferdsordningene

De viktigste velferdsordningene for gårdbrukerne er avløserordningene, der det gis tilskudd til ferie og fritid, og under sykdom og fødsel. Ordningene er viktige for å bidra til rekrutteringen til næringen og til økt likestilling mellom kvinner og menn. I tillegg kan det gis tilskudd til landbruksvikar.

Best kjent og benyttet er avløsertilskuddet til ferie og fritid, som 3 av 4 av gårdbrukerne i undersøkelsen har brukt. Drøyt hver tredje av gårdbrukerne har brukt avløsertilskudd ved sykdom og fødsel. Minst kjent er tilskudd til tidligpensjon, som bare 1 prosent har benyttet seg av, og tilskudd til landbruksvikarordningen, som 13 prosent har benyttet seg av.

Figur 11.1 Kjenner du til velferdsordningene i jordbruket? (i prosent)

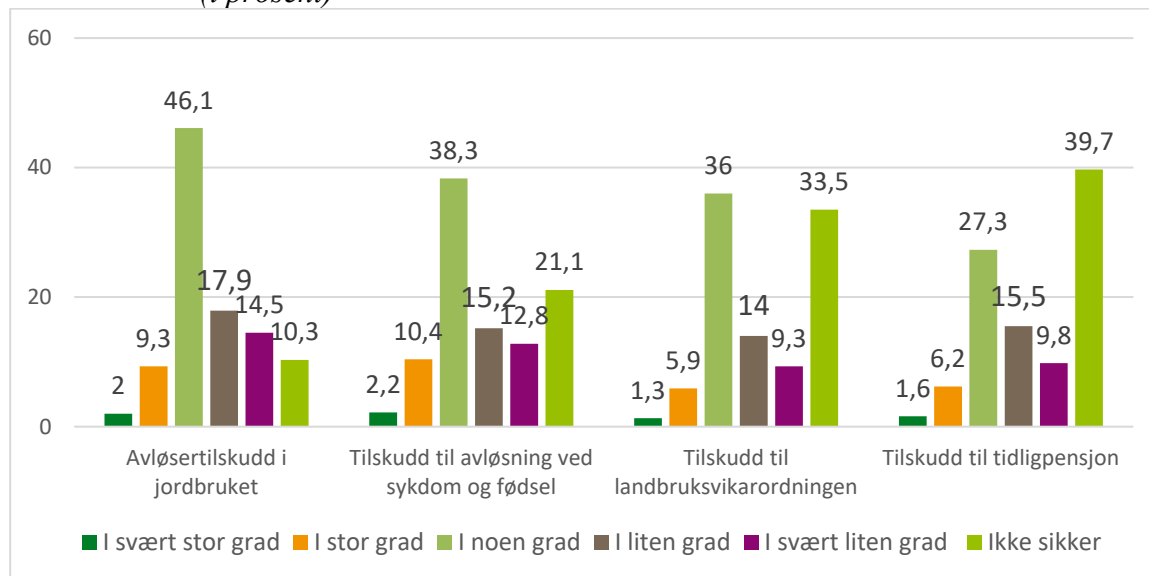

N=Avløsertilskudd (ferie og fritid): 1736, tilskudd til avløsning ved sykdom og fødsel: 1700, tilskudd til landbruksvikarordningen: 1689, og tilskudd til tidligpensjon: 1697.

De aller fleste oppgir at velferdsordningene dekker jordbrukets behov «i noen grad». For de to ordningene som er best kjent, avløserordningene ved ferie og fritid, og ved sykdom og

svangerskap, oppgir henholdsvis 46 og 38 prosent dette. Bare 11 prosent oppgir at behovet for ferie og fritid dekkes i svært stor eller i stor grad, og 13 prosent oppgir det samme for avløserordningen ved sykdom og svangerskap.

Figur 11.2 I hvor stor grad mener du velferdsordningene dekker behovene til jordbruket? (i prosent)

N= Avløsertilskudd (ferie og fritid): 1639, tilskudd til avløsning ved sykdom og fødsel: 1473, tilskudd til landbruksvikarordningen: 1195, og tilskudd til tidligpensjon: 827.

Mange tok ut lite ferie og fritid i 2022. Det er helt sikkert både praktiske og økonomiske grunner til dette. Tabell 11.1 viser at nær hver tiende gårdbruker ikke tok fri/ferie én eneste dag i 2022. I gjennomsnitt tok trønderske gårdbrukere fri noe mer enn 13,6 dager i 2022.

Tabell 11.1 Kan du anslå hvor mange dager du tok fri/ferie i 2022? (i prosent)

0 dager	9,4
1 – 10 dager	43,8
11 – 20 dager	27,1
21 – 30 dager	13,2
31 dager eller mer	6,5
N.	1703

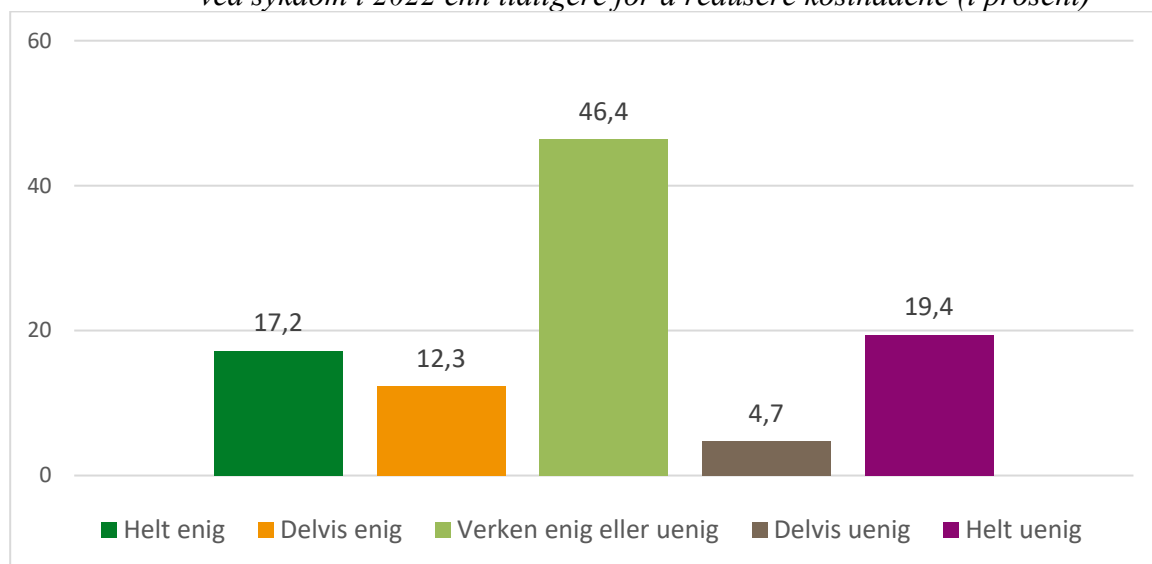
På spørsmål om kostnaden med å skaffe avløser har medført at respondentene har latt være å skaffe avløser ved sykdom, svarte imidlertid hele 44 prosent ja.

Tabell 11.2 Har du det siste året unnlatt å ta fri ved sykdom på grunn av kostnaden med å skaffe avløser? (i prosent)

Ja	43,9
Nei	51,2
Ikke sikker	4,9
N.	1740

Det kan se ut som om mange gårdbrukere unnlater å ta fri ved sykdom på grunn av kostnadene ved å bruke avløser også i normalår. Vi bad respondentene ta stilling til påstanden «jeg brukte mindre avløsning ved sykdom i 2022 enn tidligere for å redusere kostnadene». Da oppgir 30 prosent at de er helt eller delvis enig. Det er langt færre enn de 44 prosentandelene av gårdbrukerne som oppgir at de ikke tok seg fri ved sykdom i 2022 på grunn av kostnadene ved å skaffe avløser.

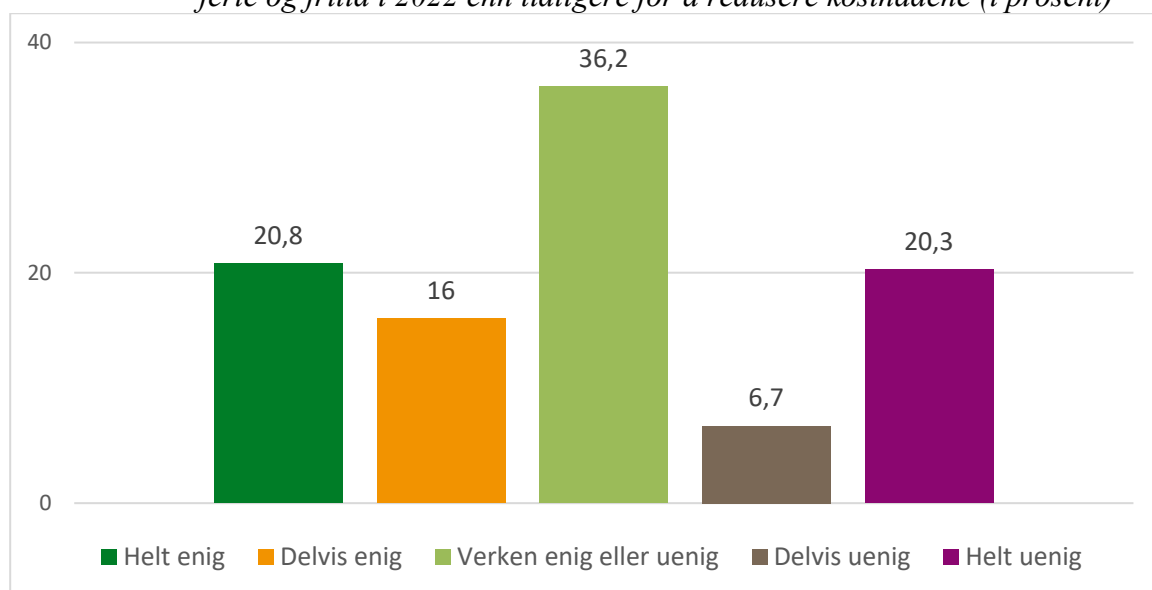
Figur 11.3 Hvor enig eller uenig er du i påstandene under?: Jeg brukte mindre avløsning ved sykdom i 2022 enn tidligere for å redusere kostnadene (i prosent)

N=1632

Det er flere som sier seg helt eller delvis enig i at de brukte mindre avløsning til ferie og fritid i 2022 enn tidligere for å redusere kostnadene. Her er det 37 prosent som sier seg enig.

Figur 11.4 Hvor enig eller uenig er du i påstanden under: Jeg brukte mindre avløsning til ferie og fritid i 2022 enn tidligere for å redusere kostnadene (i prosent)

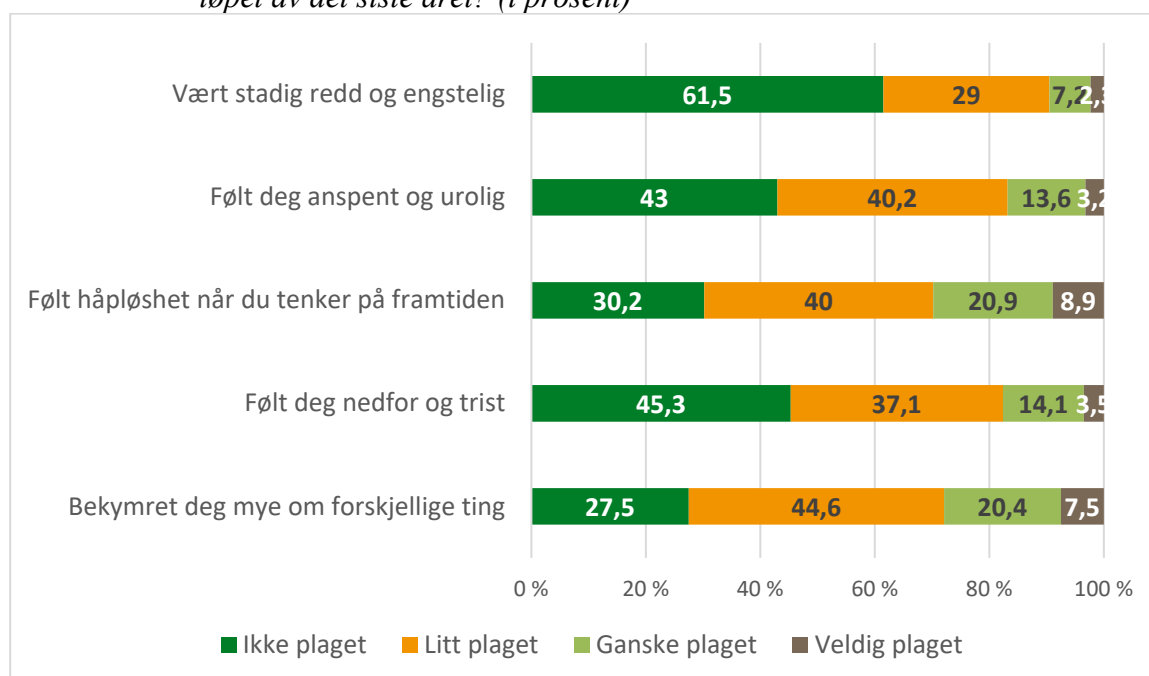

N=1634

11.2 Psykisk helse

Økonomiske utfordringer kan slite på den psykiske helsen. Flere undersøkelser viser en tendens til at flere gårdbrukere opplevde psykisk helseplager i 2022 enn for bare få år siden (Ruralis 2022⁶ og AgriAnalyse 2022⁷). I spørreundersøkelsen stilte vi spørsmål til gårdbrukerne om i hvilken grad de har opplevd ulike forhold som kan være en belastning for den psykiske helsen dersom de opplever dem ofte. Figur 11.3 viser andelen som har vært plaget i ulik grad. 9 prosent oppgir at de har vært veldig plaget av å føle håpløshet når de tenker på framtida, og ytterligere 21 prosent oppgir å ha vært ganske plaget av dette. Nesten like mange oppgir også at de har «bekymret seg mye om forskjellige ting».

Figur 11.5 I hvor stor grad har du vært plaget med noe av det som er nevnt nedenfor i løpet av det siste året? (i prosent)

N= Vært stadig redd og engstelig: 1727, Følt deg anspent og urolig: 1729, Følt håpløshet når du tenker på framtida: 1734, Følt deg nedfor og trist: 1729 og Bekymret deg mye om forskjellige ting: 1741.

1433 av de 1755 gårdbrukerne i undersøkelsen, det vil si 82 prosent, hadde i varierende grad vært plaget av ett eller flere av forholdene over. Disse ble videre spurt om de opplevde at plagene var større i 2022 enn i tidligere år. Til dette oppgir hele 64 prosent ja.

⁶ Ruralis. Trender i norsk landbruk 2022: https://bygdeforskning.wpenginopowered.com/wp-content/uploads/2022/10/r-10_22-trender-i-norsk-landbruk-2022-a--zahl-thanem-og-a-m--melas.pdf

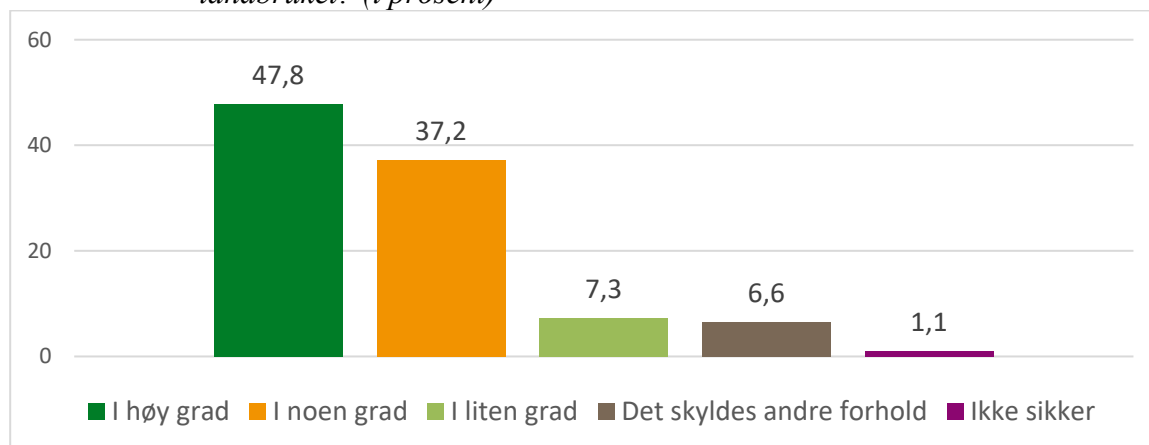
⁷ AgriAnalyse. Upublisert undersøkelse 2022, Rogalands Avis 12. januar 2023: <https://www.dagsavisen.no/rogalandsavis/nyheter/2023/01/12/ser-storre-okning-i-depresjon-og-bekymringer-blant-bondene/>

Tabell 11.3 Vil du si at de plagene du oppgir på forrige spørsmål var større i 2022 enn tidligere år? (i prosent)

Ja	64,2
Nei	22,7
Ikke sikker	13,1
N.	1433

På spørsmål om i hvilken grad bekymringene skyldes den økonomiske situasjonen i landbruket, svarte 48 prosent i høy grad, og 37 prosent svarte i noen grad.

Figur 11.6 I hvilken grad skyldes bekymringene dine den økonomiske situasjonen i landbruket? (i prosent)

N=1433

Tabell 11.4 viser hvor mange som har vært ganske eller veldig plaget av de ulike symptomene. Da viser det seg at 6 av 10 enten ikke har oppgitt å ha vært plaget av noen av symptomene, eller at de bare har vært litt plaget. Vi ser videre at 14 prosent har oppgitt å ha vært ganske eller veldig plaget av ett av symptomene, mens de øvrige, 26 prosent, har vært ganske eller veldig plaget av mellom 2 og 5 av symptomene. Dette er forholdsvis høye tall, som gir grunn til bekymring for den psykiske helsen til gårdbrukerne i Trøndelag.

Tabell 11.4 Prosentandeler som oppgir at de har vært ganske eller veldig plaget av ett eller flere av de nevnte symptomene (i prosent)

Ingen av forholdene	60,4
Ett av symptomene	14,0
To av symptomene	7,8
Tre av symptomene	6,3
Fire av symptomene	5,4
Fem av symptomene	6,1
N.	1754

De eldste produsentene er de som i minst grad har oppgitt å ha vært ganske eller veldig plaget av minst ett av symptomene vi har spurt om. Av de som er 60 år eller eldre, oppgis dette av 26

prosent av produsentene, mens det samme gjelder 49 prosent av de som er i aldersgruppene under 30 år og mellom 30 og 44 år. For de mellom 45 og 59 år er det 39 prosent som oppgir det samme.

Det er også forskjell i hvor mange som har opplevd psykiske utfordringer mellom produksjonsretningene. Melkeprodusentene er de som i aller høyest grad har oppgitt å ha vært ganske eller veldig plaget av minst ett av symptomene, mens kornprodusentene er de som i minst grad oppgir dette.

Tabell 11.5 *Andeler som har oppgitt ganske eller veldig plaget av minst ett av symptomene (i prosent)*

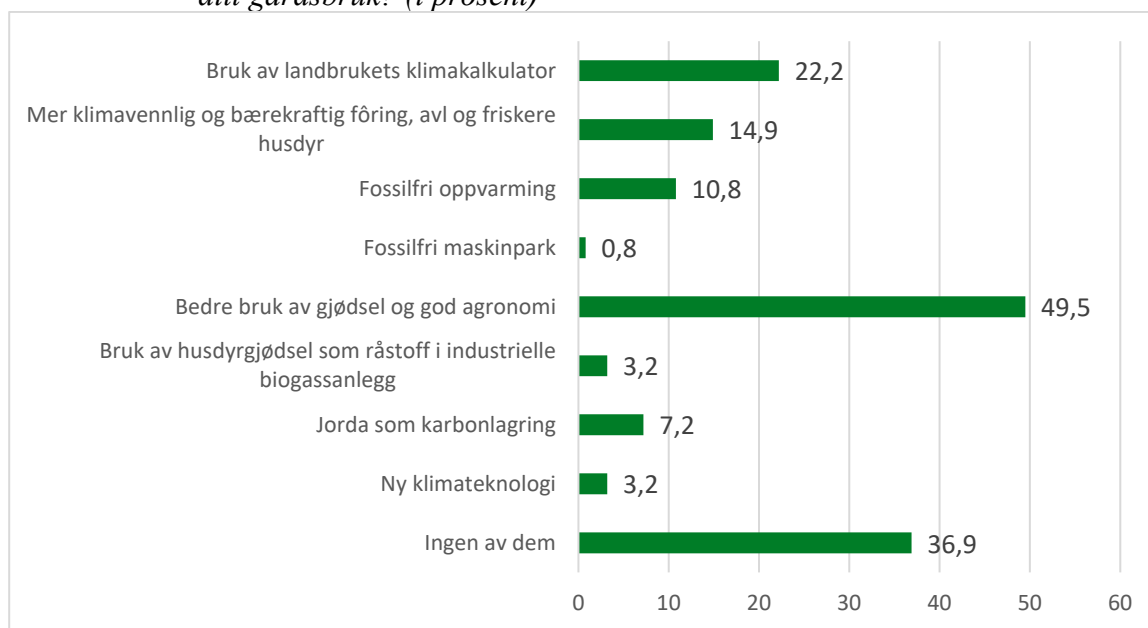
Produksjonsretning	Prosent	N.
Melk	45,8	578
Storfekjøtt	45,3	408
Sau	40,3	409
Svin	38,5	117
Fjørfe	45,2	124
Korn	34,8	624
Potet, grønt, frukt og bær	43,7	87
Tilleggsnæring	45,7	232
Alle	39,8	1754

11.3 Klima

Landbrukets klimaplan har definert åtte satsingsområder for å nå næringens mål om reduserte CO₂-utslipp i perioden fram til 2030. Vi har stilt spørsmål til gårdbrukerne om hva de så langt har gjennomført eller har konkrete planer for. Halvparten oppgir at de har gjennomført tiltak for bedre bruk av gjødsel og god agronomi. 22 prosent oppgir at de har tatt i bruk landbrukets klimakalkulator. Her trekker melkeprodusentene opp andelen, da hele 47 prosent av disse bruker klimakalkulatoren, mot 10 prosent av de som ikke har melk. Dette henger sammen med at TINE i 2022 innførte et bærekraftstillegg på 2 øre per liter levert melk til de produsentene som tok i bruk klimakalkulatoren.

Mer klimavennlig og bærekraftig fôring, avl og friskere husdyr oppgis av 15 prosent, og fossilfri oppvarming oppgis av 11 prosent. 37 prosent oppgir at de ikke har tatt i bruk eller har konkrete planer for noen av tiltakene som er satsingsområder for landbrukets klimaplan.

Figur 11.7 Hvilke av disse områdene har så langt medført tiltak eller konkrete planer for ditt gårdsbruk? (i prosent)

N=1753

Klimaarbeidet i landbruket dreier seg ikke bare om å redusere CO₂-utslipp. Landbruket har behov for å ruste seg mot endringer i de klimatiske forholdene og sikre at næringa er i stand til å drive med matproduksjon også når klimaet blir mer ekstremt. Hver fjerde av respondentene i undersøkelsen oppgir at de er så godt forberedt på klimaendringene som det lar seg gjøre. 29 prosent oppgir at de har startet prosessen, men at det fortsatt er en del igjen å gjøre. De øvrige, 46 prosent, svarte enten nei, at de ikke er sikre, eller at de ikke har vurdert dette⁸.

Figur 11.8 Styrregn, flom, oversvømmelser og skred antas å kunne gi økt risiko for skade på avlinger, matjord, bygninger og infrastruktur i årene framover. Har du gjennomført tiltak på eget gårdsbruk eller lagt konkrete planer for å være best mulig rustet mot dette? (i prosent)

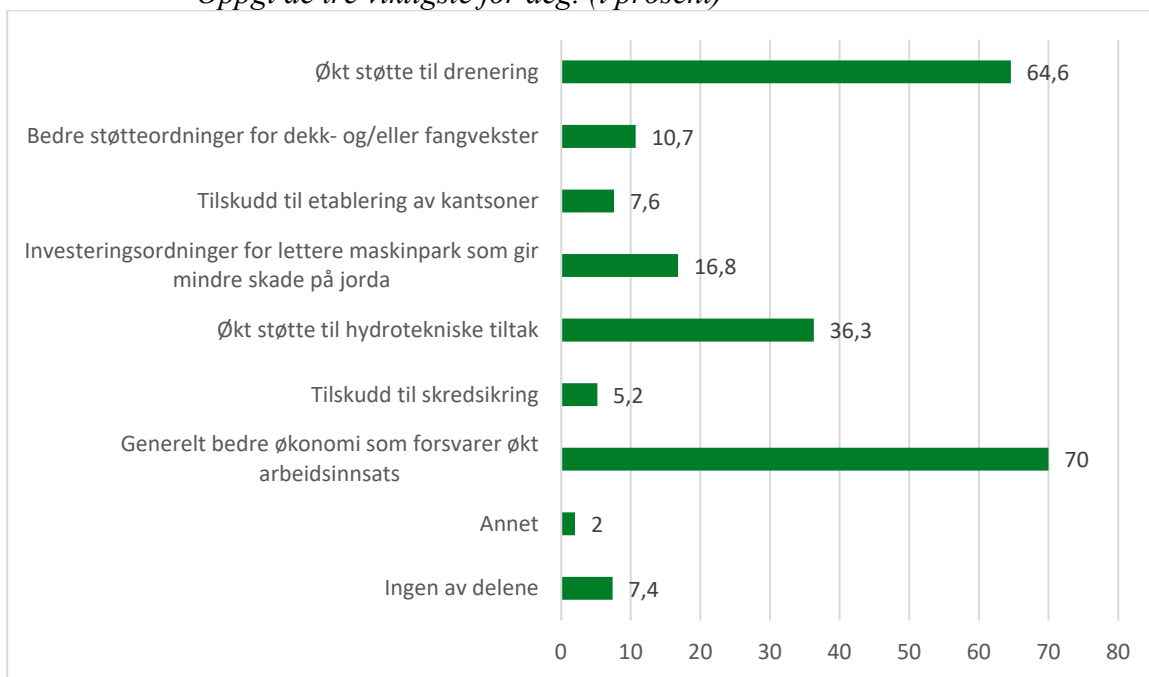

N=1753

⁸ Svarene i figur 11.9 går ikke opp i hundre, siden det ble åpnet for tilleggsinformasjon under «annet».

På spørsmål om hvilke behov gårdbrukerne har for å gjøre gårdene bedre rustet mot framtidens klimautfordringer, oppgir de aller fleste, 70 prosent, generelt bedre økonomi som forsvarer økt arbeidsinnsats. Nest flest, 65 prosent oppgir økt støtte til drenering, og tredje flest, 36 prosent, oppgir økt støtte til hydrotekniske tiltak. Bare 7 prosent oppgir ingen av svaralternativene.

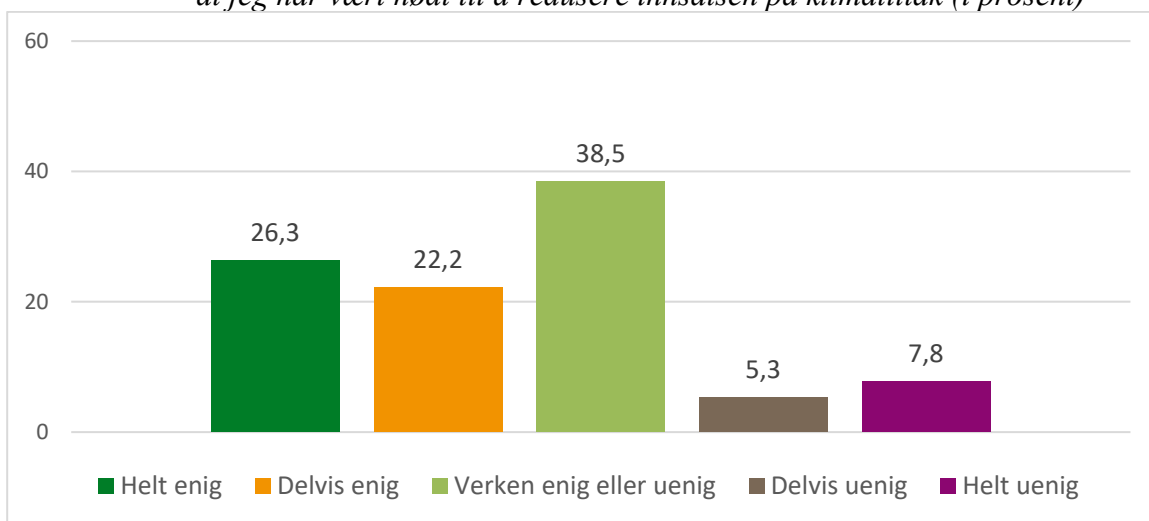
Figur 11.9 Hva trenger du for å bedre ruste gården mot framtidens klimautfordringer? Oppgi de tre viktigste for deg. (i prosent)

N=1735

Vi har stilt spørsmål om i hvilken grad gårdbrukerne mener at kostnadsveksten har medført at de har redusert innsatsen for klimatiltak. 49 prosent sier seg helt eller delvis enig i dette.

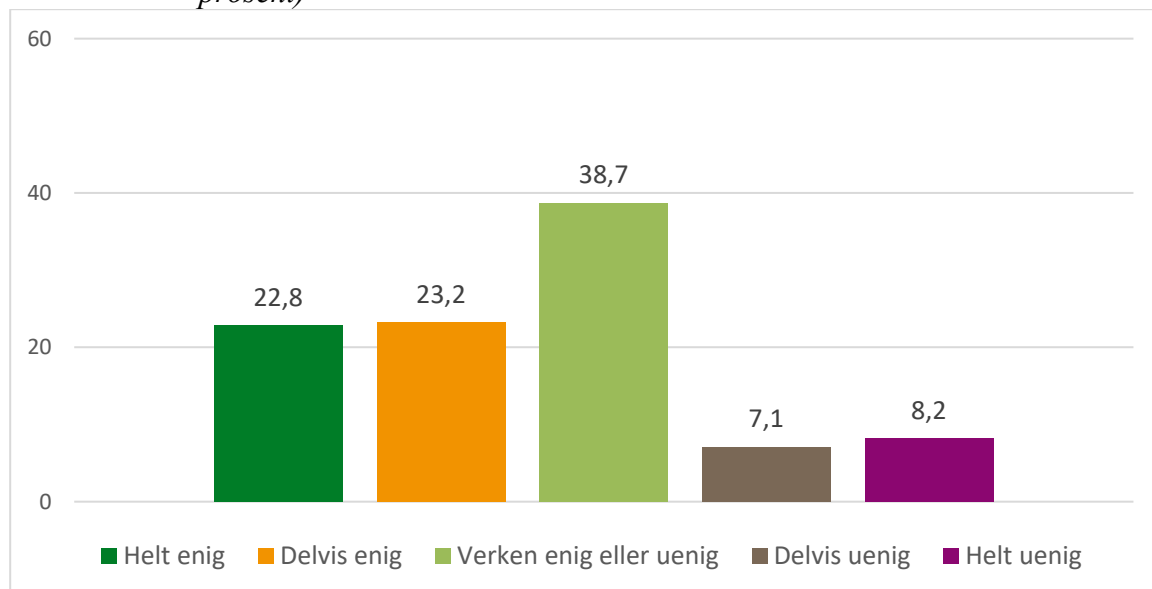
Figur 11.10 Hvor enig eller uenig er du i påstandene under?: Kostnadsveksten har ført til at jeg har vært nødt til å redusere innsatsen på klimatiltak (i prosent)

N=1672

Tilsvarende oppgir 46 prosent at de er helt eller delvis enig i at de har vært nødt til å utsette gjennomføringen av miljøtiltak på brukene sine på grunn av den pågående kostnadsveksten.

Figur 11.11 Hvor enig eller uenig er du i påstanden under?: Kostnadsveksten har ført til at jeg har vært nødt til å utsette gjennomføringen av miljøtiltak på mitt bruk (i prosent)

N=1669

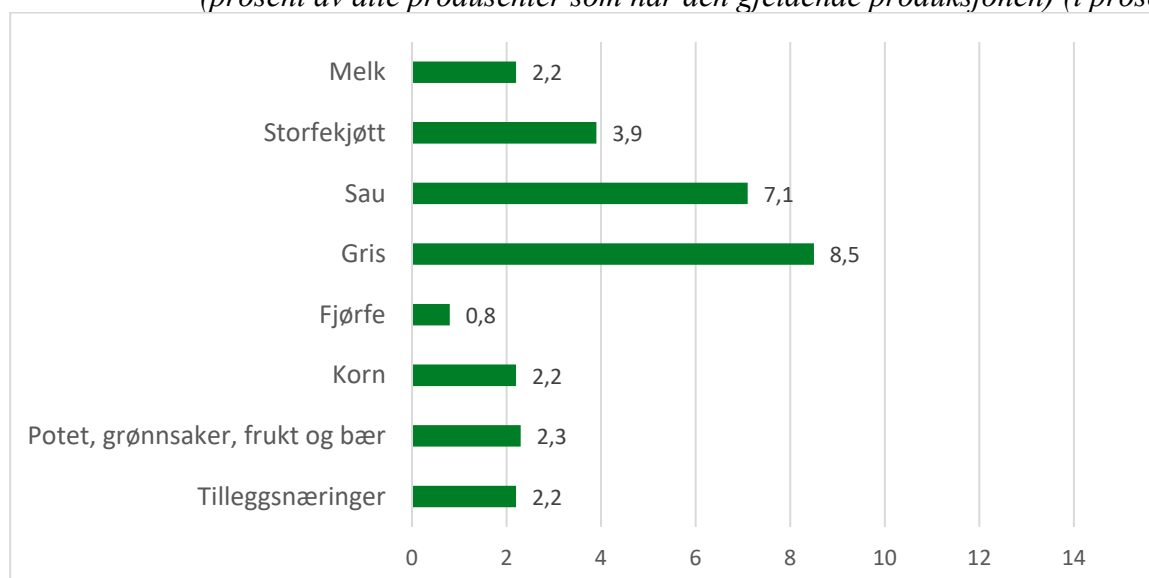
12 Nærmere drøfting og oppsummeringer

Vi har gått gjennom produksjonsretningene og funnet ut at misnøyen med det økonomiske resultatet i 2022 er gjennomgående i alle produksjonene, men det er noen gradforskjeller i hvor negativt kostnadsveksten har slått ut. Først vil vi sammenligne andelene som oppgir at det økonomiske resultatet på bruket totalt har bedret seg, og at bedringen skyldes forhold i den produksjonen som vi har spurt spesifikt om, og ikke endringer i andre produksjoner, dersom det er mer enn én produksjon på gårdsbruket.

Figur 12.1 under viser at det er flest, 9 prosent, av de som driver med gris som oppgir et bedret resultat i 2022. Deretter følger sau, der 7 prosent oppgir det samme. Sauenæringen har hatt en dårlig balanse i produksjon og etterspørsel i flere år, men i 2022 ble balansen i markedet bedre, noe som medførte at det var mulig å ta ut en høyere pris i markedet. Dette kan være noe av grunnen til at det var flere fornøyde saueprodusenter i 2022 enn for de fleste andre produksjonene.

Den produksjonen som i aller minst grad har merket noen bedring, er fjørfe, der bare 1 prosent oppgir bedring. Markedsbalansen for egg og fjørfe har vært vanskelig i 2022, og dette medvirker nok til at problemene i denne næringen har vært spesielt store. Det er også svært få som oppgir bedring i økonomien blant melkeprodusentene og kornprodusentene. Begge disse gruppene har bare 2 prosent som oppgir en bedret økonomi i sine produksjoner.

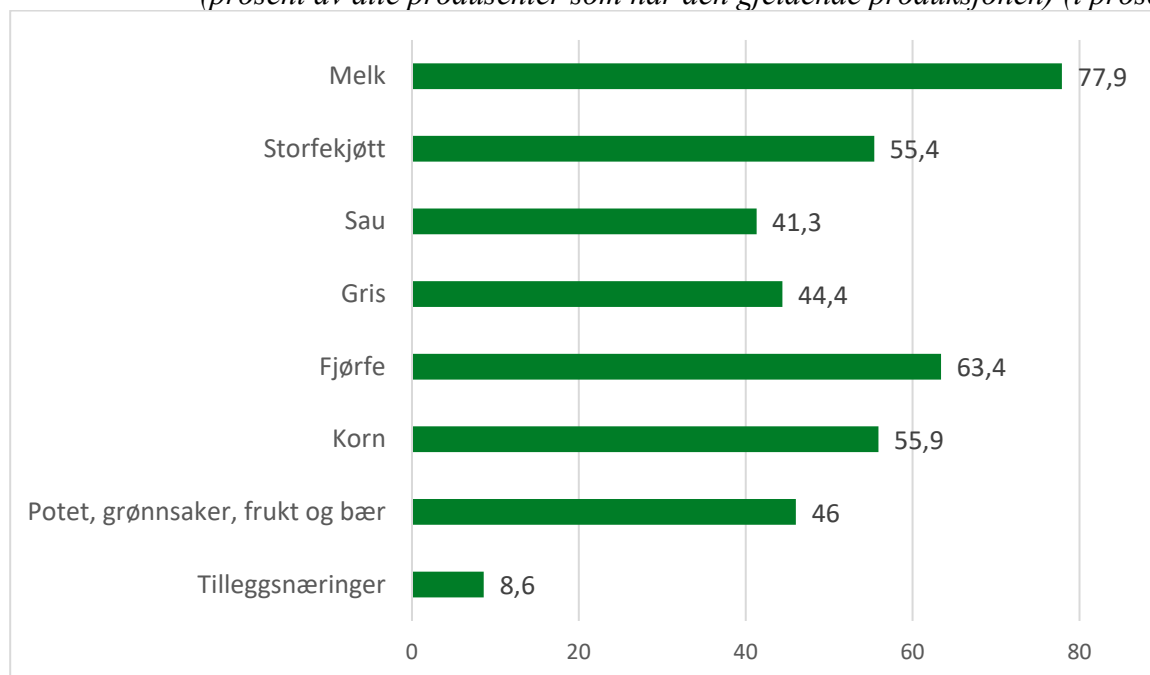
Figur 12.1 Andeler som oppgir at det økonomiske resultatet på deres bruk ble bedre i 2022, og at forbedringen skyldes endringer i den gjeldende produksjonen (prosent av alle produsenter som har den gjeldende produksjonen) (i prosent)

Men de aller fleste i alle produksjonene opplevde at det økonomiske resultatet på bruket deres ble dårligere. I figur 12.2 viser vi hvor høye andeler som oppgir at forverringen skyldes forhold i den produksjonen som vi har spurt spesifikt om.

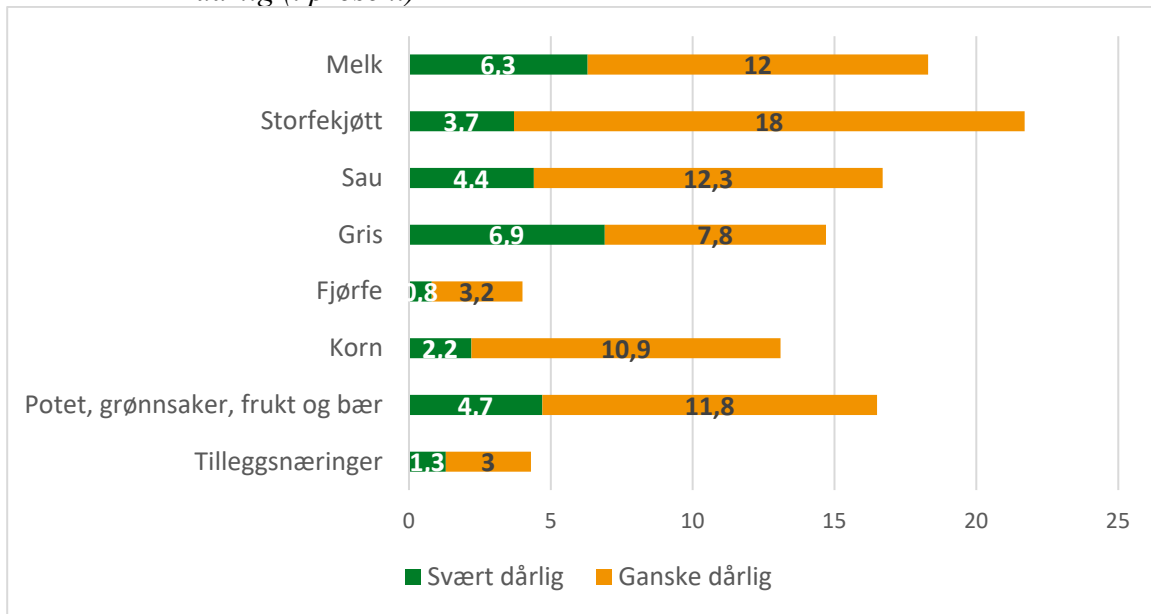
Det er melkeprodusentene som i aller størst grad har merket endringer til det verre. Hele 78 prosent av alle melkeprodusentene oppgir at forverringen skyldes endringer i nettopp denne produksjonen. De er fulgt av fjørfe med 63 prosent, korn med 56 prosent og storfekjøtt med 55 prosent. De som i minst grad har blitt påvirket av kostnadsveksten, er tilleggsnæringene, med 9 prosent. Ellers er det langt lavere prosentandeler blant de som driver med sau, gris og grønt, som viser til forverringer sammenlignet med gjennomsnittet for alle gårdbrukerne.

Figur 12.2 Andeler som oppgir at det økonomiske resultatet på deres bruk ble dårligere i 2022, og at forverringen skyldes endringer i den gjeldende produksjonen (prosent av alle produsenter som har den gjeldende produksjonen) (i prosent)

Vi ba gårdbrukerne om å oppgi hvordan de vurderte tilstanden til produksjonsapparatet på gårdsbrukene med tanke på videre drift om 5 år. Fjørfeprodusentene er de som i lavest grad oppgir at denne er enten svært eller ganske dårlig. Her er det bare 4 prosent som oppgir disse to svaralternativene. Verst ser situasjonen ut til å være for storfekjøttprodusentene, der hele 22 prosent oppgir dette, tett fulgt av melkeprodusentene med 18 prosent. Som vi husker fra kapittel 3 og 4, oppgir 33 prosent av melkeprodusentene og 25 prosent av storfekjøttprodusentene at de ikke har lagt om til løsdrift.

Figur 12.3 Tilstanden til produksjonsapparatet, andeler som oppgir svært eller ganske dårlig (i prosent)

Det må investeres i gårdsbruk med jevne mellomrom hvis de fortsatt skal være i drift. Det kan være utstyr og maskiner som trenger utskifting, det kan være nye krav og regelverk som utløser ombyggingsbehov, og det kan være behovet for å utvide produksjonen som ligger bak investeringsbehovet. Samtidig må investeringene være lønnsomme, og det må komme inntekter som muliggjør nedbetaling av gjeld.

Innovasjon Norge i Trøndelag har fått inn 35 søknader om tilskudd til investeringer i generelt landbruk hittil i år. Det er en nedgang i forhold til i 2022, og vesentlig lavere enn i 2021. 2021 var et år med ekstremt stor pågang, mens 2022 var mer et gjennomsnittsår.

Regjeringen har økt bevilgningen til Innovasjon Norge i Trøndelag med 40 millioner kroner i 2023, opp fra 130 millioner kroner i 2022. I tillegg er taket for tilsagn fra Innovasjon Norge økt fra 2 millioner kroner til 3,5 millioner kroner. Likevel må bøndene ha banklån i tillegg, og her buttrer det ofte slik at prosjekter ikke kommer fram til Innovasjon Norge.

Innovasjon Norge i Trøndelag opplever at bøndene har en avventende holdning til om de skal investere eller ikke. Det er flere årsaker til det. Både at byggekostnadene har økt slik at prosjektene blir dyrere enn før, og at bøndene sliter med å regne lønnsomheten i mulige investeringer. Det er rett og slett for stor usikkerhet om økonomien i jordbruket framover.

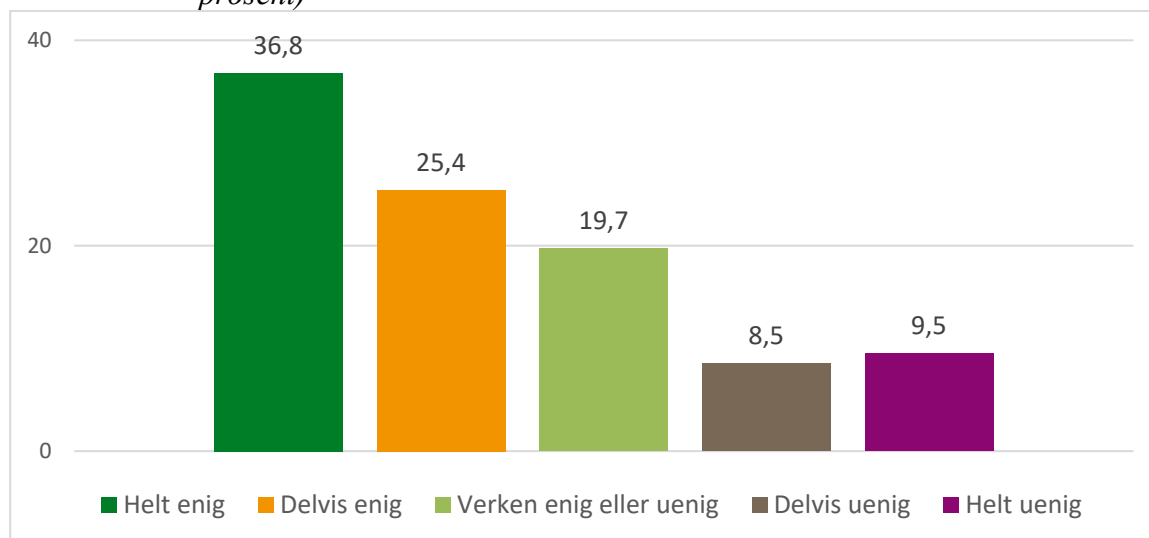
Ifølge en bedriftsrådgiver i Grong Sparebank er det nå investeringstørke blant bønder i Trøndelag slik banken oppfatter det⁹. I tillegg til finansiering av lån, har mange bønder også utfordringer knyttet til å bruke gården som sikkerhet ved låneopptak.

Ingen søkte om finansiering av nye driftsbygninger i 2022. I 2021 var det 5 nye fjøs, etter det har det ikke vært noen søknader. Vi [Grong Sparebank] opplever at folk ikke tør investere i nybygg. Det er noen som overtar og kjøper gården, men de tør ikke investere i driftsbygninger i tillegg. For eksempel kan et nytt bås fjøs med melkerobot med videre koste 15 millioner kroner. Det er for stor personlig risiko for bonden. I tillegg er det vanskelig for banken å gi så store lån da verdien på gården ikke dekker gjelda. Gårder til 14 millioner kroner i Trøndelag blir ikke solgt.

⁹ Informasjon innhentet i en telefonsamtale.

Respondentenes svar i undersøkelsen underbygger informasjonen fra Innovasjon Norge og Grong Sparebank om at investeringslysten er svekket. 37 prosent oppgir at de er helt enig i påstanden om at de har satt investeringer på vent på grunn av økte utgifter og høyere rentenivå. Ytterligere 25 prosent oppgir at de er delvis enig i påstanden.

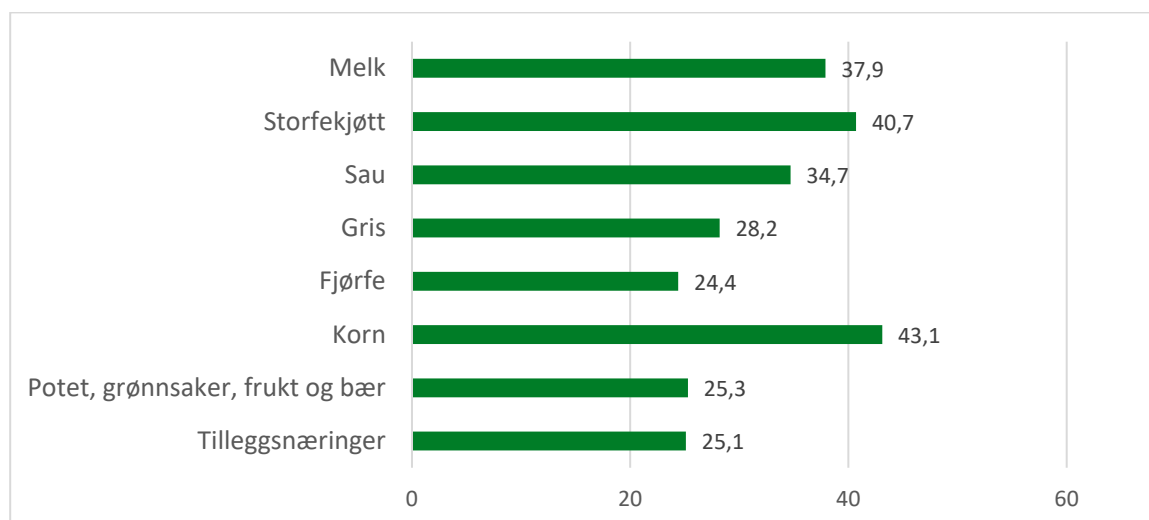
Figur 12.4 Hvor enig eller uenig er du i påstandene under?: På mitt bruk har investeringer blitt satt på vent på grunn av økte utgifter og høyere rentenivå (i prosent)

N=1674

Figur 12.5 viser at spesielt kornprodusentene, 43 prosent, oppgir at det er behov for investeringer, men det er av økonomiske grunner ingen planer om å gjennomføre disse. Disse er tett fulgt av storfekjøttprodusentene med 41 prosent og melkeprodusentene med 38 prosent. De som i minst grad oppgir at det er investeringsbehov, men ingen planer, er fjørfe, tilleggsnæringer, grønt og gris.

Figur 12.5 Prosentandel av alle produsenter med de nevnte produksjonsretningene, som oppgir at de ikke planlegger investeringer, til tross for behov, av økonomiske grunner (i prosent)

Noen av produsentene ga kommentarer til svarene sine, og her er sitater fra noen av disse:

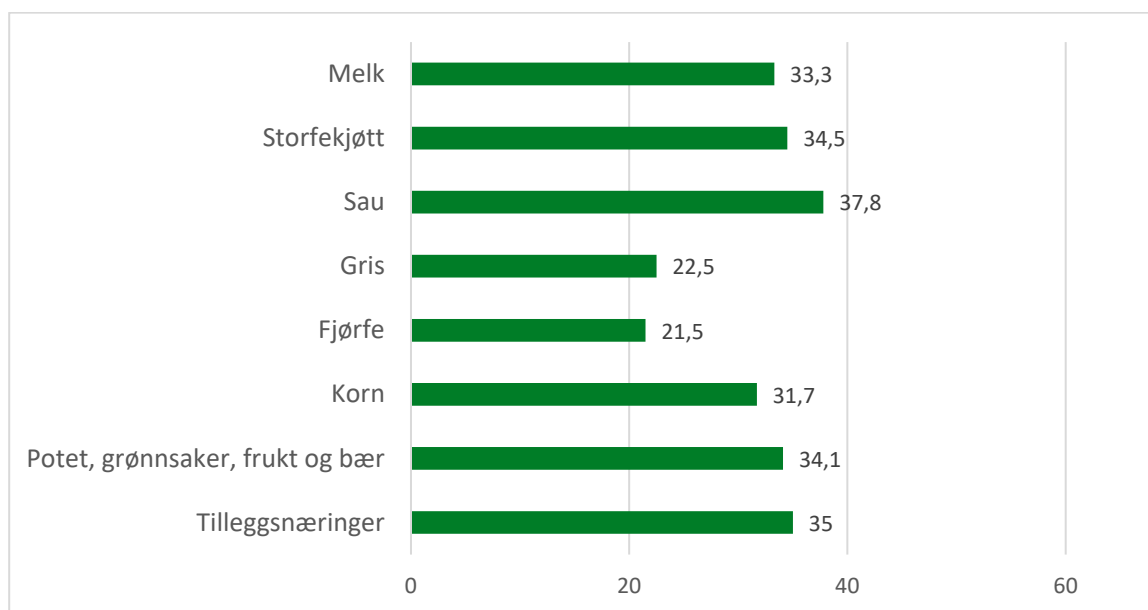
Det er et stort behov for å utbedre oppstalling for kalv og ungdyr. Slik det er i dag, er det økonomi til å drive, men ikke nok penger til å oppgradere og bygge noe.

Det er svært vanskelig når man har bås fjøs å gjøre nødvendige store investeringer, når man blir tvunget til å slutte i 2034. Da er det stort sett bortkastede penger. Det er heller ikke særlig økonomisk forsvarlig å bygge om til løsdrift når forutsetningene er som de er i dag. Jeg tenker da på skyhøye byggekostnader og driftskostnader, høy rente og lave priser på det vi produserer.

Altfor lave tilskudd til oppføring av korn tørke/lager for min bedrift. Det ønskes tydelig fra myndighetenes side at man skal drive gratis eller drive over 1500 dekar for å få en anstendig lønn for innsatsen.

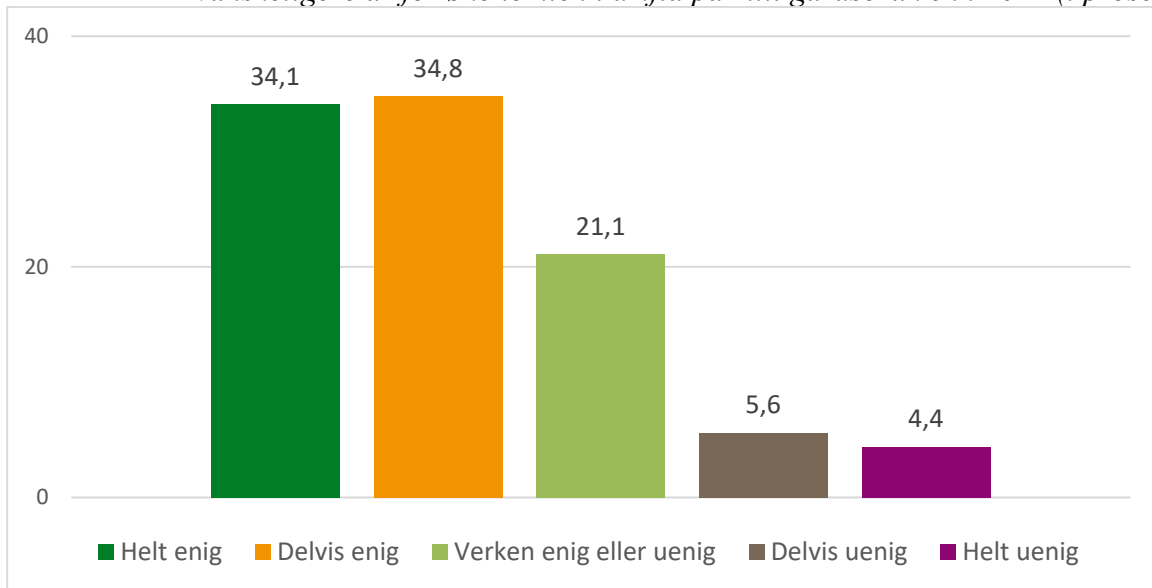
Hele 38 prosent av de som har sau, regner med at bruket deres mest sannsynlig er lagt ned om 10 år. Om lag hver tredje produsent i de fleste andre produksjonsretningene oppgir det samme. Unntaket er fjørfe og svin, der henholdsvis 22 og 23 prosent oppgir sannsynlig avvikling.

Figur 12.6 Prosentandel av alle produsenter med de nevnte produksjonsretningene, som oppgir at bruket mest sannsynlig vil være lagt ned om 10 år (i prosent)

Helt til slutt i dette kapitlet viser vi gårdbrukernes tro på den nære framtida. De ble bedt om å ta stilling til hvor enig eller uenig de er i påstanden «jeg er redd for at 2023 blir et vanskeligere år for økonomien i drifta på mitt gårdsbruk enn 2022». Nesten 7 av 10 av gårdbrukerne var helt eller delvis enig i påstanden, mens 1 av 10 var helt eller delvis uenig.

Figur 12.7 Hvor enig eller uenig er du i påstanden under?: Jeg er redd for at 2023 blir et vanskeligere år for økonomien i drifta på mitt gårdsbruk enn 2022 (i prosent)

N=1676

Gjennom denne undersøkelsen er det generelle bildet av en krevende økonomisk situasjon, drevet av kostnadsveksten, blitt bekreftet. Resultatene i undersøkelsen støtter opp under det som gårdbrukere har uttalt i media og de mange bekymringene som har kommet til uttrykk internt i næringa og overfor Bondelaget. Gårdbrukere innenfor alle produksjonsretningene opplever den økonomiske situasjonen som vanskelig, og til dels veldig vanskelig, selv om det er noen forskjeller mellom de ulike produksjonsretningene og aldersgruppene i hvordan de har opplevd 2022.

Utgivelser 2023

Rapport 1–2023: USAs landbrukspolitikk

Rapport 2–2023: Varer og verdiskaping i Innlandet
– Dagens status og nye satsingsområder

Rapport 3–2023: Hvor ble det av dyrlegene? Om
mangelen på veterinærer til klinisk praksis
og vakt

Notat 1–2023: Norsk landbruksvarehandel

Utgivelser 2022

Rapport 1–2022: Meir norske proteinvekstar til fôr
og mat – Moglegheiter, flaskehalsar og
tiltak i verdikjeda

Rapport 2–2022: Mangel på norskprodusert
øko-melk?

Rapport 3–2022: Fra tall til tiltak – Styrket
matproduksjon i Troms og Finnmark

Rapport 4–2022: Flaskehalsar i grøntproduksjonen
i Nord-Norge

Rapport 5–2022: Beredskap på mat og medisiner
– Fra «just in time» til «just in case»?

Rapport 6–2022: Østerriksk jordbrukspolitikk—
Aktiv struktur- og miljøpolitikk
kompenserer utfordrende
produksjonsforhold

Notat 1–2022: Økt norskandel av matkorn

Notat 2–2022: Norsk landbruksvarehandel

Hollendergata 5.
Pb. 9347 Grønland
N-0135 OSLO
E-post: post@agrianalyse.no
Web: <http://www.agrianalyse.no>

ISSN 1894-1877

